

*Mojoj dragoj obitelji,
svim hrvatskim obiteljima
i svim obiteljima svijeta*

Davor Domazet-Lošo

Gospodari kaosa

Zagreb, 2005.

21 I vidjeh *novu nebo i novu zemlju* jer – prvo nebo i prva zemlja uminu; ni mora više nema.
2I Sveti grad, novi Jeruzalem, vidjeh: silazi s neba od Boga, opremljen kao zaručnica nakićena za svog muža. 3I začujem jak glas s prijestolja: *“Evo Šatora Božjeg s ljudima! On će prebivati s njima: oni će biti narod njegov, a on će biti Bog s njima.*
4I *otrt će im svaku suzu s očiju te smrti više neće biti, ni tuge, ni jauka, ni boli više neće biti jer – prijašnje uminu.”*
5Tada onaj što sjedi na prijestolju reče: *“Evo, sve činim novo!”*
I doda: *“napiši: Ove su riječi vjerne i istinite.”* 6I još mi reče: *“Svršeno je! Ja sam Alfa i Omega, Početak i Svršetak! Ja ću žednom dati s izvora vode života zabadava.*
7To će biti baština pobjednikova. *I ja ću njemu biti Bog, a on meni sin.*
8Kukavicama pak, nevjernima i okaljanima, ubojicama, bludnicama vračarima i idolopoklonicima i svim lažljivcima udio je u jezeru što gori *ognjem i sumporom.*
To je druga smrt.”

Otk, 21¹⁻⁸

SADRŽAJ

UVOD .....

PRVO POGLAVLJE: UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA U UVJETIMA SUKOBA NISKOG INTENZITETA I SPECIJALNOG RATA

Uvodne napomene	
1. Informacijsko doba i promjena strategijskog okružja	
2. Razvoj i uloga zapovjedno-obavijesnih sustava	123
3. Informacija u sustavu C ³	
4. Utjecaj T ³ (tama, trvljenje, tankočutnost) na C ⁴ I (zapovjedno-obavijesni sustav)	
5. Upravljanje operacijama pomoću zapovjedno-obavijesnog sustava	
6. Upravljanje i zapovijedanje u uvjetima niskog intenziteta	
7. Rat (sukob) lišen strogih procedura međunarodnog ratnog prava	
8. U mikro svijetu politike i diplomacije	
9. "Meka sila" ili mediji kao oružje determinizma	
10. Tko su žrtve propagande	
11. Svijet kao igrokaz determinizma	
12. Prevladavajuća struja	
13. Proizvodnja pristanka	
14. Informacijski rat	
15. Specijalni rat	
16. Primjeri operacija vođenih prema modelu specijalnog rata	
17. Napadaj informacijom	
18. Realno vrijeme u diplomatskim operacijama	
19. Informacijski rat za vrijeme oslobodilačkih operacija	

DRUGO POGLAVLJE: PARADIGMA INFORMACIJSKOG RATANA KOSOVU, AFGANISTANU I IRAKU

A. Kosovo i strategija odgođenog kaosa	
1. Srpsko puštanje probnog balona	
2. "Saveznička snaga" ili kako voditi rat bez vlastitih gubitaka	
3. Geopolitičko i povijesno obilježje	
4. Diplomatski naponi – pregovori i sporazumi	
5. Glavni ciljevi NATO-a u operaciji "Saveznička snaga"	
6. Razvoj situacije tijekom osamdesetodnevnih zračnih udara	
7. Razvoj operacije u kasnijim fazama	
8. Pozicija Rusije prema operaciji "Saveznička snaga"	
9. NATO strategija i ciljevi američkog vodstva	
10. Promjena ciljeva NATO-a u odnosu na Slobodana Miloševića	

11. Bitka za raspodjelu kosovskog kolača
12. NATO operacija "Joint Guardian"
13. Povratak izbjeglica na Kosovo
14. "Združeni čuvar", operacija "odgođenog kaosa"
15. Odnosi i interesi na Kosovu za vrijeme operacije "Zajednički čuvar"
16. Gospodarsko i političko post bellum stanje u SR Jugoslaviji
17. Prosvjedi početak stvarnog rušenja režima Slobodana Miloševića
18. Poteškoće oporbe u rušenju režima Slobodana Miloševića
19. Zašto je Slobodan Milošević dugo ostao na vlasti
20. Djelotvornost operacije "Zajednički čuvar"
21. Kredibilitet NATO-a i kriza na Kosovu prije operacije "Saveznička snaga"
22. Teorijsko-analička analiza upravljane krize na Kosovu
23. Nepoznanice vojne intervencije u SR Jugoslaviji
24. Sukob racionalne i iracionalne strategije
25. Ideološko-političke posljedice NATO-vog bombardiranja
- B. Afganistan ili kako je terorizam postao globalni operator krize. ....**
  1. Inverzija rata .....
  2. Novi oblik rata .....
  3. Novovjekni armagedonski ratnici .....
  4. Dolaze li nova apokaliptička vremena .....
  5. "Meka sila" i operacija rušenja talibanskog režima .....
  6. Svi u borbi protiv terorizma .....
  7. Drugo lice "rata protiv terorizma" .....
  8. Nema brzih i čistih rješenja
  9. Pozadina "rata protiv terorizma"
  10. Bez druge faze rata
- C. Rat u Iraku ili planetarna obmana .....**
  1. Tri scenarija napada na Irak
  2. Strategija "šoka i strahopoštovanja"
  3. Razlog za rat koji nije razlog
  4. Obmana se isplati
  5. Bijeda ili moć laži
  6. Tko upravlja "odgođenim kaosom"
  7. Lažne informacije "motiv" rata
  8. Rat protiv vrjednota ili rat za vrjednote rata
  8. Rat protiv vrjednota ili rat za vrjednote

TRÉĆE POGGLAVLJE: DOKTRINA PO KOJOJ RATUJU DETERMINISTI

1. Inverzija pojmova ili kako proskribirati protivnika
2. Tko su deterministi i što im je plan
3. Revolucije i ostvarivanje plana determinista
4. Frankfurtska škola izvorište suvremenog determinizma
5. Ustroj i funkcioniranje skupine (društva) determinista
6. Teorija zavjere ili ostvarivanje plana
7. Zašto demokracija postaje oružje u rukama determinista

8. Protiv koga ratuju deterministi
9. Kako razumijevati ratovanje determinista protiv vrjednota
10. Protiv inverzije moguće se boriti samo inverzijom

ČETVRTO POGLAVLJE: GEOSTRATEŠKA I GEOPOLITIČKA SLIKA SVIJETA NA POČETKU TREĆEG TISUĆLJEĆA

1. Bitka za euroazijska vrata
2. Kako se postaje velesila svijeta
3. Film kao najava globalnih svjetskih zbivanja
4. Moć i bijeda geopolitike determinista
5. Tko i zašto razoružava zemlje "trećeg svijeta"
6. Svjetska "globalna idila" 2015.
7. Je li svijet bliže "globalnom sučeljavanju" nego "regionalnom egoizmu"
8. Svodi li se svijet, zaista, na partiju šaha

PETO POGLAVLJE: HRVATSKA NA PRVIM VRATIMA EUROAZIJE

1. Srpska agresija dio plana determinista
2. Hrvatska opstojnost na prvim vratima Euroazije
3. Scenarij slabljenja Hrvatske
4. Tko od Hrvata pravi "katoličke teroriste"
5. Pobjeđuju li deterministi na prvim vratima Euroazije
6. Borba za hrvatske plave granice

ŠESTO POGLAVLJE: MEDIJSKA AGRESIJA NA HRVATSKU

1. Djelovanje Sorosove fondacije "Otvoreno društvo"
2. "Govor mržnje" ili novi verbalni delikt
3. Katolička Crkva stalna meta jurišnika determinizma
4. Medijski modeli proizvodnje neprijatelja

SEDMO POGLAVLJE: CIJELI SVIJET JE BOJNO POLJE

1. Uzroci zašto cijeli svijet postaje bojno polje
2. Scenariji ratova budućnosti
3. Demografska slika svijeta preduvjet da cijeli svijet postane bojno polje
4. Zamka univerzalizma
5. Tko je pozvan suprotstaviti se novovjekom Rimskom Carstvu
6. Uvod u bitku "posljednjih vremena" .....
7. Bitka posljednjih vremena" 322

OSNOVNA LITERATURA 333

KAZALO 333

UVOD

Današnji je Irak na planetarnoj razini otvorio novu stranicu ratovanja, koja se, možda još uvijek nedovoljno jasno, očituje kao rat za i protiv *vrjednota*, odnosno *rat pete dimenzije*, ili – nagovještaj apokaliptičnih (“posljednjih”) vremena. Pred svijetom su velike opasnosti. Naša bi civilizacija mogla izbjeći vlastiti krah, u koji je guraju *gospodari kaosa*, samo ako ponovno oživi svijet Kristove civilizacije, objedinjene u katoličko-pravoslavnoj galaksiji ljubavi, koju će potpomoći islamska postojanost vjerovanja u jednoga Boga.

Identitet i vrjednote, raznolikost i bogatstvo Stvoriteljeva djela, glavni su neprijatelji gospodara kaosa, koji organizirano nastupaju već bar dva stoljeća, tek ponešto mijenjajući odore i retoriku. Ako dođe do konačne, izravne konfrontacije, nasuprot njima stajat će postroj čuvara ljudskog dostojanstva, ljudi koji kao osobe, ali i kao kolektiviteti ne žele biti ono što nisu. Zato će svi oni i unutar povijesnih granica zapadne civilizacije, a i izvan nje, biti na fronti pripravnih odbiti sustav vrijednosti i normi koje im agresivno nameću apostoli “kraja povijesti”. Suprotstaviti će se duhovnoj pustinji samoće i strepnje onih koji žele ovladati svijetom i državama, dobrima i imovinom, a prije toga dušama porobljenih.

Veliki su *prevrat* gospodari kaosa, ljudi koji vjeruju u svijet bez Boga, a ne vjeruju u iznimnost ljudske osobe, ljudi koji žele ovladati materijalnim svijetom, uspostaviti svjetsku nad-vladu i njezine institucije, započeli u Francuskoj 1789. Prvi im je cilj bio uništiti kršćanski identitet i kršćansko utemeljenje europske društvene zbilje. Možemo ih zvati i *deterministima*, koji svoje postojanje uspješno skrivaju, zadovoljavajući se time da radije posjeduju realnu moć, nego njezinu vanjsku pojavnost. Ostaju skriveni čak i najupućenijim istraživačima povijesti. To pomalo čudi ako se zna da je njihova glavna metoda – *propaganda*. Unutarnji krug skupine determinista čine trojica-četvorica, ostali su izvan formalne strukture. Operativnost im se i čvrstina temelji na tri načela: ideologija i osobna odanost, politički utjecaj i ekonomska moć.

Skupine determinista uvijek funkcioniraju kao moćna tijela izvan "postojećih političkih stranaka". Nastoje oponašati ustroj po načelima Družbe Isusove. Ciljevi se ostvaruju ujedinjenjem financijske moći, propagande, upornog rada i osobnih veza. Gospodari kaosa polaze od toga da je ljudski rod prerastao nacionalnu državu, pa stoga treba stvoriti nad-državu i nad-vladu koja nije odgovorna ni pred narodom, ni pred Bogom, nego samo pred sobom samom. Njihov je govor uvijek isti, bez obzira na epohu: govor jakobinaca, komunistička retorika i govor propovjednika globalizma posve su slični.

Svijetom vlada deterministička elita. *Kaos* koji proizvode suočit će ih s odgovorom milijuna ljudi koje preziru U pohodu na vrjednote, gospodari kaosa odredili su da mir neće biti mir, a rat ne će biti rat. Uspostavit će privid mira koga će zvati "održavanje" i "nametanje" mira. U takvom miru, koji nije mir, i ratu koji nije rat *cijeli svijet može postati bojno polje*. *Novi imperij* globalnih razmjera gradili bi prema svojim moćnim uzorima: rimskom i britanskom.

Već su započeli ratovi bez definiranog neprijatelja, bez jasnih granica, bez bitaka i pobjeda. Naglasak je na psihološkim operacijama, a vojna je sila tek jedna od komponenata, ali ne prevladavajuća. Glavni je cilj ubiti volju protivnika što je moguće brže. Primjena vojne sile je u funkciji ubijanja te volje. Zato se puno prije vojnih operacija na protivnika kreće "mekom silom" – informacijskim ratom. Čak i u miru pomoću "meke sile" sve može postati virtualno. I "vrući mir" je samo eufemizam za ovladavanje strateškim izvorima onih koji su do jučer živjeli iza "željezne zavjese", u "hladnom ratu".

Sve se u determiniranom kaosu mora promatrati kroz matematički iskaz koji označava *inverziju*. Sve je izokrenuto – rat nije rat, mir nije mir, država nije država, vlada nije vlada, moral nije moral, vrjednote nisu vrjednote.

"Hladni rat" je unatoč svemu predstavljao stanje ravnoteže u kojoj je nadzirana raspodjela moći. Kad je ta ravnoteža nestala, moć je prešla u ruke determinista koje nema tko nadzirati. Rat na Kosovu, u Afganistanu, Iraku, sukobi između Pakistana i Indije samo su nagovještaj onoga što slijedi na prostorima oko Crnog mora, Kavkaza, Kaspijskog jezera, Kazahstana ...

Prije nego što su se deterministi upustili u osvajanje svijeta morali su se obračunati s najopasnijim protivnicima u samom europskom dvorištu. Najprije su, u prvoj polovini 20. stoljeća, likvidirali najmoćniju konkurenciju: carsku Rusiju i carsku Njemačku – jednu komunizmom, drugu nacionalsocijalizmom. S boljševicima i Hitlerom pobijedili su i jednu i drugu. I svjetski ratovi u 20. stoljeću mogli bi biti djelo determinista. Nakon Francuske revolucije, druga faza determinizma izrodila je *komunizam i fašizam*. Danas smo svjedoci treće, odlučujuće faze – možemo "u

živo" motriti pohod *neoliberalističkog globalizma*. Što će ostaviti za sobom: slobodne i nezavisne europske države i nacije ili – ropstvo?

Bolje pogledajmo današnje vrijeme – kako to da, primjerice, reciklirani komunisti uživaju takvu potporu determinista? Po svemu izgleda da njihove zadaće nisu unaprjeđenje demokracije, nego interes kapitala.

Što je s Hrvatima i Hrvatskom?

Hrvatska je obilježena time što je jedina katolička zemlja koja se nalazi na ulazu u strategijsku crnu rupu (područje Euroazije, od jugoistoka Europe, preko Kavkaza i Kazahstana do Filipina) gdje će se u 21. stoljeću odvijati veliki sukobi, radi preraspodjele svjetske moći. I zbog toga nije niti malo slučajno što je Hrvatska prva, u doslovnom smislu riječi, od strane svjetske moći devedesetih godina 20. stoljeća, bila izložena terorizmu i terorističkoj strategiji. Bili su je prisiljeni priznati, početkom devedesetih, unatoč drugim namjerama. Ipak nisu mogli sakriti razočarenje koje je sročeno u sintagmi o "ranom priznanju", koje do dana današnjega zastupaju Velika Britanija i Francuska.

Bilo je bitno pacificirati jugoistok Europe (prostor bivše Jugoslavije) i u njemu razmjestiti vojne snage u neposrednom dodiru s čvrstim tkivom Euroazije i utaboriti se na njezinim prvim vratima (zapadni i istočni Balkan – Grčka – Turska), a onda ući u samo središte – Afganistan. Kad su ti geostrateški uvjeti zadovoljeni pad Sadama Huseina bio je neminovan.

Hrvatska nije željela ostati u Jugoslaviji, državi miljenici determinista, koji su oni i stvorili – i versaillesku i jaltsku i miloševićevsku.

Determinirani kaos na prostoru nekadašnje Jugoslavije, početkom i sredinom devedesetih godina prošloga stoljeća, kojem je glavni cilj bio nestanak samostalne hrvatske države, ima svoj nastavak u "odgođenom kaosu", u kome se do dana današnjega, nastavlja osporavanje hrvatske države, drugim sredstvima da bi se, uz ostalo, Hrvatima u Hrvatskoj i Hrvatima u BiH – otela pitka voda.

Drame na "jugoslavenskom prostoru" na kraju dvadesetog stoljeća definitivno su pokazale da Europska unija nije zajednica zajedničkih političkih ciljeva, gledanja i interesa, nego "zajednica" interesa i ciljeva nekakve buduće europske nad-vlade, koji onemogućavaju djelotvorno rješenje zajedničkih problema, nego ih svojom isključivošću produbljuju.

Za europske, a posebno britanske deterministe, i dalje je poželjno rješenje ujedinjenje Hrvata sa Srbima u tzv. balkanski blok, ali izvan EU. Hrvatska se nakon Domovinskog rata našla na udaru medijske agresije. Obmana i prokazivanje dvije su bitne odrednice nastupanju hrvatskih medijskih determinista. *Informacijskim ratom* napali su duh hrvatskog čovjeka i naroda. Nakon stvarnog

rata krvi i ruševina, prešlo se u metafizičku – razara se duh i identitet toga naroda.

Temeljna odlika psihološko-propagandnog rata, što su je deterministi uzeli za svoju platformu i usmjerili protiv Republike Hrvatske je – izjednačavanje žrtve i agresora. Bilježimo da desetak godina nakon hrvatske *Oluje*, veliki i moćni imaju “pravo” na preventivni rat, ali Hrvatska nije imala pravo na obranu. Njoj se, i kroz medije, još uvijek nastoji nataknuti obruč zla koji ne će moći skinuti u idućih pedeset godina.

Hoće li uspjeti plan determinista kojim žele osloboditi Hrvatsku od Hrvata i Hrvate od Hrvatske? Hoće ako gospodari povijesti inverzijom izbrišu njezinu povijest, a Hrvati na to pristanu.

Ono što sam nakanio, odlučivši se napisati ovu knjigu, ne bih mogao izvesti sam, bez izravne i neizravne pomoći drugih. Zbog toga su u njoj korištene misli, osvrti, rečenice, pa i cijele analize mislećih ljudi, koji su u ovim, ponovno vrlo opasnim vremenima, kojima na sve načine pokušava ovladati ideologija Zla, imali smjelosti progovoriti. Njihova imena, kao i njihova djela na stranicama ove knjige naći će se izravno u tekstu i u bilješkama, a oni koja nisu navedena moći će se prepoznati u rečenicama, stavovima ili opisu neke pojave, odnosno procesa. Svima njima iskazujem neizmjernu zahvalnost, na jednom ili više kamenčića koji su, kao što je rečeno, izravno ili neizravno ugrađeni u mozaik zvan – *“Gospodari kaosa”*.

Autor

U Zagrebu, veljača 2005.

UPRAVLJANJE INFORMACIJAMA U UVJETIMA SUKOBA NISKO INTENZITETA I SPECIJALNOG RATA

Informacija i specijalni rat sadrže dva međusobno nadopunjujuća pretpostavljena stava: (1) da su u okvirima bitnih čimbenika, na kojima se temelji zamisao djelotvorne obrane nacionalnih interesa i njima primjeren sustav zaštite, nastupile promjene načina ugroze zbog kojih je neophodan posve drukčiji pristup tom problemu, i (2) da je strategijski doček i, u svezi s tim, pojavnost *“meke sile”* (mediji) za razliku od *“tvrde sile”* (vojna sila) također pretrpio promjene koje upućuju na određena uobličavanja, kako zamisli promicanja i zaštite nacionalnih interesa u najširem smislu, tako i načinu suprotstavljanja u novom obliku rata, koji *nije ni rat, a nije ni mir*.

Nema sumnje, oba se ta stava mogu s dosta pouzdanosti i iskustvene utemeljenosti prepoznati, tj. moguće je i na vanjskom i unutarnjem planu uočiti brojne promjene koje obuhvaćaju potrebu drukčijeg poimanja i rata, a i obrane od agresije u uvjetima asimetričnosti moći. U svakom slučaju te promjene zahtijevaju, u obrani nacionalnih interesa malobrojnih naroda, i malih država potrebu posebnih analiza – na stručnom i teorijskom planu – kako bi se utjecalo na zamisao, nauk (doktrinu) i strategiju.

Radi uspješnog odgovora na ova pitanja u okviru kojih se problematizira djelotvoran strategijski doček, u uvjetima rata bez rata i mira bez mira, upravljanje informacijama te njihov utjecaj na *specijalni rat*, promatrat će se kroz dvije temeljne teze: prva, za djelotvoran strategijski dočeka kao temelj strategije odvratanja, nužno je utjecati na procese, a ne njihovo bezuspješno slijedeње; i druga, koja upućuje na neophodnu i poželjniju dogradnju

sustava upravljanja i zapovijedanja, na koje bitno utječe informacija kao novi čimbenik ratnog umijeća.

U vrjednovanju teza valja imati na umu najmanje dvije činjenice: (1) da se radi o odnosu koji je višestruko uvjetovan izgradnjom *zapovjedno-obavijesnog sustava*, unutar oružanih snaga – ne samo da bi razorna moć postala djelotvornija, nego da se ona može projicirati bilo kada i bilo gdje, i (2) da se proces upravljanja, nadzora i zapovijedanja neprekidno usavršava. Pri tome mogući su otkloni u svim smjerovima ako se ne uvažava uloga ljudskog čimbenika.

Uvodne napomene

Promišljanje sadašnjih i mogućih vojnopolitičkih uvjeta nedvojbeno upućuje na zaključak, da je “malim zemljama” pa i Republici Hrvatskoj nužna jaka oružana sila, koja će već samom stvarnošću svoje moći djelotvorno djelovati, a istodobno odgovoriti na moguće izravne ugroze nacionalne sigurnosti u velikom dijelu lepeze sukoba, od niskog do srednjeg pa i visokog intenziteta, a istodobno biti otvorena za brzo uključivanje u vojne izazove bar na simboličnoj razini diljem svijeta.

Nakon obrambenog Domovinskog rata, a poglavito poslije uspješnih operacija za oslobađanje okupiranih područja, ustroj, opremanje i izobrazba Hrvatske vojske trebale su izvirati iz djelotvornosti i kakvoće postrojbi, a ne iz njihove sveukupne brojnosti. Takva promišljanja rezultirala su ključnim pitanjem: na čemu se mora temeljiti strategijski doček kako bi se odgovorilo mogućim izazovima, uz najmanju cijenu. Nakon 3. siječnja 2000. kada na vlast u Hrvatskoj dolazi vlada laicističkog usmjerenja, ona pod izgovorom smanjena oružanih snaga, a pod budnom paskom svjetskih determinista provodi južnoamerički model – ostavi državu bez oružane sile.

1. Informacijsko doba i promjena strategijskog okružja

Strategijsko okružje u informacijskom dobu ne prepušta se prirodnom procesu, koji i malobrojnim narodima pruža mogućnost kakvog-takvog sudjelovanja u raspodjeli moći. Umjesto da se odgovori kako ostvariti djelotvoran strategijski doček, koji uvjetuje originalne poglede na gotovo svu strukturu snaga (operativni razvoj, svrstavanje, manevar, oblikovanje bojnog rasporeda, međugrantsko povezivanje, potporu, zapovijedanje i upravljanje), krenulo se u dokidanje oružanih snaga zemalja “trećeg svijeta”. Hrvatska je paradigma tog procesa. U tijeku je proces povratka na retrogradnu strukturu hrvatskih oružanih snaga. Vraćanje na stanje *ante bellum*. Napušta se modularna struktura oružanih snaga, kojom se ostvaruje gotovo neograničen broj kombinacija

za ostvarivanje zadaća uz najveću i(ili) poželjnu djelotvornost, kojom je Hrvatska vojska pobijedila u Domovinskom ratu, a uvodi se tzv. postrojbeno i pravocrtno vrstavanje (korpusi), odnosno nauk (doktrina) koja uči o sustavnom nastupanju napadača i branitelja po dubini prostora, na uzastopnim položajima i pojasevima. Doktrina i struktura snaga kojima se pobijedilo u ratu, i koje su na taj način postali vrijednost, žele se ne samo promijeniti, nego, uništiti kao takve. Zato se u hrvatske oružane snage od 2000. sustavno, pod izlikom reorganizacije (koja po determiniranom obrascu postaje trajan proces) ruši identitet pobjedničke vojske. Ta "reformistička" djelatnost bit će okončana tek onda, kad u tom procesu tvar (vojska) koja se tobože reorganizira, ne "sagori". Hrvatsku vojsku od programirane destrukcije, neće spasiti ni činjenica, da je ustroj i doktrinu koji joj se nameću, ona nepovratno poslala u povijest vojne misli i prakse.

To nije slučaj samo s Hrvatskoj vojskom. S tim procesom suočavaju se mnoge zemlje "trećega svijeta". Ratovi današnjice, a onima u budućnosti da se i ne govori, imaju posve drugi oblik, nego u "stoljeću rata", kako još nazivaju 20. stoljeće. Stoga je nužno odgovoriti što se to "prevratničkog" dogodilo da se postupno brišu granice između mira i rata, gdje je nakon "hladnog rata" nastupio "vrući mir". Na kojim se to tehnološkim zasadama temelji integracija bojnog polja, tako da cijeli svijet postaje "veliko ratište", odnosno cijeli svijet se može smatrati bojnim poljem? U čemu je nastala promjena strategijskog okružja? To su dvojbe koje traže odgovore. Promjene su nastale zbog posve drukčijeg iskazivanja prostornosti i vremenosti u uvjetima prevlasti informacije. Strategijsko okružje se iz simetričnog oblika preobrazilo u asimetrični.

Tako prostor u smislu strategijskog čimbenika (u uvjetima vođenja suvremenog rata) osim bitnih odrednica veličine, oblika, reljefa, mogućnosti manevra snaga, usredotočenje gospodarskih i ljudskih potencijala, traži odgovore kako se suprotstaviti ne samo vojnim zapovjedno-obavijesnim sustavima na integralnom (upotpunjujućem) i uvećanom bojištu¹. Vladanjem informacijama u realnom (stvarnom) vremenu vrijeme "guta" prostor, pa se on može učiniti stvarno i(ili) prividno uvećanim ili umanjenim, ovisno od toga, radi li se o obrani ili napadu, stvarajući tako optimalnu, potrebnu operativnu dubinu.

¹ Pod uvećanim bojištem porazumijeva se prividno uvećanje fizičkih dimenzija bojišta, vremenski pomaknutih za pokret snaga iz dubine. Suvremena obavještajna sredstva omogućavaju pravodobno otkrivanje protivničkih snaga na njegovom operativnom prostoru, a nakon odluke i mogućnost bojnog djelovanja (rakete, zrakoplovstvo) u svrhu sprječavanja njihova manevra i(ili) uništenja. Snage u pokretu iz dubini ako se pravodobno uvedu mogu bitno promijeniti situaciju na stvarnom bojištu (snage u dodiru). Bojna djelovanja prenose se u dubinu, tako da se bitka jednako vodi na bojišnici i dubini, i tim načinom se stvarno bojište prividno uvećava.

Borba za i protiv realnog (stvarnog) vremena² u promijenjenom strategijskom okružju je borba za informaciju i njezino procesiranje unutar i između razina upravljanja, nadzora i zapovijedanja bilo vojnim ili nevojnim strukturama. U takvim okolnostima (spoznajama) čvrsta hijerarhijska struktura upravljanja, nadzora i zapovijedanja doživjela je korekcije, prvenstveno smanjivanjem posredničkih stupnjeva u prenošenju zapovjedi, stvarajući novi oblik točkaste usmjerenosti, odnosno usmjerenosti na pojedina čvorišta na mreži. Povećanje inicijative i odgovornosti je daljnje polje djelovanja. Tako izvršenje zadaća postaje na određeni način osobni problem ljudi (njihova sudbina). Kolektivitet postaje "suvišan" u mrežnom sustavu ratovanja i zato ga treba ukloniti. On nije popratna (kolateralna) šteta, nego postaje cilj (svrha) asimetričnog ratovanja.

Informacijsko doba (kraj drugog i početak trećeg tisućljeća) ima najizraženiji utjecaj na vrijeme kao dimenziju. Tehnologijom su povećani domet, preciznost, vatrena moć i ubojnost suvremenog oružja. Ona, također, povećava djelotvornost upravljanja, nadzora i zapovijedanja, poboljšava obavještajno osiguranje (prikupljanje informacija u realnom vremenu) i omogućava obmanjivanje odabranih ili prividno stvorenih protivnika. Obmana je postala uvjet da se dođe do pobjede u informacijskom valu ratovanja.

Glavno je usmjerenje u tom novom obliku ratovanja, da se protivnik ako ne postoji, virtualno stvori. To se postiže upravljanjem i nadzorom informacijskih procesa, matematičkim modelima bojnih i nebojnih djelovanja i na realizaciji situacijskog modeliranja kao kvantitativnog pokazatelja djelotvornosti. Na temelju svega toga ulazi se u bitku, gdje informacija (mediji) postaju odlučujuća snaga, ključni čimbenik. Takva se bitka (rat) može voditi i bez klasičnog vojnika, gdje se za napad ili obranu države (naroda) više ne postrojavaju vojske, nego mediji koji, ratuju ne protiv vojska, nego protiv čovjeka, odnosno protiv kolektiviteta. Jednom riječju ratuju protiv – *vrjednota*. Mediji u informacijsko doba postali su najdjelotvornije oružje, s atributom "meko", zato što mogu napasti koga god hoće, gdje god hoće, i na koji god način hoće. Vojni pojam ratovanja u uvjetima informacijske prevlasti: "*otkrij, odluči, uništi*", u medijskom ratovanju glasi: "*odaberi, napadni, rastroji*".

Dakle, novi oblik ratovanja, uvjetovan znanstveno-tehnološkim dostignućima, potpuno je srušio postojeći "enklavni" sustav

² Limes vremena kao čimbenika ratnog umijeća je realno (stvarno) vrijeme, a uvjetuje ga usavršena tehnologija na kojoj se razvijaju bespilotne letjelice, avioni za rano otkrivanje i upozorenje, zračne postaje motrenja i navođenja (ZMIN), izvidnički sateliti te inteligentna oružja. Ova sredstva omogućavaju da se vrijeme od otkrivanja cilja do djelotvornog bojnog djelovanja skрати tako da protivnik ne može poduzeti odgovarajuća protudjelovanja.

funkcioniranja upravljanja, nadzora i zapovijedanja u suvremenim oružanim snagama. Iako su zapovjedno-obavijesni sustavi³ nastali unutar oružanih snaga, prilično je nagovještaja da su se početkom trećeg tisućljeća proširili i na nevojno područje. Iz toga slijedi nužnost obrazloženja njihova razvoja i uloge.

2. Razvoj i uloga zapovjedno-obavijesnih sustava

U minulim desetljećima operativno središte (OS)⁴ je bilo mjesto gdje su se prikupljale i obrađivale informacije, logički određivali njihovi međusobni odnosi i izvlačio zaključak koja je informacija važna da bi se prikazala i prenijela na *zapovjedno mjesto* (ZM) radi donošenja odluke (*slika 1.*). Budući da informatička tehnologija bitno utječe na vrijeme kao čimbenik ratovanja, način prikaza informacija od sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća nije više bio održiv u vođenju operacija. Otkriveni ciljevi počeli su se prikazivati na display (DISPLAY-uređaj za prikazivanje-reprodukciju). Računalo je omogućilo da se procesi izvrše daleko brže i točnije. U operativnom središtu prvo je usavršen sustav C² (zapovijedanje i upravljanje-nadzor)⁵. Iz svih izvora podatci se prikupljaju i nakon obrade postaju izlazne informacije za zapovijedanje (djelovanje). Središte odakle se *nadzire – upravlja – zapovijeda* svim borbenim sustavima poprimio je nov oblik. Zbog brzine kojom se mijenja situacija na bojištu, sustavi C² su automatizirani u elementima motrenja i otkrivanja, prepoznavanja i gađanja ciljeva pojedinim oružjima. Radi ostvarivanja uvjeta za optimalno zapovijedanje u borbenoj (BS), taktičkoj (TS) i udarnoj (US) skupini (dakle, operativnim snagama) i uvježbavanja postrojbi, razvijen je automatizirani prijenos radio informatičkih veza (*radio data link*). Prijenos podataka u digitaliziranom obliku ostvaruje se računalima. Tako je veza (Communications) postala

3 Nejasni izričaji i neodređeni pojmovi često izazivaju zbrku u ratnom umijeću našega vremena. Riječi (pojmove) suvremenog ratnog umijeća na hrvatskom jeziku tek treba stvoriti, objasniti i predstaviti, a istodobno moraju biti u suglasju s istim u drugim oružanim snagama. Iz tog razloga u ovom poglavlju i ako to nije cilj, pokušat će se objasniti i predstaviti one riječi koje se u njemu pojavljuju, a već dobrano su postale standard suvremenog ratnog umijeća.

Danas se suvremenost jedne vojske određuje po tome koliko je ona integrirala sustav C⁴ (Command, Control, Communications, Computers and Intelligence). To znači da: zapovijedanje, upravljanje (nadzor), veza, računala i obavještajni podaci čine jedinstvenu cjelinu (sustav). U hrvatskom jeziku moguće je to nazivati: "*zapovjedno-obavjesni sustav*", jer su u tom nazivu objedinjene sve funkcije, a pri tome nije izgubljena bit.

4 Operations room ili CIC Combat Information Centre (eng); COC Centrale Operativa di Combattimento (tal.); Centralnii post upravljenija (rus).

5 Usmjeravajuća djelatnost zapovjednika nad njemu dodjeljenim snagama radi ispunjenja zadaće. Zapovijedanje i upravljanje u operacijama (borbenim djelovanjima) je bitni dio posla bilo koje razine (taktičke ili strategijske), a njegove funkcije odvijaju se unutar odgovarajućeg sklopa osoblja i opreme. Smatra se da je to najsloženija djelatnost u kojoj sudjeluje ljudski um.

Slika 1. Evolucija operativnog planiranja kroz povijest uvijek je bila u skladu s evolucijskim procesima znanstvene spoznaje i tehnološkim mogućnostima dotičnog vremenskog razdoblja. Kako danas (u budućnosti još više), tako i u prošlosti za zapovjednu strukturu informacija je predstavljala čimbenik ratnog umijeća. Pred zapovjednikom je neprekidno lebdio dualitet bojišta s vječnom borbom između izvjesnosti i neizvjesnosti. Prevlast jednog ili drugog značilo je nužan uvjet za pobjedu ili poraz na bojnopolju.

treći sastojak, pa je prvobitna tehničko-tehnološka temeljnica C^2 proširena na C^3 . Pomoću nje, unutar postrojbi i između postrojba, izmjenjuju se taktički podaci (informacije)⁶.

3. Informacija u sustavu C^3

Namjena C^3 je prikupiti i razvrstati podatke (informacije) koji se mogu prikazati i koji će pomoći u procesu donošenja odluke. Iz ovako jednostavno definirane uloge C^3 , proizlazi da je cijeli sustav u funkciji informacija s velikim brojem parametara prikupljenih od mnogobrojnih izvora. Sve razvrstane informacije, nužno je prikazati u razumljivom i jasnom obliku. To je potrebno zato da zapovjedni sustav ne bude dezinformiran, tj. doveden u stanje zbrke informacija. Neke od njih mogu biti nevažne u procesu

⁶ Zapovjedanje, upravljanje i veza su uvezani sustav ustroja strukture, postupaka osoblja i opreme te sredstava veze koji zapovjedni(cima)ku svih razina osigurava podatke, njihovu obradu i raspoređivanje radi planiranja, usmjeravanja i upravljanja djelatnostima (bojnim djelovanjima, operacijama).

donošenja odluke. Na nižoj razini, odluke i zapovijedi koje postaju operativne prenose se na oružne sustave da bi se postigli najbolji rezultati djelovanja protiv izabranog (označenog) cilja. Unutar tvog procesa sustav mora biti sposoban čovjeku prikazati stanje i mogućnost izbora prednosti, a čovjek preko računala "priopćava" odluku o izboru načina djelovanja. Na kraju, sustav treba prikazati konačni rezultat odluke i djelovanja: "*cilj uništen*".

Za djelotvoran rad C³ nužan je stalan dotok informacija, njihova pravodobna i kvalitetna obrada, te da ih sustav veza sigurno prenosi. Na učinkovitost C³ bitno utječe količina raspoloživih informacija. U procesu upravljanja i zapovijedanja između kakvoće odluka, izvršenja zadaća i brojnosti informacija postoji uska veza. Za donošenje odluke zapovjedniku je potrebna određena količina informacija. Povećanje ili smanjenje te količine ne utječe pravocrtno na djelotvornost odluke. Sustav C³ je dobar koliko je računalo sposobno za obradbu velike količine informacija. Njih treba *prikupiti, pohraniti, prenijeti i prikazati* (P⁴) u ujedinenom (sintetičkom) obliku. Bit sustava C³ je raditi točno, velikom brzinom i u stvarnom vremenu.

Suvremena vojna tehnologija omogućava da se taktička situacija na bojištu promjeni u vremenu koje se mjeri minutama. Zapovjedna struktura mora biti sposobna trenutačno reagirati na promjene koje se događaju na bojištu, bolje analizirati situaciju i predvidjeti djelovanje protivnika da se vlastite snage uporabe s jasnim ciljem, istodobno i usklađeno. Zapovijedanje, upravljanje, veza i obavještajni podaci (intelligence) su bitni čimbenici zamisli (ideje) koja uspješno u borbenim djelovanjima usmjerava vlastite snage i nameće volju zapovjednika, protivničkoj zapovjednoj strukturi⁷. Međutim, mnogi čimbenici djeluju protiv C³ i zato ih zapovjednik mora poznavati i boriti se s njima.

Sustavi C³ koji su preoblikovali vođenje operacija razmetljivo su ušli u rječnik ratnog umijeća mnogih suvremenih oružanih snaga s kraja 20. stoljeća, u svojoj biti namijenjeni su za unošenje *reda i izvjesnosti* u borbenim djelovanjima čega jednostavno nema niti može biti na bojištu.

Na bojištu nužno je sveobuhvatno i brzo usklađivanje svih snaga. Upravljanje i zapovijedanje, i pored neizostavnog informatičkog osiguranja i oslanjanja na računalo⁸, i dalje ostaje umijeće, stvaralačka aktivnost, kojima su samo bitno izmijenjena pomoćna "proizvodna" sredstva. Pri tome međusobno djelova-

⁷ Okvir sustava C³ proširuje se i postaje C³I (zapovijedanje, upravljanje, veza i obavještajni podaci). "I" je proizvod prikupljanja, obrade, vrjednovanja, uvezivanja i tumačenja raspoloživih informacija o neprijatelju (prostor, snage, taktika, doktrina, strategija, ukupno gledajući njegova vojna moć).

⁸ Zapovijedanje, upravljanje, veza i računala C⁴ uvezani sustav doktrina, postupaka, ustroja, struktura, osoblja, opreme, sredstava, veza i računala oblikovan radi potpore zapovjedniku u zapovijedanju i upravljanju u svih dionicama operacija (bojnih djelovanja).

nje dva protivnika s ciljevima koji su potpuno suprotni nameće temeljno mjerilo. To je sposobnost da se brže obrade informacije. Osim poznatih čimbenika ratovanja (snage, vrijeme i prostor) informacija je dobila težinu dodatne odrednice jednako važne. Očito se, u suvremenim djelovanjima borba za taj čimbenik vodi s istom žestinom kao za snage, prostor i vrijeme.

Mogućnosti i namjena suvremenih informatičkih sustava ne smiju se precjenjivati. To nisu nikakva čudotvorna sredstva, koja mogu zamijeniti smišljeno, odlučno i inventivno zapovijedanje. Budućnost neće zapovjedniku oduzeti pravo na donošenje odluke, niti će računalo dati "pravilnu" odluku. Često za ishod jedne borbe nije odlučujući odnos snaga, već bolji uvid u situaciju i njezina bolja prosudba.

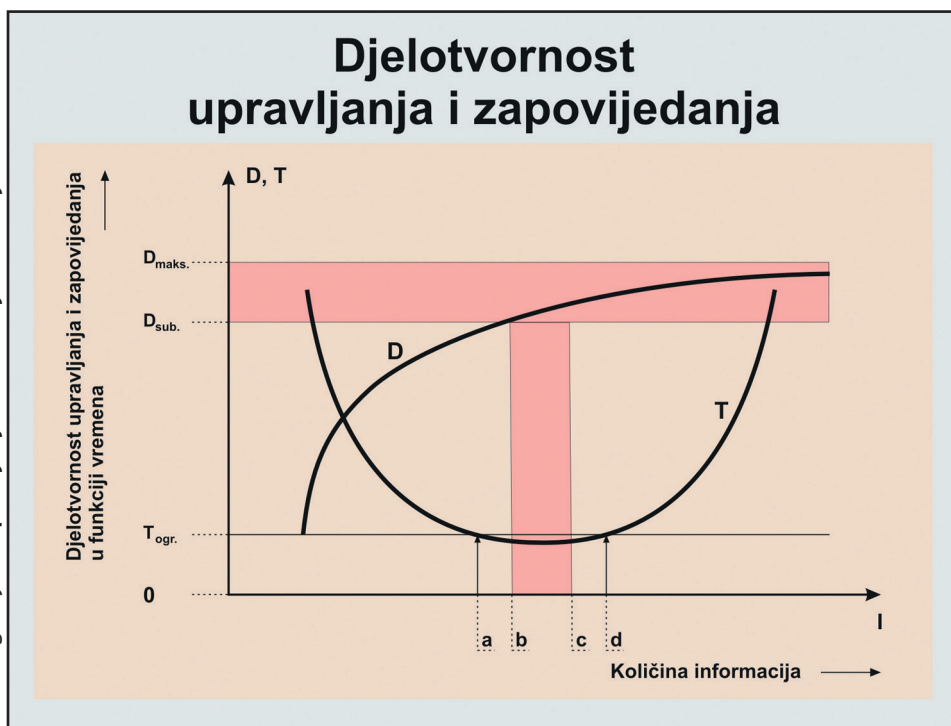
4. Utjecaj T^3 (tama, trvljenje, tankočutnost) na C^4 (zapovjedno-obavijesni sustav)

Integrirano ili uvećano bojište kojeg uvjetuju: velika dubina motrenja, mogućnost manevra, razorna moć, preciznost i domet naprava, upotunjeno je i trećom protežnosti (dimenzijom) prostora. Letjelice s posadom ili bez nje, raketni sustavi i njihova pokretljivost te sustav veza nerazdvojni su dio borbenih djelovanja.

Glede toga, postoji troprotežni borbeni prostor (kopno, more, zrak) koji je obilježio 20. stoljeće. Kad se u taj prostor uključe elektronska djelovanja, on prerasta, uvjetno rečeno u četveroprotežni. Preinačuje se i relativizira vrijeme, pa i ono postaje protežnost (dimenzija). Djelovanja na integriranom bojištu usklađuju se dakle, u 3+1 protežnosti. To od zapovjednika zahtijeva da se zadaće svih snaga obavljaju istodobno, bez ograničenja i obostranog ometanja.

Sustav C^3 kao pseudomatematički izraz tehničko/tehnološke baze treba pokazati da su upravljanje i zapovijedanje iznad meteža boja. Metež-zbrka ta bitna suprotnost redu prevladava na bojištu i čini ga mjestom gdje najviše postoji ono što je *nejasno* i *neodređeno* ($2n$). Zapovjednicima C^3 treba osigurati izvjesnost, a potreba i traženje izvjesnosti stvara veliku napetost između onoga što zapovjednik želi učiniti, mogućih rješenja i utrošaka vremena za donošenje odluke.

Ovisnost između djelotvornosti (D) upravljanja i zapovijedanja u sustavu C^3 pri rješavanju zadaća, vremena utrošenog za donošenje odluke (T) i brojnosti raspoloživih informacija (I) prikazana je na slici 2. Grafikon pokazuje da se povećanjem brojnosti informacija djelotvornost upravljanja i zapovijedanja ubrzano povećava. Nakon prikupljene optimalne brojnosti informacija, daljnje povećanje ne dovodi do značajnog uvećanja djelotvornosti upravljanja i zapovijedanja. U borbenim djelovanjima kada bi se raspolagalo svim informacijama o vlastitim

Slika 2. Djelotvornost upravljanja i zapovijedanja u funkciji količine informacija i vremena.

snagama i o protivniku, moguće je ostvariti maksimalnu (najbolju) djelotvornost- D_{max} . Međutim, najčešće se ne raspolaže svim informacijama, posebno ne o protivniku pa se računa na neku dovoljnu (suboptimalnu) djelotvornost- D_{sub} . Prema tome djelotvornost upravljanja i zapovijedanja koja se nalazi unutar granica D_{max} i D_{sub} smatra se zadovoljavajućom.

Velika napetost između izvjesnosti i neizvjesnosti podjednako je stvarna danas kao što je bila i u vrijeme *Maratonske bitke*, *Jutlandske bitke*, bitke kod *Matapana*, ili u sukobu za povratak *Malvina*, operaciji *Pustinjska oluja* ili operacijama Hrvatske vojske u Domovinskom, odnosno u *ratu protiv terorizma* (Afganistan, Irak). Uspjeh u borbenim djelovanjima uvijek je bio na onoj strani koja je na najbolji način ostvarila stalni "nadzor" na bojištu. Zbog prirode sukoba usprkos suvremenoj tehnologiji, bojište će ostati mjesto gdje u velikoj ili manjoj mjeri vlada metež-zbrka. Za potpuniju analizu djelotvornosti upravljanja i zapovijedanja sa stajališta C^3I neophodno je sagledati odnos brojnosti informacija i vremena za donošenje odluke (*krivulja T*). Kada zapovjednik bilo koje razine nema na raspolaganju dovoljno informacija, potrebno mu je mnogo vremena za donošenje odluke. Donosi je u uvjetima velike neizvjesnosti, pa "postoji" veliki broj mogućih rješenja. Povećavanjem količine informacija broj rješenja je ma-

nji i do njih se dolazi u znatno kraćem vremenu, pa djelotvornost raste. Daljnje povećanje količine informacija dovodi do povećanja vremena za donošenje odluke. Međutim, obilje informacija neznatno povećava kakvoću odluke i učinkovitost upravljanja i zapovijedanja. Kada je vrijeme za donošenje odluke ograničeno (T_{ogr}), što je u suvremenom ratovanju najčešći slučaj, tada je dovoljna količina informacija u intervalu $a-d$ jer omogućava donošenje odluke u zadanom vremenu. Količina informacija u intervalu $b-c$ osigurava najveću djelotvornost upravljanja i zapovijedanja, tj. donošenje optimalne odluke u najkraćem vremenu. Ovu proturječnost između sve manjeg vremena za donošenje što kvalitetnije odluke i potrebne za što većom količinom informacija za takvu odluku, rješava se dodavanjem postojećem C^3 novog C (Computer).⁹

Temeljne mogućnosti i funkcije sustava C^3 odnosno C^4 služe povećanju izvjesnosti, te predstavljaju kao i veza neku vrstu "maziva" koja pomaže prevladavanju nejasnosti-neizvjesnosti (tame) situacije i trvljenja¹⁰ u njezinom razrješavanju. Složajem T^2 (tama i trvljenje) i tankočutnosti (osjetljivosti na situaciju) dobiva se izraz T^3 (tama, trvljenje i tankočutnosti). Dakle T^3 je izazov za C^4 . Neovisno od toga koliko neki sustav C^4 bio suvremen i imao velike mogućnosti, u određenim situacijama čimbenici T^3 mogu ga paralizirati i to iz "nevidljivih" razloga. Tehnologija razvija sve bolju opremu koja zapovjedniku (upravitelju) omogućava stalan pristup informacijama za pripremu i izvođenje borbenih (neborbenih) djelovanja. Stoga se može dogoditi da postane zaljubljenik sustava umjesto da se usmjeri na stvaranje ideja koje će sustav prenositi. Slaganje informacija nije cilj za sebe. Smisliti i izraditi C^4 u sadašnjim uvjetima tehnoloških mogućnosti nije odveć težak posao u usporedbi sa savladavanjem T^3 problema. Učenje tijekom čitavog života može biti nedovoljno da se bude uspješan u borbenim djelovanjima, zbog uvjerenja da ono može sve riješiti. Pouzdati se samo na računala oružnih sustava u C^4 može dovesti do opasnih ograničenja i posljedica u bojnim djelovanjima.¹¹ Zato je u najnovijim sustavima C^4 nerealno očekivati

⁹ Uvezani sustav postupaka, ustroja, strukture osoblja i opreme, veze i računala, usklađen s doktrinarnim načelima, a namijenjen za potporu zapovijedanja i upravljanja na svim razinama.

¹⁰ "Trvljenje" je jedana od postavki Clausewitz. "Trvljenje", pisao je on u 19. stoljeću "predstavlja snagu koja nešto što je jednostavno i očevidno čini složenim i teškim". On je elaborirao tu temu i iznio ideju da "dok je rat stvrano jednostavan, svaka zadaća u njemu pa ona i najjednostavnija je teška".

¹¹ Slučaj raketne krstarice RKR Vincennes CG-49 koja je 3. srpnja 1988. oborila iranski putnički zrakoplov "Airbus" rječito govori. Unatoč tomu što je krstarica opremljena sofisticiranom elektronskom i informatičkom opremom ujedinjenom u zapovjedno-obavjesnom sustavu "Aegis", pogrješka je napravljena u identifikaciji cilja.

"Učinjena je tragična pogrješka. Nužno je povećati utjecaj čovjeka osobito kada je priljev informacija velik. Operativno središte je imalo teškoća u identifikaciji.

samo red i izvjesnost u situaciji kada je temeljni cilj dva sudionika – međusobno uništenje. Ako se profesionalno znanje stalno ne usavršava, stvari i pojave se promatraju neprecizno i nejasno. Ako se poremeti zapovijedanje protivnika, tako da ga se “oslijepi” i “ogluši”, to ga dovodi do brzog poraza.

Usporedivost snaga ovisi od kakvoće upravljanja, djelotvornosti i umješnim potezima zapovjednika tijekom pripreme i izvođenja operacija. Treba zaključiti da su elektronika, informatika i automatski oružni sustavi ozbiljna stvar, ali se na njih ne može bezbrižno osloniti stojeći (sjedeći) na zapovjednom mjestu, operativnoj sali ili za uređivačkim stolom. Drugim riječima, zapovjednik treba “nadzirati” zapovjedno-obavijesni sustav (C⁴¹), a ne robovati mu.¹²

Daljnji prodor zapovjedno-obavijesnih sustava, općenito uzevši, ima takve perspektivne pravce u oblasti umijeća ratovanja (ili onoga što će ih funkcionalno zamijeniti), da je njihov potencijal danas teško ocijeniti. Širina primjene zapovjedno-obavijesnih sustava, njihov snažan utjecaj na sve djelatnosti u oružanim snagama i ne samo njima, bez iznimke obvezatno dovodi do promjene strukture upravljanja i zapovijedanja. Primjena zapovjedno-obavijesnih sustava u vojnoj i nevojnoj djelatnosti, ne znači samo izvođenje postojećih aktivnosti na nov način, već i pojavu potpuno novih aktivnosti čime se mijenja obilježje i sadržaj rada ne samo oružanim snagama. Bitno je uočavanje te promjene, a nešto manje tehnološko ovladavanje naoružanjem i opremom.

Praksa je u oružanim snagama pokazala da se zapovjedno-obavijesni sustavi ne mogu uvesti u opremu zapovjedništava i stožera, a da se pri tome ne mijenjaju dosadašnji način i organizacija rada, odnosi među ljudima, odnos između znanosti i prakse i sl. Važno je istaknuti ulogu koju imaju zapovjedno-obavijesni sustavi, zbog koje se iz temelja mijenja i sam proces rada. U “klasičnim” bojnim djelovanjima (operacijama) vidljiv je vjerojatniji oblik sukobljavanja snaga budućnosti. Zbog toga treba

---

Neophodno je u rad operativnog središta uvesti nove metode kojima će se uvesti razdvajanje važnih od manje važnih informacija. S operatorima provesti test u kojima će se vidjeti njihova spremnost za rad u borbenim uvjetima. Zbog neizvjesnosti koja vlada u borbenim djelovanjima (potcrtao a.) učinjeno je nekoliko razumljivih pogrešaka”. To je nekoliko bitnih primjedaba (u kojima je naglašena neizvjesnost na bojištu) koje je dao admiral William Crowe, tadašnji načelnik Zdruzenog stožera OS SAD na konferenciji za tisak.

“Aegis set for change after Airbus incident”, Jane’s Defence Weekly, volume 10, number 8, 27. kolovoza 1988., str. 345. i AP, 5. srpnja 1988.

¹² Jedino čovjek može obavljati zadaće ranije utvrđenih pravila i procedura. Samo on može odgovoriti novim situacijama i prevladati iznenađenje. Na integriranom bojištu i u informacijskim djelovanjima samo je čovjek sposoban prepoznati logiku protivničkih protumjera i uzvratiti na nju svojom inventivnošću (“protuprotu” mjerama ili P2), a dok protivnik pronade novu protuprotoprotu mjeru ili P3, boj je već gotov.

razlikovati u kojoj su mjeri razvoj i primjena zapovjedno-obavijesnih sustava u stanju ocjenjivati kvalitetu informacija. Stupanj poznavanja protivnika, njegovih namjera, organizacije i njegova zapovijedanja određen je kakvoćom informacija. Na temelju toga proizlazi vlastito reagiranje, upotreba sredstava destrukcije, i najzad, sposobnost da se borbena (neborbena) djelovanja djelotvorno privedu kraju.

Prošao je period u kojem je vladala simetričnost, gdje su dvojac koplje-koplje, konjanik-konjanik, top-top, brod-brod, avion-avion, avion-tenk, tenk-tenk, brod-podmornica ili brod-avion predstavljali ključ djelotvornosti i ušlo se u vrijeme vođenja operacije kojom se upravlja putem zapovjedno-obavijesnog sustava. U funkciji toga progresa definiraju se, dakle i nova pravila, koja se prilagođavaju novim uvjetima izvođenja bojnih pa i nebojnih aktivnosti. U takvim uvjetima zapovjednik (upravitelj) svom osoblju neophodno mora pružiti emotivnu pomoć, da bi u motivaciji za postizavanje cilja oni pomogli svom nadređenom u ostvarivanju postavljenih zadaća. Dakle, u igru ulazi i izvjesna emocionalnost, a ne samo racionalnost pretpostavljenog. To je novo naličje primjene zapovjedno-obavijesnih sustava. Za to je potrebna puna razmjena informacija, pri čemu se "međusobna" razmjena posebno naglašava, i ona zaista mora dolaziti s obje strane. U suprotnom nije moguće na bojištu, onom stvarnom ili onom virtualnom, rješavati složenost upravljanja i zapovijedanja.

Izravno upravljanje ustupa mjesto neizravnom, s kadrovskom izmijenjenom strukturom, pa se danas može govoriti o "demokratizaciji" svijeta djelovanja, odnosno svijetu destrukcije. Sudjelovanje podređenih u odlučivanju je neizbježna posljedica tehnoloških promjena. Obrnuti stožac kadrovske strukture doveo je do toga da podređeni mnogo više pitaju i mnogo više odlučuju. To je jednostavno tako. U krizi je hijerarhijski odnos između zapovjednika (upravitelja, urednika) i podređenog. Za potpuno izvršavanje postavljenih zadaća neophodno je stvarno, a ne formalno sudjelovanje u odlučivanju. Ako nema "suodlučivanja" to vodi demotivaciji poslužitelja sustava, tako da oni ne mogu postići uspjeh koji je objektivno poželjan. Za *neizravno* upravljanje, stvaranje najrazličitijih putova za postizanje uspjeha je nužnost, da se zajedno može obavljati nadzor. Nadzor postaje bit uspjeha.

Hijerarhijska struktura upravljanja i zapovijedanja uopće, a ne samo u suvremenim oružanim snagama, u takvoj je krizi i nastoji se u potpunosti zamijeniti onom – *liberalnog tipa*. To je posebno uočljivo kod uporabe "meke sile", gdje je simbioza novinara i urednika potpuna. Urednikova je zadaća opremiti tekst naslovima i podnaslovima tako da se postigne određeni psihološki učinak na potencijalnog čitatelja. Dosadašnji sustavi upravljanja

i zapovijedanja (20. stoljeće) težišno su naglašavali vertikalnu sferu distribucije. U tom smislu hijerarhijska struktura zapovijedanja, upravljanja i nadzora na početku 21. stoljeću ima nižu vrijednost, ne zato što uopće ne postoji *raison d'être*, nego zato što sadašnja ekspanzija informacija ističe *takmičnost* i *smišljenost* kako destrukciju dovesti do poželjne razine. Proces destrukcije je stalan proces, pa se postavlja problem kako neizvjesnost bojnog polja dovesti na minimalnu vrijednost. Protivnik je stalno u defanzivi, njegov izbor postupaka postaje sužen, a često ih i ne može ni imati jer ne "vlada vremenom", odnosno informacijama.

U vojnoj i nevojnoj organizaciji mijenjaju se međusobni odnosi po inerciji koju nameće širina informacijskih bojnih djelovanja. Uvijek je prva zadaća zapovjednika osigurati vladanje oružjem, pri čemu tekući tehnološki razvoj zahtjeva da to oružje opslužuju što sposobniji ljudi. Opća kretanja su takva da su oružja sve raznovrsnija, a način njihove uporabe sve intelektualniji. Primjenjuje se princip *e pluribus unum* – od mnogih jedno. Uspješnost ratovanja u uvjetima zapovjedno-obavijesnih sustava i nehijerarhičnosti strukture upravljanja i zapovijedanja ima budućnost samo ako se prilike dolazećeg vremena iskoriste za stalno povećavanje znanja i vraćanja vjere čovjeku i društvu. Općenito, upravljanje i zapovijedanje može po definiciji značiti uspostavljanje međuovisnosti koja se ogleda u: a) odnosu zapovjednika prema stjecanju znanja, jer školovanje i usavršavanje moraju, s jedne strane, osiguravati ovladavanje novima alatima, a s druge, metodom (načinom) primjene, budući da je prosječan rok važenja sadašnjih znanja relativno kratak. To znači da osoblje ne samo u oružanim snagama mora biti visoko informatički obrazovano. Obrazovanje (usavršavanje) pa i specijalizacija konvergira k sposobnosti i saznanju djelovanja značajnog za cjelinu, kao i ukupnom funkcioniranju sustava i uzajamnog odnosa njegovih elemenata. To vodi obrnutoj strukturi kadra za postizavanje postavljenog cilja. Prvo, mijenja se odnos podređenog prema nadređenom jer on usmjerava djelovanje na cilj, i drugo, odabir sredstava je različit, kako bi se postigla poželjna djelotvornost u postizanju cilja.

5. Upravljanje operacijama pomoću zapovjedno-obavijesnog sustava

Opća je postavka ovog dijela poglavlja, da je u pogledu složenosti problematike, u uvjetima asimetričnosti ratovanja, nužno poznavati kako se upravlja operacijama pomoću zapovjedno-obavijesnih sustava. Slijedom te postavke, stupanj složenosti tih sustava u primjeni u oružanim snagama (i ne samo u njima) je zahtjevan, a to znači da je problem upravljanja i zapovijedanja izuzetno složen. Mnogi autori i vojni teoretičari uočili su ovaj

problem. Prilaze mu s raznih aspekata, što je i razumljivo, bilo da je to u oblasti odlučivanja, nadređenosti, pojedinca ili pak udarne moći i manevra. Za navedene slučajeve konstatirano je: (1) bitne promjene nastale su u sustavu upravljanja i zapovijedanja, a naročito u odlučivanju. Jasna decentralizacija, jer suvremeni zapovjedno-obavijesni sustavi omogućavaju nižim razinama donošenje odluka na temelju procesiranja informacija. To pak utječe na obrazovanje i usavršavanje; (2) zaostajanje u obrazovanju i usavršavanju utoliko se više odražavaju na oružane snage ako se nedostaci kadrova u kvalitativnom pogledu uslijed neadekvatnog školovanja (nedostatna informatička znanja), spoje u budućnosti s još većom informatičkom tehnološkom bazom integracije. Problem će postati još izraženiji ako se ima u vidu da je takav kadar potreban civilnim strukturama za suvremenu razinu tehnologije; (3) kad je prisutan nedostatak informatičkih znanja onda se same od sebe reproduciraju ozbiljne prepreke na putu razrješenja problema. Jednom riječju, procesiranje informacija je najvažnija sastavnica uspješnosti suvremenih vojnih ali i nevojnih operacija.

Postupno se depersonalizira proces upravljanja i zapovijedanja. Odnosi nadređenosti posredovani su zapovjedno-obavijesnim sustavom. U uvjetima kada se želi promijeniti hijerarhijski sustav vrijednosti, mogućnosti neposrednog i osobnog (karizmatskog) utjecaja zapovjednika se bitno smanjuju, pa je zadaća upravljanja stvoriti kadrove za novu organizacijsko-sklopnu strukturu. To znači da je došlo i još više dolazi do podređivanja načinu funkcioniranja informatičkog (tehničkog) sustava, a ne kao do sada zapovjedniku. Ovako ovladavanje sustavom čini, "ponosnim" i "samostalnim" osobe kojima se upravlja, ali istodobno i potpuno ovisnim o strukturi (mreži) u koju je inkorporiran. Iz toga se sve više, kod onih koji upravljaju, kao i onih kojima se upravlja, stvara potpuno novo samorazumijevanje.

Odbacivanje hijerarhije tek je prvi korak u tom novom samorazumijevanju. Potom slijedi napuštanje (odbacivanje) stečenih dotadašnjih vrijednosti i napokon pristanak da informacijske naprave ili mediji vladaju čovjekom.

Funkcionalna stega u kojoj se podvrgavaju osobe kojima se upravlja u suvremenim operacijama (procesima) determinirana je informatičkim određenjima. Zapovjedno-obavijesni sustavi "osporili" su mogućnost postojanja formalnog autoriteta u zapovijedanju, upravljanju i nadzoru. Faktor moći (iako je ona prividna) koji jača tehnologija, zahtijeva od sudionika neprestano usavršavanje kao stručnjaka za tehniku, ali i kao taktičara. Danas je neophodna sposobnost uočavanja općeg kretanja, ali ne više prema prepoznatljivom vrijednosnom sustavu, kakav je postojao ranije, nego prije svega prema integraciji osoba u tim (mrežu), koje su odvojene na svojim radnim mjestima i usmjere-

ne na procesiranje informacijama. Geslo je – *integrirati sve*.¹³ Ako u upravljanju takvim procesom dođe do loših iskustava, onda za to nije kriv princip, već se razlog traži u neodgovarajućem personalnom profiliranju, odnosno neprilagodljivosti pojedinca funkcioniranju tima (mreže), zbog zadržavanja stečenih navika ili vrijednosti. Drugim riječima, “motivacija” i “povjerenje” ne mogu se postići, ako stare vrijednosti postoje. One moraju nestati, kako vijesti o neuspjehu ili promašajima ne bi mogle imati uporište za vrjednovanje. Na bojištu gdje se primjenjuju složeni tehnološki i tehnički sustavi pojedinačna grješaka može se toliko povećavati, da neminovno dovodi do uništenja tenka, broda, zrakoplova, borbene ili taktičke skupine. Svaka informacija kakva god bila mora biti dostupna svima, ali istodobno kod sudionika u procesu (bojnom djelovanju) ne smije izazvati nikakav osjećaj, poglavito ne osjećaj samilosti. Nadređeni koji u doba informatičkih bojnih djelovanja vjeruje da postižu utjecaj i moć ako uskraćuju informaciju podređenima, što se zna i dogoditi, ne samo što gube svoju sposobnost za upravljanje i zapovijedanje, nego i svoj značaj u sustavu. Stoga prednosti koje su se “postizavale” uskraćivanjem informacija pripadaju prošlosti. Na djelu su proturječne tendencije.

Veliki (vojni) sustavi obuhvaćaju, usklađuju i određuju djelovanje golemog broja često fizički razdvojenih, pojedinaca i skupina. Raste njihova funkcionalna međuovisnost, oni su naprosto dio tima (mreže). Istodobno, povećava im se relativna samostalnost djelovanja. Zahtijeva se i veća “samoinicijativnost”. Na taj način najbolje se mogu ocijeniti mogućnosti, a i zaštititi se od bezrazložne opčinjenosti vrijednostima. U upravljanje i zapovijedanje uvodi se metoda širokog poticaja i najnižim razinama u ostvarivanju zajedničkih postavljenih zadaća. Pitanje se postavlja u ravnini – ili steći sposobnost koraćanja u provođenju destrukcije, ili ne. Izbora za sada nema. Važno je osjetiti to novo bilo situacije.

Zapovjedno-obavijesni sustavi koji su temelj zapovijedanja, upravljanja i nadzora u doba suvremenih tehnologija, izrazito su složeni. Njihova je odlika da su istodobno subelementi upravljanja i zapovijedanja kao cjeline ili nezavisni element upravljanja vatrenim (nevatrenim) djelovanjem nekog oružnog (nevojnog) sustava. Očigledna je nemogućnost izvođenja djelovanja bez informacijskih sustava. Prema tome, zapovjedno-obavijesni sustav neophodno je smatrati sredstvom koje je zapovjedniku (upravitelju) bilo koje razine znatno proširilo “prostor” za donošenje odluke. Na taj način se čovjek (djelatnik) oslobađa fizičkih naprezanja, prije svega od kvantitativne obrade informacija. Ono što se očekuje od tehničkih sredstava u upravljanju i zapovijedanju

¹³ U biti, to nije nikakva novina. Preuzeto je iz komunističkog pojmovnika: “Proletari svih zemalja ujedinite se!” i prilagođeno suvremenosti.

u bojnim djelovanjima može se svesti na dva zahtjeva: želim *brzu* i *sigurnu* obradu i prenošenje informacija. Korištenje informacijskih sustava postavlja korisnicima znatno više zahtjeva nego do sada. Oni moraju biti osposobljeni da u dužoj vremenskoj dionici stručno opslužuju dio sustava koji im je dodijeljen. Korisnici ustrojbene cjeline za potporu zapovijedanja, upravljanja i nadzora ne samo što moraju ocjenjivati sve dijelove informatičkog sustava prema njihovom učinku, već i biti osposobljeni za njihovu primjenu. Sigurno je jedno, svi će biti izloženi jednoj vrsti stresa koji izaziva poplava informacija (patologija informacija). Ovo razarajuće stanje, izazvano velikim brojem informacija, još više umnožava kruto pridržavanje zapovjedi, čime reakciju sustava čine suviše sporom. Ovdje se postavlja pitanje kolika je najpovoljnija dužina vremena posluživanja zapovjedno-obavijesnog sustava kojim se prikazuje razvoj situacije na bojištu.

U informatiziranoj industriji se smatra da je kod sličnih djelatnosti gornja granica neprekidnog radnog vremena četiri sata. Pri većem psihičkom opterećenju djelatnost se ne može uvijek povećavati daljim umnim naprezanjem, zbog praga izdržljivosti. Međutim, te poteškoće mogu se donekle otkloniti u svijesti, prvenstveno umnom simbiozom djelatnika (sudionika u informatičkom procesu). U radu s informacijskim sustavima ophođenje krije u sebi i druge rizike. Dok se u tradicionalnom sustavu upravljanja i zapovijedanja međuovisnost pojedinačnih djelatnosti ostvaruje osobnim kontaktom zapovjednika (rukovoditelja), sada se obavješćivanje odvija preko računala i njihovih iskaza, uređaja za prijam i raspodjelu informacija i pokazivača (display). Takav oblik i tvarnost može dovesti do suradnje koja ima više obilježje stroja, a i bezličnosti. Posljedica toga je da se dokazi za i protiv više ne sučeljavaju izravnim dodirom i svakodnevnim jezikom, nego jezikom računala. Dolazi dakle do oslanjanja na objektivnost stroja (računala) i mnogi elementi, koji se mogu samo osobno shvatiti odстранjuju se s horizonta zajedničkog mišljenja. Sigurno je, da se uspjesi tehnologije i njezin razvoj može sagledati samo u stvarnim bojnim djelovanjima. Ali i bez toga, uočljiv je značaj glavnih elementa boja, a to su vatra i manevar. Istina, ne u odnosu koji je u njihovim razvojnim oblicima stalan. Teško je utvrditi kojem je, na duži rok, osigurana prevladavajuća uloga, budući da prevaga jednog elementa povlači za sobom suprotni napor da se pojača drugi. Uslijed napretka tehnologije bojno djelovanje odvija brže u kraćem vremenu i na većem prostoru (topnički, raketni sustavi i djelovanje zrakoplovstva s velikih udaljenosti) ali isto tako na većim međusobnim udaljenostima raspoređuju se postrojbe-sastavi snaga. U isto vrijeme, odluke u bojnim djelovanjima zahtijevaju organiziranu i bržu koncentraciju snaga, a vatru u striktno određenom vremenu (strategijski doček je tada uvjerljiviji). Stoga akcija i reakcija traže veliku brzinu, ako se želi

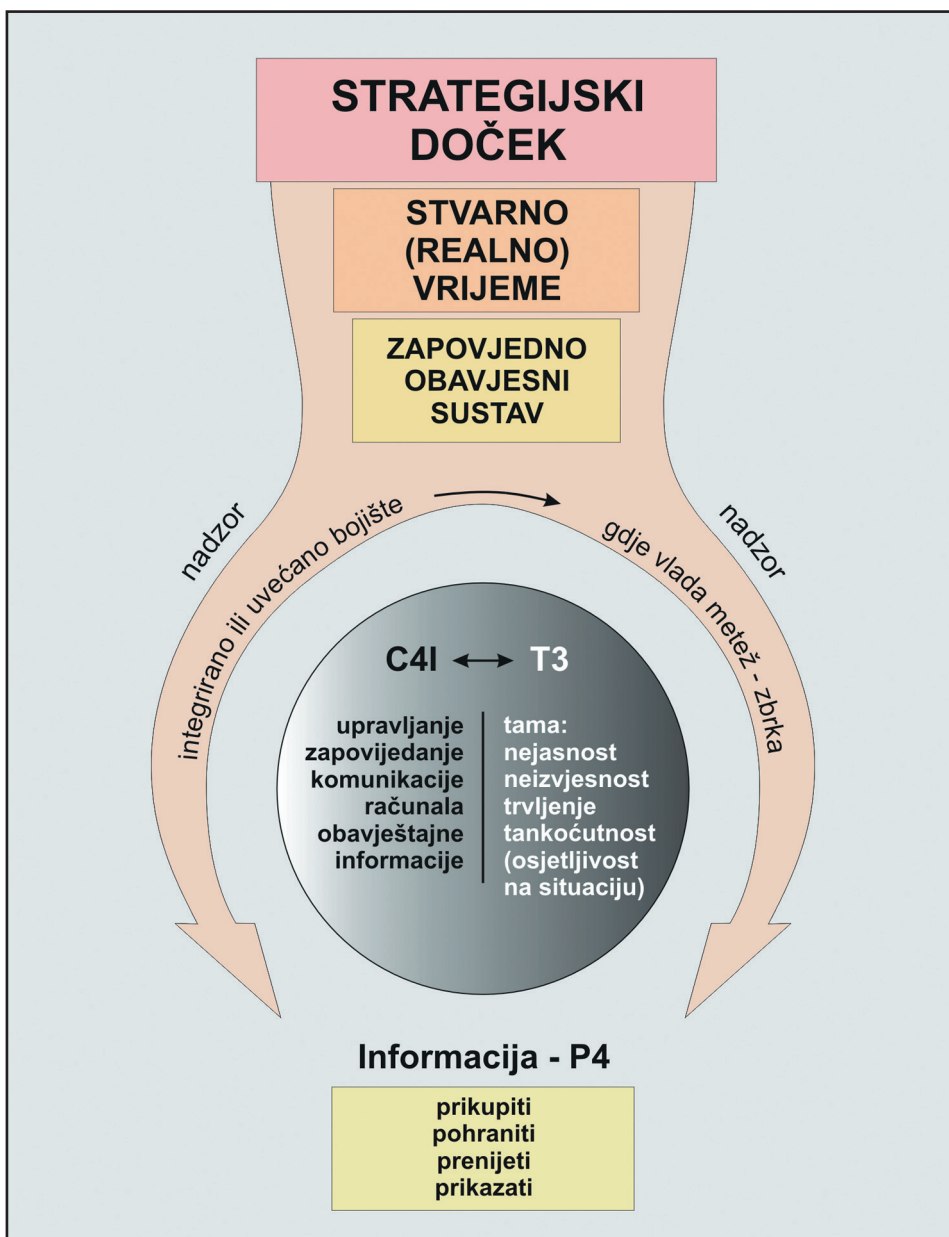
osigurati ponovno stjecanje slobode djelovanja. Zapovjednikova je uloga u ovakvim djelovanjima određivanje stožerne točke (težišta) i dinamike boja. Jedna od mogućih opasnosti za ponašanje zapovjednika proizlazi iz njegove očaranosti jasnom slikom situacije, iz ljepote njezine tehničke slike. Međutim, uvijek će se tražiti objektivnost, jer se nikada ne mogu predstaviti svi čimbenici koji utječu na bojna djelovanja. Tehnička slika u odnosu na cjelinu nekog boja dovodi u zabludu.

Pod dojmom djelotvornosti zapovjedno-obavijesnog sustava ne smiju se gubiti iz vida čimbenici kao što su: snaga i slabosti podređenih, obilježje međusobnog utjecaja sukobljenih strana (kontrahent), moralne veličine i sl. u pogledu stvarnosti. Upravljanje i zapovijedanje od zapovjednika traži posebnu vrstu znanja koja su primjerena obilježju suvremenih bojnih djelovanja. Tehnika kao sredstvo za postizanje cilja je nejasna, tj. pogodna je za dobro i loše. Njezina podvojenost i korisnost, koja se sastoji u mogućnosti da savršeno prenosi informacije, suviše lako prikriva činjenicu da iza toga stoji čovjek.

Djelotvorno upravljanje i zapovijedanje u suvremenim bojnim djelovanjima, a to znači i u strategijskom dočeku obuhvaća tri bitna obilježja: (1) na integriranom bojištu snage su u stalnom međusobnom dodiru. Djelovanje i protudjelovanja određuju njihov odnos. Što druga (protivnička) strana poduzima je nešto što se ne može odrediti na temelju bilo kojih proračuna; (2) u uvjetima informatičkog okružja umne osobine, ili moral, prožimaju bojna djelovanja. One se ne mogu davati u brojkama, niti u razvrstavajućim odnosima pa ni "ponderima" koji se tako često rabe u suvremenom izražavanju odnosa snaga. Zapovjednik mora, s jedne strane, nadzirati osobno ponašanje i ponuditi pomoć i, s druge strane, osposobljavati poslužitelje u određenom otklonu od stroja (računala). Svijest o vlastitom znanju i saznanje da je čovjek moćniji od računala uvijek će dobro doći; (3) i na kraju, svaka aktivnost u bojnim (nebojnim) djelovanjima predstavlja mučno (strpljivo) tapkanje u kretanju prema neizvjesnosti, tako da se niti od jedne djelatnosti ne može očekivati preciznost. Suvremeni uvjeti, koje određuju zapovjedno-obavijesni sustavi više nego ikada ranije, od upravljanja i zapovijedanja zahtijeva oslanjanje na čovjeka (osobu).

Vidljiva je uzročno-posljedična veza između djelotvornog strategijskog dočeka kao temelja strategije odvratanja i integriranog bojišta (*slika 3.*) koji je izraz ne smu suvremenih tehnologija u vođenju operacija, nego je ono i nužnost da se poveća operativna dubina ako je nema.

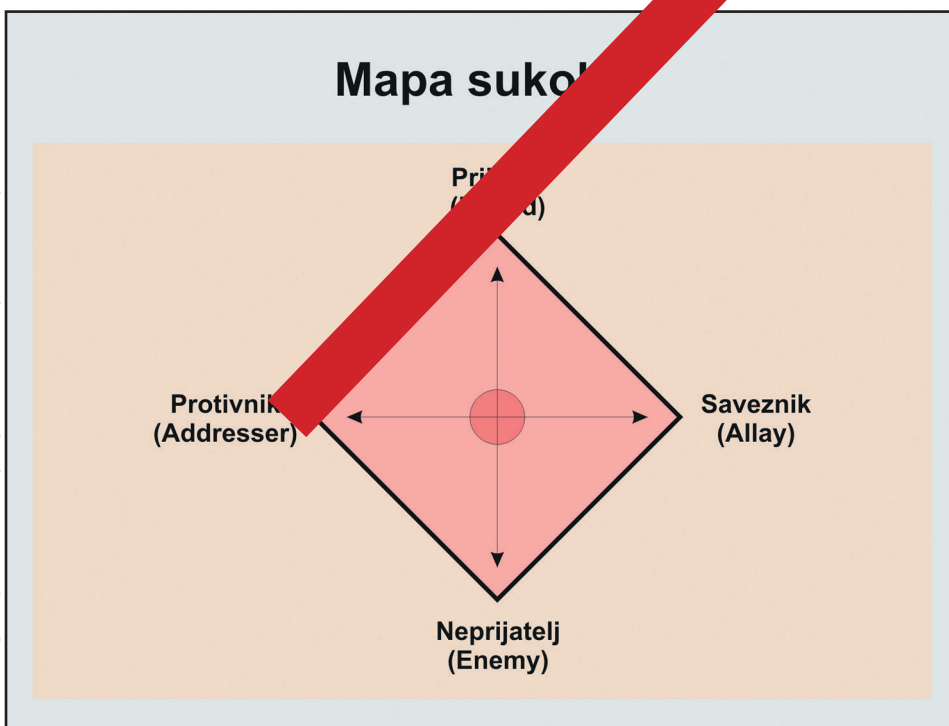
Na integriranom bojištu unatoč primjeni najsuvremenijih tehnoloških napadaja vlada neizvjesnost i nejasnost koje zapovjednik "nadvladava" pomoću zapovjedno-obavijesnih sustava. To nadvladavanje podrazumijeva prije svega prenošenje ideja

Slika 3. Odnos strategijskog dočeka, zapovjedno obavjesnog sustava i integriranog bojišta prema upravljanju i zapovijedanju.

destrukcije, koje podređeni ostvaruju izravnim sudjelovanjem u neprekidnom procesuiranju informacijama, a istodobno ti podređeni postaju prividno "ravnopravni" čimbenik u nehijerarhijskoj strukturi. Poznavanje zapovjedno-obavjesnih sustava (koji su prvotno nastali u okviru suvremenih oružanih snaga) omogućuje razumijevanje vremena kao četvrte protežnosti (di-

Slika 4. C^2 (command and control – zapovijedanje i upravljanje, nadzor) predstavlja usmjeravajuću djelatnost nad njemu dodijeljenim snagama u svrhu ispunjenja zadaće. Zapovijedanje i upravljanje u operacijama je bitni dio posla bilo koje razine (taktičke, ili strategijske), a njegove funkcije odvijaju se unutar odgovarajućeg sklopa osoblja i opreme koja mora omogućiti integrirano procesiranje i prikaz podataka.

menzije) bojnog polja. Borba protiv zapovjedno-obavijesnih sustava protivnika na integriranom bojištu u strategijskom dočeku je glavno obilježje djelotvornih operacija u sadašnjosti (slika 4.), a i u budućnosti kada je u pitanju uporaba “tvrde sile” (vojna sila). Međutim, kad se bitka (operacija) vodi i “mekom silom” (medijima) tada se postulati iz četvrte protežnosti (vrijeme) ne mogu tako jednostrano primjenjivati zato što se ratovanje premješta u višu – petu protežnost (dimenziju).

6. Upravljanje i zapovijedanje u uvjetima sukoba niskog intenziteta

Ratovi s kraja dvadesetog i početka dvadesetprvog stoljeća odvijaju se pretežito u uvjetima sukoba niskog intenziteta (*Low Intensity Conflict – LIC*). Kad je ovakvim načinom ratovanja ugrožena i (ili) se ugrožava neka, zemlja a poglavito ona koja teži učvršćenju svoje nacionalne sigurnosti, temeljni parametri, izvedeni iz teorijskih postavki za upravljanje i zapovijedanje su slijedeći: nedovoljna spoznaja (stohastičnost) situacije u sustavu i njego-

vom bližem i daljnem okružju; rizik, odgovornost i intelektualni napor; vremensko ograničenje djelovanja, djelovanje sinergističkog efekta; brojnost i pouzdanost informacija, složenost sustava i njegovog okružja i procesualnost; dinamika promjenljivosti i mogućnost iznenađenja; relacija i međusobni odnosi *prošlo – sadašnje – buduće*.

Obrazloženje navedenih parametara i njihovom usporedbom s poznatim obilježjima i empirijskim stanjem obrambenog sustava kao odgovora na može bitnu ugrozu nacionalne sigurnosti, odnosno s osobenostima funkcioniranja takvog sustava u *miru koji nije mir, i ratu koji nije rat*, može se ustvrditi da u prosudbi situacije postoji nedovoljna spoznajnost (stohastičnost). To obilježje naznačava svaka teorija ratnog umijeća, uz brojna empirijska svjedočenja. Dok je u klasičnim ratovima (ratovi do kraja 20. stoljeća) pojava stohastičkog šuma bila i podnošljiva, u uvjetima sukoba niskog intenziteta on djeluje razarajuće jer se djelotvorne protumjere ne poznaju, pa je entropija zajednice posve sigurna.¹⁴ Isto tako, izvjesno je da u drugim modalitetima ugrožavanja nacionalne sigurnosti zemalja "trećeg svijeta" (posebno oblici djelovanja – specijalni rat, terorizam, ugroza dobara – ekološka ugroza, prometna i gospodarstvena izoliranost te nedovoljna spoznajnost još je izraženija. Ako se na vlasti u tim zemljama nađu laicističke vlade, što je čest slučaj, onda su pored nedovoljne spoznajnosti nazočna i brojna nedovoljno jasna saznanja na svim razinama upravljanja nacionalnom sigurnošću.

Toj konstataciji treba dodati i činjenicu da većina ljudi u tim zemljama, ne samo intelektualno već i emocionalno, teško podnose mnogobrojne, po svojoj pojavnosti uzastopne, nejasne, nedorečene, "rasute", neorganizirane i konfuzne situacije. Ljudi naprosto ustaju i liježu s takvim situacijama. Normalno življenje za njih praktično ne postoji. Postoji samo ekscenno stanje, čak i u vremenima koja su predviđena za odmor.

Primjera radi, evo što se sve događalo ljeti 2004. u Hrvatskoj. Kad je "ponestalo" događaja deterministi su ih počeli virtualno proizvoditi kao na tekućoj vrpici: prvo je uslijedilo – sađenje i vađenje "ustaškog kupusa" (spomen ploča Mili Budaku i obilježje Juri Francetiću), potom kriza oko Savudrijske vale – svakodnevna povreda državnog suvereniteta i lakrdijaško ponašanje građanina Hrvatske, koji se izjašnjava kao Slovenac i svih političkih stranaka susjedne države, nastavljeno je s igrom engleske obavještajne službe oko "slučaja Gotovina", i koja je odlukom aktualne vlasti na najgrublji način povrijedila suverenitet Hrvatske (dozvoljeno joj je legalno djelovanje unutar zemlje(!?)) da bi se ljeto okončalo uzastopnim tjednim povećanjem cijena goriva, "nadzorom" ribolovno-ekološke zone koja se nema čime nadgledati, i gdje

¹⁴ Usp. "Hrvatska i veliko ratište", Davor Domazet-Lošo, str. 287.-289, Udruga Sv. Juraj, Zagreb, 2002.

se nema koga nadgledati, ali se zato privode tobožnji "jataci" generala Ante Gotovine. Nijedna od navedenih situacija nema objašnjenje zašto su se dogodile, i koji su učinci "razrješavanja". Stohastički šum se proširio, a ne smanjio. Nitko te "igre" ne definira kao način posebne (nevojne) ugroze nacionalnih interesa. To je za vladajuću i oporbenu političku elitu samo niz "spontanih" događaja, a ne mir bez mira.

Nije potrebno niti empirijski niti teorijski dokazivati da su uvjeti rata bez rata, ali i uvjeti u kojima mir nije mir, naročito ako se radi o strategijskoj razini, izuzetno rizični, a odgovornost izuzetno velika. Objektivno, ne postoji ljudska djelatnost – osobna ili kolektiva, koja zahtjeva veći stupanj umnosti i odgovornosti od donošenja odluka i poduzimanja akcija u području obrane nacionalnih interesa, kao u uvjetima kad je zemlja izložena sukobu niskog intenziteta. Svaka grješka izaziva posljedice, koje idući naraštaji nisu u stanju ispraviti. Intelektualni, emocionalni i fizički naponi u okolnostima ovakvog sukoba bliski su granicama, a često mogu biti i iznad psiho-bioloških mogućnosti čovjeka. Zbog dugotrajnosti ovakvog sukoba, on se ne mjeri mjesecima, nego desetima godina, a može obuhvati i nekoliko naraštaja.

Vremenska protežnost, odnosno vrijeme koje stoji na raspolaganju za donošenje odluke i poduzimanja akcija jedan je od univerzalnih čimbenika ratnog umijeća, ali i drugih uvjeta i situacija funkcioniranja sustava nacionalne sigurnosti. Poznato je iz prethodnog izlaganja da je vrijeme ograničeno i da su izuzetno teške i složene strategijske odluke koje se moraju donijeti u vremenskom tjesnacu. U uvjetima sukoba niskog intenziteta ograničenja vremena, još su izrazitija, jer vrijeme guta "meka sila", koja ne dopušta da se neki događaj odvijee do kraja, nego dok on traje ili je pri kraju, već slijede novi. To je rat bez početka i bez svršetka, bez bojišnice i bez vojnika.

Djelovanje tzv. zakona sinergističkog efekta, odnosno smanjenje djelovanja entropije, kao mjere neorganiziranosti sustava, uvjetovano je, primarno, jedinstvom i hijerarhijskom strukturom sustava obrane nacionalne sigurnosti. Ako je taj sustav cjelovit, ako su njegovi podsustavi međusobno hijerarhijski povezani s jasnom raspodjelom nadležnosti, i s vrjednotama koje mu daju identitet, sasvim se zakonito pojavljuje djelovanje sinergističkog efekta, koji se izražava tako, da se ostvari veća kakvoća (funkcioniranje i djelotvornost) sustava kao cjeline. Učinak suprotstavljanja entropiji društva i njegovih institucija višestruko je veći, ako se ostvari funkcionalna cjelovitost na razini države, nego ako se ostvaruje nekim mehaničkim zbrojem na područnom (regionalnom) principu. Regionalizam je prevelika (pogibeljna) opasnost ako je država napadnuta (izložena) sukobu niskog intenziteta.

Oduvijek je, i to ne samo u bojnim djelovanjima, jedan od nerješivih problema bio izdvojiti (uočiti) relevantne informacije.

Onaj tko uspijeva u tome stvara preduvjete za pobjedu. Ne samo da je teško osigurati pouzdane i relevantne informacije već zbog dvojnosti situacije (postojanje suprotstavljenih strana) nego još više što u sukobu niskog intenziteta u opticaju su različite dezinformacije i glasine. Čak i onda kada, prividno, ima dovoljno pa i previše informacija, uvijek je nedostatak pravih i pouzdanih. Iako zapovjedno-obavijesni sustavi znatno pomažu sporijem povećanju ponora između informacijskih potreba i mogućnosti, teško ga mogu razriješiti. "Meka sila" može proizvesti toliko nepotrebnih, "zasljepljujući" dezinformirajućih informacija, da svaki sustav pa i zapovjedno-obavijesni bude paraliziran, na neki način "bolestan". Djelotvorni lijek za to "bolesno" stanje je, izolacija – karantena. Prestati konzumirati proizvode "meke sile".

Poznavateljima sustava obrane nacionalne sigurnosti i njegovih podsustava, a posebno poznavateljima njezine unutarnje procesualnosti i funkcioniranja, kao i njegovog okružja (unutrašnjeg i vanjskog) i djelovanja tog okružja, sasvim je jasno, koliko je taj sustav složen, višeslojan, razveden. Mjereno i prema najstrožim kriterijima, sasvim je lako utvrditi da je obrambeni sustav nacionalne sigurnosti najsloženiji sustav uopće, složeniji od svakog drugog organizacijskog, tehničkog ili sustava neke druge vrste. Ako se pored te unutarnje složenosti, uzme u obzir i raznovrsnost njegove ugroze i "mekom i tvrdom silom" onda je sasvim očigledno da sustav obrane nacionalne sigurnosti spada u supersložene sustave, a da ga narod olako, ne tako rijetko, prepušta putem tzv. "demokratski izabrane vlasti" u ruke neozbiljnih, potkupljivih i svađalački nastrojenih političara. O takvom aspektu rata, osim u vrlo uskom krugu poznavatelja, u široj javnosti nema ni riječi. Zato obrana nacionalne sigurnosti u uvjetima sukoba niskog intenziteta zahtijeva posve drukčiji profil političara, pače državnika, koji nije podložan mijenama svakodnevnih stvarnih i virtualnih događanja, a poglavito ne napadajima "meke sile".

Bitna, moglo bi se reći univerzalna značajka rata (sukoba) jest izuzetno velika dinamičnost i promjenljivost situacije, s mogućnošću pojave iznenađenja. Ne postoje dvije istovjetne borbene situacije a još manje dva istovjetna rata (sukoba). Oni se uvijek pojavljuju u novoj konstelaciji i kombinaciji, pa u svezi s tim, uvijek treba tražiti nove odgovore i nova rješenja. Samo u napadu, na taktičkoj razini, djeluje više desetina čimbenika (odnos, veličina, uvjeti i dr.) koji se svaki put manifestiraju u drugoj kombinaciji. Čak i u okolnostima kada se predvide i poduzmu sve preventivne mjere, uvijek postoje procjepi za pojavu različitih vrsta iznenađenja. Što je razina hijerarhije niža, iznenađenja su češća, ali i znatno manje opasna, grješku je moguće ispraviti. Na visokim (strategijskim) razinama ona su rjeđa, ali znatno opasnija (pogubna), gotovo bez mogućnosti ispravke grješke. Strategijska razina pogrješke ne prašta! Ako se radi o aktivnostima u okviru

djelovanju niskog intenziteta u kojima se teško otkrivaju i prepoznaju i najjednostavnije namjere i akcije (zbog već spomenutog stohastičkog šuma), navedena značajka je još izraženija. To je opomena političarima, koji olako stavljaju "parafe" na sporazume kao što su "pakt o stabilnosti" ili "stand by" aranžmani.

U teoriji ratnog umijeća, ali i u teoriji saznanja i teoriji rekonstrukcije iskustava, poznato je da posebnu težinu ima relacija *retrospektiva – aktualno – perspektiva*. Bez obzira na to što je teško saznati prošle događaje (prošla ratna praksa), poglavito jer je pišu pobjednici, što je, isto tako, teško otkriti aktualne zakonitosti i principe, jer posredovanjem medija postaju nestvarni (virtualni), najteže je ipak anticipirati i znanstveno predvidjeti neku buduću ratnu praksu. Budući da je svako pitanje iz oblasti obrane, kao i drugih modaliteta ugrožavanja nacionalne sigurnosti prije svega, fenomen očekivanog i budućeg, što podrazumijeva korištenje prošlih i aktualnih saznanja, sasvim je izvjesno da su to fenomeni prospektivnog karaktera, koji se bar moraju pokušati predviđati.

Činjenica da se radi o predviđanju budućeg, eventualno mogućeg i vjerojatnog, pri čemu je poželjno odrediti vremensku distancu – kada će do toga možebitno doći (bliža i daljnja budućnost), upućuje na zaključak da se radi o izuzetno teško rješivom i složenom problemu koji zahtjeva maksimalnu imaginaciju, da se dođe do pouzdanih predviđanja gdje svijet ide i kamo će stići ...

7. Rat (sukob) lišen strogih procedura međunarodnog ratnog prava

Povijest čovječanstva gotovo je povijest sukoba. Vremena mira bila su tek rijetka pojava (kratki predah) između dva rata kao ekstremne vrijednosti sukoba. Proturječnosti unutar društva i između naroda stalne su kao što je i mijena stalna, pa je izgleda rat postao nezaobilazna pojava. Krajem 20. stoljeća riječ rat manje se rabi, ali zato riječ sukob postaje nezaobilazna (svakodnevna) u izričaju suvremenog čovjeka. Znači li to da se svi događaji odvijaju, a rješenja traže u području nekakvog sukoba. Teoretičari sukoba, izbjegavajući riječ rat, društvene procese diljem svijeta koji se odvijaju kroz nasilje ispod ratnog praga, nazivaju *sukobom niskog intenziteta*. Svjetska moć s ushitom je prihvatila ovaj oblik sukoba jer mogu lako iz simetrije prijeći u asimetriju, kako bi uspostavili novi svjetski poredak. Protagonisti sukoba niskog intenziteta bore se asimetričnim sredstvima i postupcima. Umjesto "mača" (simetrija) oni raspolažu "polugom i čvrstim uporištem" (asimetrija) kojima, za razliku od Arhimeda, više ne žele, već pomiču svijet. Njihova su poluga suvremene, lako dostupne dualne tehnologije poglavito informacijske, biokemijske, nuklearne, a uporište dvojbenost koja proizlazi iz paradigme globalnog slobodnog tržišta i njegovih produkata u sociopsiho-

loškom, ekonomskom i religijskom smislu. Ova pojava u literaturi sredinom devedesetih godina 20. stoljeća označena je pojmom "sukob civilizacija"¹⁵. Zašto je sukob niskog intenziteta tako prijemčiv za svjetsku moć? Vrlo jednostavno – njegova operativna izvedba lišena je strogih procedura, koje proizlazi iz međunarodnog ratnog prava i klasične diplomacije. Izostaju zamršene političko-diplomatske procedure u stvaranju koalicija i omogućuju, naravno prikriveno, iza paravana sukoba niskog intenziteta, unilateralnost djelovanja u međunarodnim odnosima. Motivacija za ovakvo nastupanje je u prozaičnom razlogu – plijen nije potrebno dijeliti s *ad hoc* saveznicima. Slučaj obnove Iraka nakon rušenja Sadama Huseina, najbolji je primjer. I ne samo to, poželjno je pokazati da svjetski policajac može biti samo jedan. Kontrapunkt je to Zaljevskom ratu (*Pustinjska oluja*, 1991.) i politici tadašnjeg američkog predsjednika Georgea Busha starijeg koji je imao trostruku opsesiju; nikad više ne činiti ništa bez potpune potpore Ujedinjenih naroda; imati izričitu potporu, bez ikakvih ograda, što je moguće većeg broja arapskih i muslimanskih država; pružati dojam o potpori svih europskih država, prije svega Velike Britanije i Njemačke, ali i Francuske. Ta trostruka opsesija bila je prava politička filozofija. Dokaz za to leži u nastojanju američke diplomacije koja uvijek djeluje na način da se Izrael ne bi našao u toj koaliciji. Tako su prividno vodili pravedan rat protiv Iraka koji je izvršio "agresiju na susjednu suverenu arapsku i muslimansku državu", a ne klasični vojni pohod radi nadzora teritorija.

U sukobu niskog intenziteta bitke se vode asimetričnim sredstvima i postupcima. Antagonisti u asimetriji sukoba uglavnom se oslanjaju na oružje koje se može kupiti u trgovinama, kao i na opće dostupne sirovine za proizvodnju improviziranog oružja i eksplozivnih naprava. Klasična vojna sila se ipak oslanja na arsenal i postupak koji je prilagođen odnosno razvijen za konvencionalan, tj. simetričan rat – država protiv države.

Prije nego što je sukob niskog intenziteta, odnosno asimetrični rat ušao u uporabu bile su nužne neke doktrinarne pretpostavke – ostvariti strategijski složaj šest područja djelovanja: političkog, diplomatskog, gospodarskog, informacijskog, kulturnog te vojnog. Bitna izmjena nastaje u šestom području (vojno djelovanje) koje za razliku od standardnog podrazumijeva sraz nekonvencionalne i konvencionalne vojne sile. Vojno djelovanje, u sukobu niskog intenziteta karakterizira neodređenost – prostora, vremena i nositelja akcije. Ono je ujedno lokalno i globalno. Složenost problema moguće je oslikati klasičnim načinom relativnosti: gdje se sve mehaničke pojave odvijaju po istim zakonima u svakom koordinatnom sustavu, i koji se prema temeljnom referentnom koordinatnom sustavu kreću jednoliko pravocrtno.

¹⁵ Usp. Huntington, P. Samuel, *The Clash of Civilizations*, New York, 1996.

Analogija aproksimativno s klasičnim simetričnim ratom je očita, ali i ne potpuna. Iz jednostavnog razloga što je rat ipak društvena pojava i podložna je kao što je već rečeno – trvenju i neizvjesnosti. Uz strogo definiranu tehnologiju kojom raspolažu suprotstavljene strane, te kao što kaže Clausewitz “rat je podređen politici” njegov kraj je izvjestan ili bi trebao biti izvjestan, tj. ne smije eskalirati u totalni. Na strategijskoj razini politika, te ograničenja koja proizlaze iz međunarodnog ratnog prava, određuju i njegove metode. Njegovo okončanje je određeno ispunjenjem ciljeva jedne i (ili) druge sukobljene strane. Uz pretpostavku, da je približno ista tehnološka razina sukobljenih snaga, umnost je ta koja se izdiže iznad ustaljenih pravila i ona postaje slijedeći bitni, ako ne i ključni čimbenik, koji rat kao društvenu pojavu izdiže iznad mehaničkog svijeta i postaje duhovna snaga vojski suprotstavljenih strana. Clausewitz smatra da duhovne sastavnice ne mogu biti izvan rata i kaže: *“Ratna djelovanja nikad se ne odnose samo na tvar, već uvijek u isto vrijeme i na duhovnu silu, koja ovu tvar oživljuje”*. Problem, promatrajući na ovaj način, također upućuje na određenu asimetričnost – materijalno i duhovno. No ona je zanemariva ako se uzme u obzir da se sukob odvija u granicama međunarodnog ratnog prava i šire gledano u političko-diplomatskoj praksi oslobođenoj presedana. Za takav rat se kaže da ga karakterizira simetričnost i da se rat kao proces odvija u koordinatnom sustavu za koje važi zakoni klasične mehanike, – tj. Newtonova mehanika.

Što se događa kad se rat vodi u koordinatnom sustavu determiniranog kaosa¹⁶ i k tome još i presedana. Rečeno jezikom fizike – na subatomskoj razini, odnosno u slobodnom izričaju u domeni “Heisenbergovih relacija neodređenosti”? Presedani se ponajprije odnose na tradicionalnu političko-diplomatsku, gospodarsku (financijsku) i konvencionalnu vojnu praksu. Za ovu prvu (političko-diplomatsku) eklatantan primjer predstavlja američki diplomat Richard Holbrooke, za onu drugu (financijsku) George Soros, a treću (konvencionalnu vojnu) njegov antipod Osama bin Laden. Za Holbrookea kažu da se metodologija njegove diplomacije kreće se u “koordinatnom sustavu planinarske vještine i šaha”. Za lakše oslikavanje tog stanja nije teško sebi predočiti slobodno, rekreativno planinarenje, bez obveza i igranje šaha koji podliježe strogim i jasnim pravilima. Spoj te dvije vještine je više od *šahinšaha* ili *šahanšah* – šah nad šahovima. U Holbrookovoj “šahovskoj igri” napadaj na protivničkog kralja ne odvija se na 64 crno-bijela polja, nego na daleko širem prostoru, ali uvijek s ciljem da se protivnika stalno drži u šahu. Kod toga je važno, pače odlučujuće, protivnika imati zaokupljenog, ne i martiranog. Kako to izgleda u stvarnom svijetu presedana, Richard

¹⁶ Usp. Hrvatska i veliko ratište, str. 282.-286.

Holbrooke je dao u svojim diplomatskim memoarima *“Završiti rat”* (*“To End the War”*).¹⁷

Osvrt objavljen u časopisu *“The New York Review of Books”* kao glavnu tezu knjige predstavlja tvrdnja da je predsjednik Bill Clinton bio gurnut u oružanu intervenciju u Bosni i Hercegovini, i to zbog toga jer je na kocki bio opstanak američke vjerodostojnosti, a ne zbog humanog aspekta ili spašavanja novih žrtava. Čitava Holbrookeova diplomatska inicijativa sjajan je primjer birokratske manipulacije, *“izvedene za vrijedni cilj obnavljanja američke vjerodostojnosti i djelotvornosti u inozemstvu te održavanje u životu najuspješnijeg vojnog saveza (NATO-a) u povijesti”*. U knjizi se nadalje tvrdi da samo jasno i snažno američko vodstvo, uz potporu stvarne sile kad je to potrebno, može obuzdati zlo i prijetnje američkim interesima. *“Bit će još Bosni u našim životima”*, napisao je samo nekoliko mjeseci prije nego su oružani sukobi između Srba i Albanaca (1998.) nagovijestili da je novi bosansko-hercegovački scenarij već započelo.

U biti Richard Holbrooke u svojoj se knjizi služi determiniranim pojmovnikom jer je nastojao prikazati da američka mirovna inicijativa u Bosni i Hercegovini nije bila plod sustavnog planiranja već je američki predsjednik bio jednostavno gurnut u balkansku pustolovinu kojoj se neće znati konačni ishod. Pojmovnik determinista najlakše je odgonetavati primjenjujući njihov ključ (*n¹*). Dakle, u ovom slučaju američka inicijativa i Holbrookeove planinarsko-šahovske diplomatske vratolomije nisu ništa drugo nego dio (etapa) jednog dobro isplaniranog determiniranog kaosa na jugoistoku Europe, odnosno na prostoru zvanom bivša Jugoslavija na kraju 20. stoljeća.

8. U mikro svijetu politike i diplomacije

Ponašanje protagonista na “subatomskej razini” ili u postmodernom društvu podliježe drugim zakonitostima za razliku od klasične fizike koja se odlikuje preciznim određivanjem i mjerenjem veličina, kao što su putanja, brzina, ubrzanje, masa, impuls i sl. Postindustrijskom dobu sazdanom od neodređenosti i nejasnosti, gdje su entiteti ne hijerarhijski već mrežno pozicionirani s izraženom dualnom prirodom nužan je radikalno drukčiji pristup.

Pokušaj definiranja načina odvratanja ugroze “ostatka svijeta” od strane determinista (skupina moćnika), za polazište ima pokušaj definiranja faza nasilja (determinirani kaos) koji oni

¹⁷ O temi Bosne i Hercegovine u kojima je dan potreban prikaz vanjskopolitičkih bitaka Clintonove vlade postavlja ozbiljna pitanja američkog uključena u sukobe na Balkanu. U tim događajima Holbrooke igra ulogu pomoćnog ministra vanjskih poslova za Europu, te arhitekta Daytonskog sporazuma kojim je završio rat na “velikom ratištu” u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. U knjizi se opisuju mirovni pregovori u Daytonu kojima je prekinut rat, kao i događaji koji su im prethodili.

provode prema nekoj suverenoj državi ili određenoj regiji. Cijeli proces planiranog nastupanja moći odvija se u očekivanoj i (ili) prihvatljivoj razini nasilja. Prema švicarskom vojnom časopisu "Allgemeine Schweizerische Militaerzeitschrift" faze nasilja određene su sljedećim rasporedom: " (1) *agitprop i organizacija* – cilj je da se u masi (narodu) razvije revolucionarna (prevratnička) svijest i da se ona(on) potakne na sudjelovanje u borbi protiv tlačenja. Istodobno nužno je pridobiti simpatizere i pomagače, a potom ustrojiti tajne revolucionarne ćelije; (2) *ulični nemiri* – organiziraju se prosvjedi (štrajkovi) s velikom učestalošću kao izrazom sve većeg nezadovoljstva. Skupovi se pretvaraju u pobunu. Dolazi do uličnih nereda pa i krvoprolića u sukobu s državnim represivnim aparatom (redarstvo) koji je u stalnoj opasnosti da pod pritiskom mase ne izgubi nadzor. Uključivanje redarstvenih snaga, a poglavito vojske u smirivanju nereda (koji djeluju represivno), dodatno polarizira javno mnijenje; (3) *zastrašivanje* – osobe (ciljevi) zastrašivanja su pripadnici redarstva, vlade i javne osobe koje se izjašnjavaju za opravdanost akcije policije i (ili) vojske. Oni i njihove obitelji te njihovi istomišljenici izloženi su ugrozi ili napadu, a često izloženi i torturi. Dolazi do "prešutnog" sporazuma u kojoj ciljevi zastrašivanja (osobe) zastupaju tezu o uzajamnom životu, sažetoj u uzrečici – živi i pusti živjeti; (4) *terorizam* – njime se stvara klima kolapsa kao bi pučanstvo izgubilo povjerenje u redarstvo, vojsku i na posljetku samu državu. Oduzimanje povjerenja se stvara tako da se zakon učini neprovedivim. Svjedoci, porotnici i suci odnosno tužitelji izloženi su zastrašivanju, prijetnji, otmici ili čak ubojstvu. Na taj način se postiže strah koji odvraća žrtve, kao i ostale da svjedoče. To vladu prisiljava na izdavanje nužnih (*ad hoc*) zakona koji dopuštaju da osumnjičene osobe mogu uhititi bez optužbe ili da se osobe osude na temelju izjava svjedoka koje se ne saslušava na sudu. Takvo smanjenje prava na slobodu dalje potkopava povjerenje naroda u pravnu državu i njezin pravorijek. Iako je redarstvo nazočno, zbog straha od represija prave se "slijepi i nijemi" na postupke izazivača nereda. Svoju djelatnost zaštite čak sasvim napuštaju određenih dana i (ili) noći. Zbog straha za vlastiti život, dijelovi pučanstva se samoorganiziraju i uzimaju zakon u svoje ruke. Spremno prihvaćaju ponuđenu ruku spasa, bilo da je to vojna hunta ili organizirana revolucionarna stranka koja ne obećava da će stvoriti ni red ni mir. Jer preživljavanje obitelji važnije je od politike; (5) *gerila i građanski rat* – organizirani revolucionarni pokret s dobro etabliranom bazom može dopustiti eskalaciju sukoba i prijeći u prvoo dionici vođenje gerilskog rata, a kasnije u drugoj i u građanski rat. Stvaraju se i osiguravaju (štite) pobunjenička područja (oaze) u kojima je potkopana vlast države. Napušta se geslo – živi i pusti živjeti i u tim "oslobođenim" područjima vlada zakon revolucionara i služi kao temelj (baza) za daljnji tijek prevratničke kam-

panje. Ako se različita "oslobođena" područja obuhvati u jedino jedinstveno područje, tu se najčešće proglašava pobunjenička vlada, unovačuje se dovoljan broj vojnika i izgrađuje sigurnost. Kasnije, ako je to potrebno, može se prijeći na otvorene vojne akcije protiv državnih oružanih snaga. Gerilski se rat pretvara u građanski rat.

Događaji u Hrvatskoj tijekom 1990. i 1991. (oružana pobuna Srba) odvijali su se po scenariju nasilja onako kako je opisan u časopisu *Allgemeine Schweizerische Militaerzeitschrift*, odnosno točno po svjetskim poznatim iskustvima sličnih pobuna u Sjevernoj Irskoj, Libanonu, Baskiji, Vijetnamu i drugdje. Prva faza je uvijek formiranje političke stranke s terorističkim planovima i ciljevima.¹⁸ U drugoj fazi pripadnici stranke formiraju poluvojne odrede, koji noću uznemiravanju civilno pučanstvo i discipliniraju pripadnike vlastitog naroda ucjenom i terorom.¹⁹ U trećoj fazi terorističke aktivnosti šire se na što veće područje²⁰ kako bi snage reda bile raspršene, tako da nigdje nisu jake. Ta faza završava formiranjem manjih vojnih jedinica pobunjenika (tzv. Martićevi specijalci). U četvrtoj fazi formira se pobunjenička vojska koja prelazi u strategijski napad. Sasvim je bilo jasno da "srpski dobrovoljački odredi", tj. četnici, u Hrvatskoj nisu imali dovoljno snage da preokrenu inicijativu u svoju korist. No, zato je tu bila JNA, koja je "omekšavala" teren polaganom infiltracijom na važnih komunikacijskim pravcima. Sve te faze nastupnog djelovanja, dakle, odigrale su se i u Hrvatskoj – od formiranja Srpske demokratske stranke, preko noćnih straža, barikada, eksplozija, pa sve do gerilskih operacija tipa Pakrac, Plitvice, Kijevo, Vukovar... Usli-

18 Uz zvuke jugoslavenske himne, u Kninu je 14. travnja 1990. održan predizborni skup kojeg je vodio dr. Jovan Rašković, predsjednik glavnog odbora Srpske demokratske stranke, na kojem je najavljeno da je vrijeme koje dolazi "proljeće srpskog naroda". *Kronologija rata*, str. 21.

19 Okupljanje i neredi građana srpske nacionalnosti 30. rujna 1990. u Petrinji, Dvoru na Uni i Glini pred stanicama javne sigurnosti nisu slučajni. Još prije dva tjedna bilo je evidentno da se na Banovini nešto "sprema", a svemu je predhodio zatvoreni sastanak "intelektualaca s Banovine". Tako je, naime nazvan skup održan u Komogovini nedaleko od Hrvatske Kostajnice, sazvan u tajnim okolnostima, bez najavljenog dnevnog reda, popisa pozvanih i razloga sazivanja. Mnogi su se pitali tko su to "intelektualci iz Banovine", prema kojem su ključu odbrani povlašteni i nije li riječ samo o "odanima" za veliku "stvar". Na akciju nije trebalo dugo čekati, "spontani ustanak srpskog naroda, otpočeo je u Petrinji upadom u Centar za zaštitu od požara, te presretanjem vozila s oružjem samo nekoliko kilometara od Petrinje... "Spontani ustanak na Banovini", *Kronologija rata*, str. 31.

Noć provedena na barikadi plaća se stražarima 1 000 do 1 500 dinara, a uz to ide i boca pića. Jedino se ne zna tko ih plaća i odakle novac. Oni Kninjanima koji ne žele surađivati s organizatorima pobune trpe uvrede, šikaniranja, a dobivaju čak i batine. *Kronologija rata*, str. 32.

20 Širenje "kninskog scenarija" na Petrinju, Glinu, Dvor na Uni, Donji Lapac, Obrovac, Pakrac, Vukovar, Plitvice potvrdila su predviđanja da će se nova demokratska Hrvatska biti na dulji rok izložena provokacijama velikosrpskih elemenata... *Kronologija rata*, str. 33.

jedilo je zatim formiranje “nacionalne srpske garde” a nakon toga i “srpske vojske krajine”.

Ovakav scenarij determiniranog kaosa iz područja sukoba niskog intenziteta, državi koja je napadnuta ne ostavlja mnogo izbora. Što joj ostaje na raspolaganju? Ili u dugoj agoniji umrijeti ili se suprotstaviti. *Tertium non datur*. Budući da se namjera destabilizacije sastoji u tome kako potkopati državopravnost, svako vlastito djelovanje mora biti u okviru zakona. Protiv onih koji uzimaju zakon u svoje ruke (skupine, vojnici, građanska obrana i sl.) mora se odgovoriti silom, (jer se u ovom slučaju, u biti terorom, savladava teror) i njezina primjena mora biti odlučna. Razmjer primjene protusile postiže se tzv. “*rules of engagement*” pravilima angažmana poput, naputka o zlouporabi vatrenog oružja, pravilima ponašanja ili naputcima o uporabi nesmrtonosnog oružja kao i uvježbavanjem za odgovarajuće postupke u obrani. Kod uporabe vojne sile treba dobro uzeti u obzir da je njezino ograničavanje protivno prirodi vojnika. Osobito je to izraženo u uvjetima kada se jedna strana bori konvencionalno a druga naprotiv prikriveno – dakle, kada u postupku vojske i potencijalnog protivnika postoji asimetrija. Ako država uspije slomiti otpor vojnom silom i vratiti svoju državopravnost, tu mukama nije kraj. One tek slijede – na scenu stupa drugi postroj determinista “meka sila” – mediji. Slijedi dugotrajan i iscrpljujući sukob u kojem se putem medija “dokazuje”, kao je vlada prekršila sve “međunarodne pravne norme” protiv vlastitog naroda jer je prekomjerno uporabila silu, počinila zločine, uništila gospodarstvo, stvorila beznađe. Vlada mora odstupiti i naravno vlast predati u ruke determiniziranih poslušnika, koji sve jesu, ali ne i vlast naroda kojim upravljaju.

9. “Meka sila” ili mediji kao oružje determinizma

Slučaj prvi. Krajem 2003. pučanstvo Hrvatske (tj. građani kako to vole reći deterministi) bilo je izloženo raspojasanoj medijskoj kampanji protiv zakonske odluke da velike trgovine ne rade nedjeljom. Potom je nastavljena nesmanjenom žestinom početkom 2004., a uključila se i Hrvatska televizija s krajnje tendencioznim izvješćima.²¹ Naravno tu su i sladunjave priče koje “meka sila” kao svaka sila koristi rijetko, ali zato ne manje ubojito. Naprotiv!

²¹ Evo kako o tome piše Glas koncila: “Urednici i novinari koji sudjeluju u toj kampanji zacijelo uopće nisu primijetili kako su pretjeranu pozornost dali manjini koja ni statistički nije relevantna za ocjenu prihvata nekoga zakona, te su je tako zapravo, ne prvi put, stavili nasuprot naroda, nasuprot većine koja si je znala organizirati život ako i ne može nedjeljom kupovati, a ako joj u krajnjem slučaju ipak nešto zatreba, zna da ima dovoljno otvorenih prodajnih mjesta u svim krajevima Hrvatske. Ti novinari nisu ni pokušali doći do koje obitelji koja se znala navrijeme opskrbiti niti do djelatnika u trgovini koji su tek siječanskim nedjelja konačno odahnuili od svakonedjeljnog, često neplaćenog rada. Upravo

Jedna takva "topla" socrealistička priča osvanula je također u tisku o dobroj susjedi koja kao baka čuva cijeli tjedan djecu, a nedjeljom za svoju dušu odlazi u trgovačke centre King Cross ili Mercatone: odmara pogled na zdjelama, tanjurima, gleda odjevne predmete za koje nema novaca, ali uživa kao u najljepšem muzeju. Toj dobroj bakici Crkva i Vlada oduzeli su toplinu nedjelje. Koja tužna priča o zamjeni unuka i Boga za King Cross i Mercatone.²² Tako su čitatelji tiskovina saznali kako se dobroćudna bakica otišla klanjati u "nove katedrale" današnjice.²³ Kao i svaka katedrala i ove deterministične moraju imati i zvonike. Piramidalni oblik koji strši na pročelju King Crossa u Jankomiru ne samo simbolički naznačuje čija je to "katedrala", i tko je duhovni stvoritelj tog poganskog zdanja, gdje se na "oltaru potrošnje" prinosi žrtva samo u obliku novca.

Slučaj drugi. U Hrvatskoj susjednoj državi Bosni i Hercegovini na tzv. Televiziji BiH uposlenici se veoma trude dokazati da su elektronski medij svih naroda, u Dnevniku su prešutjeli kako je stotinu tisuća ljudi dočekalo hrvatske zlatne rukometaše, svjetske prvake, na Trgu bana Jelačića u Zagrebu (siječanj 2003.). Bila je to vijest za sve svjetske agencije, uključujući i one najveće (CNN ili BBC), ali za tzv. TV BiH, to nije informacija za središnju informativnu emisiju. Je li riječ o šutnji "s nakanom", ili se radi o profesionalnoj grješi, možda i provincijalnoj primitivnosti?, pitali su se neki izvjestitelji.²⁴

Slučaj treći. Uz rame ovome prethodnom, samo s drugom pozadinom, i podatak da je *Slobodna Dalmacija*, izdanje za BiH, na svojoj naslovnici(!?); kada su hrvatski rukometaši osvojili svjetsko prvenstvo, donijela preko cijele stranice sliku premjera Ivce

---

najpozitivnija iskustva takvih ljudi i vjernika čuli su brojni svećenici prilikom pobožnog blagoslova obitelji. Medijska kampanja, koja vrvi konstrukcijama i podmetanjima, kao što je ona komentatora Jutarnjeg lista da je taj zakon 'u dubokoj suprotnosti s načelima liberalne demokracije' a što bi značilo da barem 80 posto zapadnoeuropskih zemalja ne živi u liberalnoj demokraciji, pokrenuta je s jasnim ciljem otvorenog pritiska na novu vlast koja, ako se ne želi odjeliti od hrvatskog građanstva, tim nedemokratskim i krajnje tendencioznim pritiscima ne bi smjela popustiti." Važne znakovite geste, komentar, Glas Koncila, 18. siječnja 2004.

22 Tobažnja glad za kruhom, Đurđica Lieb, Glas Koncila, 18. siječnja 2004.

23 Vjesnikov pisac i novinar, prerano preminuli Veselko Tenžera, kojemu se svojedobno ni nekrolog nije smio napisati, već odavno prije uočio je istinu o novim hramovima. U tekstu o grincajg-katedrali 1980. godine piše: "Odakle ideja da dom pilećih bataka i bijelog kupusa izgleda bolje od ljudskog doma? Je li to možda spomenik mesu i povrću na temelju nekog apstraktnog humanizma kojemu se uvijek frigalo za realnu čovjekovu sudbinu... Ne treba nam grincajg-katedrala da se u njoj molimo nego da kupujemo. U protivnom, neka nam se vrate zapruđanski stolovi, a u Novoj tržnici neka se organizira festival monodrame i ostalog festivalskog zelja..." Tekst kao da je pisan za današnje datume i za današnje "nove katedrale". Poučak "đakovačkog modela", Đurđica Leib, Glas Koncila, 28. ožujka 2004.

24 Smiljko Šagolj, Važno je što televizija objavi, ali je značajnije što prešuti, Motrišta, Glasilo Matice hrvatske u Mostaru, broj 26. ožujak 2003.

Račana sa hrvatskom zastavom u gledalištu, a posve minorizirala junake – športaše, kao da je predsjednik Vlade osvojio titulu. Brojni čitatelji su odmah prosvjedovali zbog takvog uredničkog ulizivanja, što nedvojbeno pokazuje koliko običan čovjek ipak prepoznaje “informativnu robu s tvorničkom greškom”. I ovdje se, uz ostalo, radi o prešućivanju istine kako bi se istaknula veličina malog Ivce.

Što zaključiti iz ova tri slučaja? Sličnih primjera moglo bi se redati u nedogled. Za “meku silu”, prešućivanje, promjena konteksta, uljepšavanje ili diskreditacija je streljivo koje oni ne pojedinačno, nego u paljbovima i bitničkom vatrom (više oružja zajedno, odnosno više tiskovina, radija ili televizija istodobno) ispaljuju po odabranim protivnicima, koji se nerijetko ne mogu ni braniti. Doktrina takvog ratovanja eksperimentalno je provjerena u “laboratorijskom uzorku” na prostoru zvanom bivša Jugoslavija, kada su svjetski deterministi, pustili Miloševića da sa srpskom vojnom silom (JNA), napadne nenaoružane Hrvate i Bošnjake, kojima je voljom tih istih determinista uvedeno embargo na naoružanje. Kad je Miloševiću ponestalo snage, a napadnuti se naoružali i obranili, pače, pobijedili napadačevu “tvrdu silu”, već je bila pripremljena nova ofenziva, gdje je za napadajnu operaciju bila spremna “meka sila”. Kada je riječ o Hrvatima u Hrvatskoj ili onima u Bosni i Hercegovini, svejedno ponovo su razoružani po istom principu kao i 1990. kada je JNA oduzela oružje teritorijalne obrane. Ostali su bez medija. Dok su u uvjetima ratovanja “tvrdom silom” nekako uspjeli uspostaviti ravnotežu i iz nesimetrije sukoba prijeći u simetriju, kao stvari stoje, bar za sada, to isto neće uspjeti u ratovanju s “mekom silom”. Dvapat istu grješku deterministi ne čine.

“Laboratorijski uzorak” na prostoru zvanom bivša Jugoslavija se nastavlja. Kako se boriti u uvjetima kada korporacije međunarodne moći kontroliraju sve ili gotovo sve medije, poglavito televiziju. Intelektualci koji sebe nazivaju slobodnim (javnim) i brojne satnije “neovisnih” novinara svrstali su se u taj borbeni postroj kako bi proizveli pristanak naroda da politički život bude izvana demokratski, a unutra robovski. U ratu pobjeđuje ona vojska koja je bolje uvježbana, moral visok, čije su bojne naprave ubojitije, a doktrina odgovarajuća uvjetima boja i konačno čija je strategija postojanija. Bez dobrih vojnika i časnika nema pobjede u bitkama. Kako deterministi novače svoje vojnike i tko su oni? “Odabrani oficiri”, iz redova takozvanih javnih intelektualca, najvjernijih komunističkom svjetonazoru, najbrže su prihvatili liberalnu demokraciju iz prostog razloga što su te dvije ideologije komplementarne. Između liberalnog elitizam i avangardnosti partije u komunizmu nema gotovo nikakve razlike. To je valjani razlog da brojni intelektualci od zanesenih staljinista postanu najžešći pobornici “demokracije” i “zapadnih vrijednosti”. U ko-

munizmu je avangarda radničke klase (partija) određivala što je interes običnog čovjeka, isto kao što "odgovorni ljudi" u kapitalizmu jedino znaju odlučivati, a na drugima je raditi. Istina, u takvoj demokraciji dopušteno je glasovati (obično svake četiri godine), ali uvijek na izborima pobjeđuju "odgovorni ljudi".²⁵ Cilj se u komunističkim zemljama ostvaruje nasilno, dok se u demokratskim zemljama do njega dolazi "proizvodnjom pristanka".²⁶ *Proizvodnja pristanka* obrazac je kolektivnog pamćenja koji se nameće, preciznije, koji se nameće kao prevladavajući obrazac mišljenja. Prema Noamu Chomskom proizvodnja pristanka – novo je umijeće demokracije. U razvijenim demokracijama narod se najbolje može nadzirati kontroliranjem misli. Misli su one koje mogu dovesti do djela i zato ih treba držati na uzici. Chomsky smatra da mediji imaju presudnu ulogu u sustavu indoktrinacije, zajedno s obrazovnim sustavom i sveučilištima. Sustav indoktrinacije jest taj koji nas uči kako se trebamo ponašati, što trebamo misliti i zastupati.²⁷ I "avangardisti – ljudi posebnog kova" i "odgovorni ljudi" mogu počinuti mnoge grijehe ali ne jedan – podleći dogmi o tome kako "običan čovjek najbolje zna što mu je u interesu".

Kako stvari stoje, "oficiri i vojnici" determinizma s "mekom silom" kao sredstvom zaduženi su za "proizvodnju pristanka". Ima li alternative ovomu? Kako se suprotstaviti? Ovdje poglavito vrijedi Sun Tzu Vuovo načelo o spoznaji neprijatelja, poglavito njegove doktrine. Kakva su načela te doktrine? Jesu li ona već opisana?²⁸

10. Tko su žrtve propagande?

Nerijetko se *oglašavanje*, *promidžba* i *propaganda* poistovjećuju i o njima se govori kao i istoznačnicama. No, među njima postoji bitna razlika. Za oglašavanje može se ustvrditi kako je ono u iskonu, mnogih životinjskih vrsta, a ne samo čovjeka. Postoji, dakle, u prirodi da se nešto oglasi kao djelo, kao obavijest *selu i gradu* ali na ponos onoga tko je to ostvario. *Oglašavanje* ne mora biti i planska aktivnost, nego je ona više posljedična aktivnost nekog događaja, čina. *Promidžba* je za razliku od oglašavanja već jedna vrsta planske aktivnosti. Tu se javnosti nudi nešto kao vrijedno, što netko ima i htio bih to, na određen način, neprimjetno nametnuti, uvjeriti i druge kako je to dobro. Smisao je promidžbe

²⁵ Postavka W. Lippmanna.

²⁶ "Novinari, akademici, učitelji, stručnjaci za odnose s javnošću imaju institucijski zadatak stvarati vjerovanje djelotvornog osiguravanja upravljanja pristankom.", Noam Chomsky.

²⁷ Dr. prof. Miroslav Tuđman, Prikazalište znanja, Hrvatska sveučilišna naklada d.o.o., Zagreb 2003., str. 172.

²⁸ To je vrlo primjereno opisao novinar Smiljo Šagolj u analitičkom osvrtu "Važno je što televizija objavi, ali je značajnije što prešuti!". Postavke iznijete u tom osvrtu daju se u preinačenom obliku. Usp. Motrišta, Glasilo Matice hrvatske u Mostaru, broj 26. ožujak 2003.

prodati svoje "čokoladne prednosti" na osebujan, diskretan način ili ih i drugima ne samo nuditi nego i nametnuti. *Propaganda* je izum dvadesetog, industrijskog stoljeća. Englezi su je razvili u vrijeme Prvog svjetskog rata otvarajući pri svojoj vladi prvo Ministarstvo informiranja kako bi izvršili planski pritisak, prije svega, na intelektualnu javnost u Americi kako bi ona ušla u rat.²⁹ Propagandom se planski proizvodi, usmjerava i nadzire javno mišljenje, poglavito intelektualnih elita. Zapravo, propaganda najplodnije tlo nalazi upravo tamo gdje je rođena – u intelektualnim krugovima. Intelektualci su, po općim istraživanjima, mnogo češće žrtve propagande nego običan čovjek, koji joj mnogo manje vjeruje, otporniji je. U svojoj knjizi *Javno mnijenje* (Walter Lippmann) tvrdi da se "javno mišljenje može oblikovati na isti način kao i vojne postrojbe".

U vrijeme nastanka i sve do kraja dvadesetog stoljeća propaganda kao svjesna planska aktivnost vladanja javnim mišljenjem, nije imala pogrdan smisao i značenje. Negativni smisao propaganda dobiva kada se iz funkcije pridobivanja javnosti za obranu od ugroze preobrazila u nasilno sredstvo za proizvodnju ovisnosti pojedinca i kolektiviteta.

11. Svijet kao igrokaz determinizma

"Meka sila" u svom nastupanju ima dvojaki iskaz – obmanuti ili destruirati. Obmana se danas bar kad je u pitanju Hrvatska zove, Europska unija. Deterministi su upriličili igrokaz u kojima se Zapadna Europa prikazuje kao predstava dobra i raskoši. Uporno domaće političke elite uvjeravaju puk kako je *Euroatlantida* – obećana zemlja. Oni ne postavljaju jednostavno pitanje: kako će ta Europa izgledati recimo, 2020., 2030. ili 2053. godine? A još manje da daju odgovor na njega. Namjerno zaboravljaju da, ako ikada tamo Hrvatska i dođe, neće ni približno biti na istim startnim pozicijama. Ne samo što zaostaje gospodarski, nego zato što joj neće biti dopušteno da bude ni rezervni igrač.³⁰ Jednakopravnost ne postoji za malobrojne. Latinska izreka, *Quod licet Jovi, non licet bovi* vrijedi jednako kao i prije dvije tisuće godina. Jedino što se u Hrvatskoj od 3. siječnja 2000. brzo ostvaruje, naravno po "zapadnom modelu", jest zavođenje neoliberalne politike.

U igrokazu europskih determinista, oni istočnoeuropskim i južnoeuropskim zemljama poručuju: *ukoliko želite u našu Uniju, morate ispuniti uvjete, postati slični nama!* Sve su te zemlje u gotovo jednakoj dvojbi: *dobro, moramo se promijeniti, ispuniti ove ili one*

²⁹ Upravo su Englezi prvo pridobili propagandom elite Amerike za ulazak u Prvi rat, a "proizveli su naknadni pristanak masa" uz pomoć propagande.

³⁰ O zemljama bivše Jugoslavije govori i kao "zakašnjelim" ili "nedovršenim državama". Sve se češće te "zakašnjele države" nazivaju "banana zemljama" poput onih na afričkom ili latinoameričkom kontinentu.

standarde, a onda kada to postignemo vi ćete nas primiti. To je besmisao jer onog trenutka kada postanemo isti ne moramo ni ulaziti u tu zajednici jer nema potrebe. Istovjetnost je i unutra i vani, pa je ipak bolje biti vani zbog veće slobode djelovanja. Kakva kvadratura kruga! Sav ovaj igrokaz europskih determinista s početka 21. stoljeća osmislio je njihov prethodnik J. J. Rousseau i to prije dva stoljeća kada je počeo njihov "dugi marš" europskim ozemljem.

Izgleda nevjerojatnim, ali istinitim, ono što je Rousseau u svom "Društvenom dogovoru" temeljio na mitu, mi danas to proživljavamo kao stvarnost. Europski zakoni, su samo dobri zakoni, uviđamo njihove prednosti, prihvaćamo ih bez zadržke i najmanje sumnje, što je najznačajnije i kultiviramo se. Kako običan čovjek za razliku od intelektualne elite mnogo manje vjeruje propagandi, a i otporniji je, političku elitu južноеuropskih zemlja zahvaća panika: hoće li to sve proći kod običnog čovjeka? Onog čovjeka, kad je riječ o Hrvatima, koji je ukorijenjen u svojoj zemlji, a svoje katoličke vjere se još nije odrekao, kao što to učiniše europski deterministi. Zbog toga je referendum nešto od čega političke elite bježe, jer ankete pokazuju kako "nova mitologija" ne prolazi kod običnog čovjeka.

Što ne znaju ili zaboravljaju političke elite južноеuropskih zemlja kad se o zapadnoj (europskoj) civilizaciji radi? Takozvana "novovjeka zapadna civilizacija", od 1789. godine gradila se na uništavanju kršćanskog identiteta, stvarajući prividno (virtualno) stanje koje propagandnom ostatku Europe (pa i svijeta) prikazuje kao ovozemaljski raj. Ono čega se oni boje, jest kršćanska, u slučaju Hrvatske, katolička utemeljenost društvene zbilje, koju oni s potrošačkim božanstvima (kao ona priča o bakici i King Crossu) nastoje dokinuti ili bar preoblikovati. Kako to ne mogu postići, ako prije toga ne ponište crkvene dogme poglavito *Objavu* ili *Misterij posljednje večere (euharistiju)* zato će upravo one postati alfa i omega svih protucrkvenih djelatnosti vanjskih upravljajućih i domaćih plaćenih vojnika determinizma.

Ovladati dušom "malog čovjeka" to je nerješiv problem za deterministe. Ako pristaše pridruživanja uspiju mobilizirati te skupine ljudi – europske integracije će "demokratski" lakše prolaziti na "referendumu", a ne samo u parlamentima, gdje su ipak "elite" dominante. Kako stvari stoje "mali čovjek" je mnogo čvršći nego što su to deterministi očekivali.

Sa stajališta informacijske djelatnosti mediji su figure pamćenja. Mediji kao figure pamćenja imaju zadaću uspostave i održavanja vladajuće doktrine pojedine društvene zajednice. Kada se demokracija svede na banaliziranje slobode, ona postaje umijeće proizvodnje pristanka. Glavni mehanizmi proizvodnje pristanka su propaganda i industrija za odnose s javnošću.³¹

³¹ Prof. dr. Miroslav Tuđman, isto, str. 172.

Dakle, u ovo vrijeme, kad se svijet "umrežio", "ožičio", snagom medija najprofitabilnije se proizvodi pristanak. Vladanje narodom preko kontrole misli nije novina ovovjekih determinista, ona je samo operacionalizirana u vremenima s kraja 20. stoljeća jer je to omogućila informacijska tehnologija. Još je škotski filozof David Hume zaključio da svaka vlast mora počivati na "kontroli misli". S tim u svezi definirao je glasoviti "paradoks vlasti". Hume podsjeća da je nevjerojatna lakoća kojom se većina predaje na upravljanje manjini, i to u svakoj povijesnoj, do sada poznatoj, političkoj i društvenoj konstrukciji. Upravo zahvaljujući tom "paradoksu vlasti", manjina je imala moć nad većinom. Hume je ustvrdio da "podčinjavanje je implicitno" i da je tome uzrok što manjina "ima monopol nad mišljenjem".

Hrvatska je i ovdje paradigma. Ne samo da su u vrijeme socijalističke Jugoslavije Srbi kao manjina vladali Hrvatskom (partija, vojska, policija, financije, tajne službe i sl.) a najjači adut za proizvodnju pristanka je hipoteka zločina (ustaše i Jasenovac). Gotovo ništa se nije promijenilo ni sada, kada je Hrvatska samostalna država, poglavito ne, nakon 3. siječnja 2000. pa ni nakon 23. studenog 2003. Srpska manjina i dalje vlada. Ona odlučuje tko će biti predsjednik hrvatske Vlade, ona proglašava kad je i kako "ugrožena". Tu je uvijek kao potpora i "međunarodni čimbenici", poglavito OESS-a. Osim Jasenovca, pojavljuje se nova hipoteka zločina, odnosno novo "oružje" za proizvodnju pristanka – *Oluja*. Agresija na Hrvatsku!? To ne postoji, jer da je to bilo, pa valjda bi se tome sudilo u Haagu. Kako se u Haagu ne sudi za agresiju, a sudi za zločine, ili kako to redatelj Vinko Brešan reče, "spiralni zločina", pravdajući svoj antihrvatski film *Svjedoci*. Poruka tog filma je vrlo jasna: možda su Srbi nešto i započeli, ali to nije agresija, jer se njoj i ne sudi, pa Srbi ne mogu biti ni krivi. Početak je početak. Može biti ovakav ili onakav. Taj nedefinirani početak, nastaviti će "endemski nacionalizam" ili u prijevodu, "genetski ratni zločinci Hrvati" i oni uvijek završavaju tu "spiralu zločina". Dakle, nije bitan početak, nego je uvijek bitan kraj. Tko njega prisvoji ili opiše, taj piše i povijest. Hrvati možda imaju "pravo" na početak, ali ne i na kraju, oni uvijek završavaju "spiralu zločina". I sami naslov filma – *Svjedoci* – nije slučajan. *Bit ćete mi svjedoci*, riječi su blaženog Alojzija Stepinca. Njemu blaženiku "spiralu zločina" nastojali su pripisati i jugoslavenski, i domaći, ali i međunarodni deterministi. Uzaludan im bijaše trud. Njihova neuspješna nastojanja Brešan mlađi "ispravlja" porukom – *jeste svjedoci ste mu, ali samo u spirali zločina*.

Obrascu kojem je funkcija proizvodnja pristanka, repliciranje pamćenja postaje zadaća: poruka na izvoru mora se prenijeti i (bez vrjednovanja) prihvatiti na odredištu. Sve tehnike propagande i industrije odnosa s javnošću usmjerene su na to da ne bude zapreka u prijmu odaslane poruke. Zato poruka mora biti

prihvaćena kao instrukcija, ne smije biti izložena vrjednovanju i konačno treba biti primljena kao vlastito mišljenje primatelja.³² Od početka revolucija, počevši od one engleske u 17. stoljeću, preko francuske u 18., buržoaske u 19., oktobarske u 20. i liberalističke u 21. temelj vladanja u njima je "proizvodnja pristanka" kao i stvaranje "nužnih iluzija". Nakon engleske revolucije svijet je obogaćen za sintagmu: "ne može biti prave vlasti bez odgovarajućih misterija". Upravo pomoću tih "misterija" sve do dana današnjeg stvaraju se "odgovorni" pojedinci, posve u duhu Lockeova aksioma, po kojem "obični ljudi moraju biti isključeni iz javnih poslova". Iako ima suprotstavljanja tom stavu, on je i danas prihvatljiva teorija po kojem su za "implicitnu podčinjenost" zaduženi intelektualni menadžeri koji i oblikuju konsenzus elita (Henry Kissinger). U ovoj svojevrsnoj političkoj teologiji neoliberalizma zdušno se zastupa ideja da elite ili "odgovorni ljudi" moraju proizvoditi "pristanak" naroda i "nužne iluzije masa" kako bi "zbunjeno stado" štitili od demokratskog dogmatizma. Deterministički pojmovnik unatoč promjenama izričaja ne mijenja svoju bit poruke. Kakva je razlika između lenjinskog načela "avangarde partije" koja je usrećiteljski vodila "neprosvjedeći narod" do eshatološkog cilja "istinske demokracije" ili "odgovornih ljudi" koji "obične ljude isključene iz javnih poslova" štite od dogmatizma.

Kao što je vidljivo govor determinista uvijek je isti bez obzira na epohu. Komunistička načela i govor današnjih "globalnih javnih intelektualaca" su apsolutno istovjetni. "Moderna povijest neizbježno kreće prema uspostavi lažnih socijalističkih i kapitalističkih menadžerskih birokracija! predviđanja su anarhista Mihajla Bakunjina, koja su se pokazala povijesno točnim. Tehnika "proizvodnje pristanka" i "nužnih iluzija" naroda najsavršenije se ostvaruje upravo u "razvijenoj demokraciji" u zemljama Zapada. Svijetom vlada deterministička elita (okupljena u Trilateralnoj komisiji, Grupi Bildeberger, Atlantskom Institutu, Komitetu 300 i sl.) – što su samo drugi nazivi za saveze neoliberalnih elita Amerike, Europe i Japana. Zapadni svijet "razvijene demokracije" šezdesetih godina 20. stoljeća suočio se razvojem tzv. "neumjerene demokracije". U toj i takvoj "prekomjernoj" demokraciji, narod(i) nisu mogli više biti pod čvrstim nadzorom. Zbog toga je, nakon onih brojnih nemira – od studenskih 1968. do radničkih i poljodjelskih, determinizirana elita smislila program "umjerene demokracije". Smisao mu je u tome da nekoliko korporacija kontrolira ukupni sustav informiranja i tako pučanstvu nametne "oktroirano informiranje", kako bi ga se zaštitilo od demokratskog dogmatizma. Zato danas, na početku 21. stoljeća sustav informiranja u svijetu, kao i ukupno bogatstvo, posjeduju velike korporacije. Dakle, "umjerena demokracija" omogućila je da nekadašnja moć

³² Prof. dr. Miroslav Tuđman, isto, str. 173.

države prijeđe u ruke privatnih internacionalnih korporacija. Kako razriješiti taj novi paradoks vlasti gdje se većina prepušta ne manjini političke elite u nekoj zemlji, nego internacionaliziranoj manjini "bez države" na upravljanje? Kad je trebalo rušiti suverene i vlast u etabliranim parlamentarnim državama ili u onima koji su nastojali doseći "neumjerenu demokraciju", teolozi determinizma (od Bakunjinina preko Russella do Chomskog) nudili su jednu vrstu anarhizma, kao krajnjeg ideala u suprotstavljanju moći manjine. Ali sada kad je uspostavljena "umjerene demokracija" takav recept za osporavanje moći internacionalizirane manjine više se ne preporučuje.

Narodom se najlakše vlada kontroliranjem mišljenja. Najjednostavniji obrazac kontrole je usmjeravanje plebsa što se postiže uz pomoć medija. Zato privatne korporacije i multinacionalne kompanije preko svojih elita u rukama drže medije, ali i mnoga sveučilišta i škole. Sva je ta mreža obrazovno-informativnih institucija, u krajnjem slučaju, postavljena tako da se u pitanje ne dovode temelji na kojima korporacije (kompanije) postoje. Ako netko iz mrežnog sustava iskoči iz "tračnica", brzo ga se isključuje iz igre. Deterministi nadzor provode maksimalno, iznimaka nema i ne smije biti. Nauk koji "meka sila" (masovni mediji) primjenjuju uvijek je u funkciji odvratanja pozornosti puka s istinskih (bitnih) tema, o kojima ovisi život, i sam opstanak društva i države, na one sporedne (potrošnju i zabavu). I ovdje se univerzalizam izreke starih Latina, *kruha i igara*, potvrđuje u svojoj punini.

U biti privatne korporacije i multinacionalne kompanije su – tiranije. Iskaz tiranije nije samo prema vanjskom okružju, onom koji se nadzire, nego je on i prema unutra, prema neposrednim izvršiteljima (bojovnicima "meke sile"). Zašto je to tako? Prvo, zbog toga što su novine i televizije u vlasništvu determinizirane elite koji točno doziraju što može doći do običnog čovjeka, odnosno javnosti. S druge strane, glavčina osoblja onog koje radi u medijima prošli su kroz sveučilišta i takve oblike socijalizacije (posebno školovanje) kojima je nametnuto kao nešto prirodno dokle mogu ići ukoliko ne žele "iskočiti iz tračnica".³³

Mnogi medijski djelatnici tvrde i uvjeravaju da im nitko ne može odrediti što će i kako pisati. To je samo djelomično istina, jer oni – zahvaljujući autocenzuri (istreniranosti kao onog psa iz "Životinjske farme"), točno znaju što mogu pisati i dokle mogu ići. Razlog je prozaičan, grješka se plaća – gubitkom radnog mjesta. Sve je stavljeno pod nadzor i sve je iza "korporacijskih zidina" i sve se, pod izlikom čuvanja poslovne tajne, stavlja u svojevrsnu "tehnokratsku izolaciju". "Neprosvijeceni puk" se drži podalje, na odstojanju. Ljudi moraju biti samo poslušni proizvođači i raditi

³³ Ovo stanje duha vojnika detreminizma tako je slikovito naznačeno u tvrdnji: "Cirkuski psi skaču kada krotitelj pukne bičem. Uistinu istrenirani psi skaču kada biča nema" George Orwell – "Životinjska farma".

što im se na poslu kaže, a u ostatku života provoditi vrijeme kao pasivni "gutači reklama" i odlaziti u "nove katedrale potrošnje". Politika je samo za "odgovorne", one koji su odrekli i domoljublja i vjere.

Njihovo i domoljublje i vjera sublimirani su u novcu i moći. Narod, država i vrjednute su "ograničenja" da se postigne apsolutna noć, i zato ih nastoje promijeniti ili uništiti. Izvan korporacije ne postoji ništa, sve je – crna rupa. Korporacije uz pomoć "meke sile" čiji su vlasnici, proizvode ne samo informaciju kao robu nego, i samu "čitalačku odnosno gledateljsku publiku", oni oblikuju javno mnijenje (svijest) prema poželjnom, unaprijed određenom obrascu. To je naizgled, apsurdno i u sporu sa zdravim razumom, ali je tako. Korporacije svoje proizvode moraju prodati tržištu, što je ono veće to bolje. U pravilu, ne zarađuje se prodajom tiska, nego upravo proizvodnjom "čitalačke publike" kojoj oglašavaju robu drugih korporacija. Na taj način, vlasnici medija, u biti, prodaju čitateljsku publiku drugima kao prostor oglašavanja. Što više čitateljske publike (više "ovisnika") određenog tiska ili gledatelja neke televizije, toliko oglašivači u medijima više plate za reklame, a korporacijski vlasnici medija samim tim više profitiraju. Taj obrazac je: *mediji + reklame u njima = povećanje broja čitatelja* → *veća prodaja* → *veća dobit*.

Shvativši bit navedenog obrasca nastala je nova industrija – industrija odnosa s javnošću, zapravo, veliki nepresušni izvor dobiti. Propaganda, iznjedrena u vrijeme Prvog svjetskog rata, ostvarivši prvu "proizvodnju pristanka", ulazak SAD u rat, u kojemu su srušeni (nestali) suvereni središnje i istočne Europe, nastavila je svoj pohod pustošenja, kako reče Clausewitz "drugim sredstvima". Već se tada, početkom dvadesetog stoljeća dalo naslutiti da je na pomolu nova sila. Edward Bernays, guru propagande cynično će napisati da je moguće "ljudske umove ustrojivati na način kako vojska ustrojava svoje postrojbe". Novo neotkriveno "stado" duhanske industrije tridesetih godina 20. stoljeća postat će žene. Metode za to su već udžbeničke. Žene do tada praktički nisu pušile. Krenuo je s ženskim modelima najvećih filmskih diva s cigaretama u ustima na velikim panoima, u filmovima, kroz tisak. Rezultat tog nastupa, više je nego očigledan, postrojena je nova armada žena ljubitelja cigareta. Poistovjećivanje s onim divama s filmskog platna učinila ih je ovisnicima življenja u dimu sagorjelog duhana s ispisom – Chesterfield. Stvarajući odnos s javnošću (propagandu) kao industriju "ustrojavanja ljudskog mišljenja" i ponašanja, stvorio se i presedan da se ne smije dovoditi u pitanje sud onoga koji poruku odašilje, kako bi ona bila memorirana bez prevrjednovanja. Vrijednosti tako postaju kolateralna žrtva nastupa "meke sile".

Upravo iz takvog pristupa propagandi, iznjedren je i novi odnos glede "razvijene demokracije" koja će iskustvima stečenim

u uvjetima "ustrojavanja ljudskih umova kao vojnih postrojbi" biti izložena nesmiljenom udaru "proizvodnje pristanka". Politika, od tog doba postaje bojno polje (ratovanje), uz primjenu mehanizama propagande koji do savršenstva mogu kontrolirati ljudsku misao. Kapitalizam nije u "hladnom ratu" pobijedio samo zbog blagostanja ili uspješnijeg gospodarstva, nego zato što je za razliku od socijalizma, postao upravo superiorniji i po tome što je politiku temeljio na propagandi "proizvodnje pristanka", a ne na gruboj prinudi, kao što je to činio komunizam.

12. Prevladavajuća struja

Nisu svi mediji "meka sila", tj. sredstvo pomoću kojeg se ratuje na bojnem polju. U tu kategoriju sigurno ne spadaju časopisi i glasila, primjerice obrazovnog karaktera. Glavnina medija to jesu i oni se dijele na takozvane "elitne medije" koji u pravilu, imaju dosta novca (njihova čitateljska i gledateljska publika su "povlašćena klasa"), i na medije za najširu publiku. Oni se međusobno dopunjuju, što više, na sličan način su i strukturirani. Unutar toga izdvajaju se *mainstream mediji* koji su nadasve "zaduženi" za masovnu publiku i svojevrsna su industrija zabave (serijali, sapunice, reality showu ...), zaduženi za stvaranje nestvarne (nepostojeće) stvarnosti.

Mediji poput *New York Timesa*, *Washington Posta*, *The Gardiana*, *Le Monde*, zatim *CBS-a*, *CNN-a*, *BBC-a* ... postali su svojevrsan obrazac, okvir unutar kojeg se djeluje na stvaranje poželjne, projektirane stvarnosti. Oni i "elitne agencije" određuju na sofisticiran način ne samo što su događaji dana nego i najavljuju koja su to zanimljiva zbivanja čak i sutra. To se postiže, primjerice, priopćavanjem što drugi mediji sutra donose kao izvješća, teme, komentare ... Praktički tako se određuju i stvaraju i vijesti i događaji. Onaj tko je izvan toga, smatra se profesionalno nedoraslim, neaktualnim. Biti uvijek u trendu to je načelo. Da ne bi "zaostali" lokalni mediji koji imaju svoje posebnosti i nekakav svoj lokalni identitet počinju slijediti ono o čemu najveći izvješćuju. Njihovo oponašanje onih velikih globalnih, vodi ih u bezličnost, i gubljenje "lokalnog duha" jer ostaju blijeda preslika originala. Cilj je postignut, jer i oni globalni i oni lokalni mediji istodobno odvrću pozornost ljudi s glavnih zbivanja o kojima mogu i razmišljati i razgovarati samo "odgovorni", iz "elite". Krajnji smisao tog odvrćanja pozornosti je da "odgovorni" – upravljaju, a publika neka radi. Kako su mediji poglavito oni veliki, profitabilne korporacije ali i privatno vlasništvo, u vlasništvu puno većih, i ovdje je zastupljen odnos koji vlada na morskim prostranstvima da veća riba guta manju ribu. Po prirodi stvari, privatno vlasništvo je po strukturi hijerarhijsko, naprosto kontrolirano s vrha (odozgo). Takvi mediji veoma blisko surađuju sa sveučilištima, pa sveučilišta uo-

pće nisu neovisne ustanove.³⁴ I mediji i sveučilišta, jer se nalaze u istoj mreži, bivaju "socijalizirana" na način koji odgovara "elitama". Opstaju samo ona koja, u krajnjem, dokazuju da slijede zadanu liniju. U procesu "socijalizacije" do krajnjih granica "utiskuje" se u pojedinice samocenzura, tako da kad ih se pusti na "bojno polje" oni teško iskaču iz bojnog reda i čvrsto ostaju u formaciji nalik klinu. Oni ništa ne propituju, ne dovode u dvojbu, nego samo jurišaju. Upravo u tome i jest smisao "socijalizacije": o svemu možete raspravljati, ali "i kad biča nema", o temeljima se šuti. Pomoćno sredstvo (snage) u operacijama "meke sile" su navedeni *mainstream mediji*, koji imaju zadaću odvratanja pozornosti, ili vojnim rječnikom rečeno, njihova je uloga zamaskirati glavni smjer udara, paralizirati obranu.

Odvraćanje pozornosti, uz "odobrene istine" i "dogovorene granice kritike" živi veliki dio medija u Hrvatskoj. Može se s velikom sigurnošću ustvrditi – i u ostalom dijelu "Zapadnog Balkana": U hrvatskim *mainstream medijima* "zamagljivanje" i "prešućivanje" uzelo je takvog maha da je sve postalo normalno, čak i ono što je mimo i ustava i razuma. Tajno svjedočiti protiv svog naroda i optužiti ga za agresiju, izrugivati sve institucije države, dijeliti dokumente s oznakom "državna tajna" stranim obavještajnim službama, potpisivati sporazume s drugim državama gdje se odriče suverenitet nad ozemljem i akvatorijem, mijenjati blagdan tako da se više ne zna što se uopće slavi, nije čin izdaje, nego način da se "sazna istina". Tako se u Hrvatskoj za kratko vrijeme (četiri godine) od svih industrija (i otvaranja novih radnih mjesta) razvila samo ona oličena u "armadi" raznih glasnogovornika, nevladinih udruga, agencija za istraživanje javnog mnijenja, čiji je krajnji cilj – "proizvođenje pristanka" naroda. Nema dana da na nekakvoj konferenciji za novinare brojni glasnici (domaći i strani) ne priopćavaju "odobrene istine" i *urbi et orbi* brojne "dokaze" zbunjenom puku kao "Hrvatska neće u Europsku uniju dok ne izruči Haagu generala Antu Gotovinu, dok se svi Srbi ne vrate i dok ne provede reformu pravosuđa". Nema niti jednog pa i deseterazrednog birokrata iz tzv. međunarodne zajednice koji to ne ponavlja, a često drugo ništa i ne kaže. Ako slučajno izostanu, onda mediji (i ako to nije dnevni događaj) u Hrvatskoj opetuju kao su to "predstavnici međunarodne zajednice" rekli jer bez ispunjenja ta tri uvjeta nema ulaska u Europsku uniju.³⁵ Ako, ne daj Bože, to papagajsko ponavljanje jednog dana izostane, Hrvati mogu biti posve sigurni da je nad njima postignut dovoljan stupanj "proizvedenog pristanka". Ali ni nakon toga, neće slijediti

34 Noam Chomsky, *Mediji, propaganda i sistem*, Zagreb: Marko Strpić 2002.

35 Ponavljanje istih tvrdnji, stavova ili rečenica je zalog uspjeha u proizvodnji pristanka. To su uočili i propagandisti 20. stoljeća. "Nije nemoguće uz dovoljno ponavljanja i psihološkog uvjeravanja dokazati da je kvadrat zapravo krug. To su samo riječi, a riječi se ne mogu oblikovati sve dok ne sakriju pravo značenje

bezbolan ulazak, nego naprotiv novi zahtjev, kao novi operator nove "proizvodnje pristanka". Igra mora teći dalje – rekli bi deterministi. Redovita izvješća iz te "glasnogovorničke" industrije pune udarne elektronske emisije i glavne stranice tiskovina. I prolaze tako dani na prvi pogled isti, ne primjećujući da je industrija za "proizvodnju pristanka" slomila još jedan stupanj nacionalne svijesti u Hrvata.

Tipičan obrazac "proizvodnje pristanka" u Hrvatskoj su sintagme: *potpuna suradnja s Haaškim sudom + povratak Srba + pravna država*.

13. Proizvodnja pristanka

Nadzor nametnut i temeljen na sili ipak ima svoja ograničenja. To je osnovno polazište u *industriji odnosa s javnošću*. Ljudi se mnogo lakše i tankočutnije – zapravo "demokratskije nadziru" ukoliko se izbace (smjeste) na margine događaja, postajući samo puki promatrači, ali ne i sudionici zbivanja. Neprekidno skretanje pozornosti s glavnih na sporedna zbivanja (događaje), zatim svođenje puka samo na promatrače, omogućuje gotovo potpuni nadzor "odabranih" nad masama i to pristankom samog tog puka. Prihvatanje predodžbi o svijetu kakve im nudi mainstream mediji, odvija se bez uporabe gole sile, nego proizvodnjem pristanaka puka na promatračku ulogu (pasivizaciju) umjesto sudioništva (aktivnosti). To je još jedan razlog zašto mediji u suvremenom poimanju ratovanja nose atribut "meka sila".

Danas se nadzor u tzv. demokratskim sustavima obavlja sasvim drukčije, svjesnim manipuliranjem većinom, umjesto istinskog informiranja koje bi omogućilo sudioništvo u odlučivanju. Zato su i rezultati bolji od onih koji se isključivo temelje na sili. Naprosto, demokratske zemlje kroz obrazovni sustav i trajne znanstvene institute uspostavljaju sustav dopustivog mišljenja koje se ograničava unutar demokracije kao "državne religije". Ta svojevrsna "državna religija" uspostavlja se žučnim raspravama "jastrebova" i "golubova". Rasprave, služe za stvaranje privida sukoba, a ne da budu poprište stvarne borbe mišljenja. U taj "sukob" obvezatno se uključuju mediji a njihova zadaća nije čuvanje ili obrana sudionika na "poprištu", nego je njihova uloga stvoriti takvo okruženje (atmosfera) da nitko ne posumnja u temelje na kojima je ostvarena zapadna demokracija vlasništva i "državna demokratska religija". Tako je, na primjer, u Americi (2002.-2003.) bjesnio "demokratski sukob" između "golubova" i "jastrebova" a

---

neke zamisli". Ovu je zamisao prihvatio Hitlerov propagandist Gebels, ali ona nije njegova originalna izmišljotina nego je ona izmišljotina demokracije Zapada, on ju je samo dosljedno primjenjivao. Nužno je podsjetiti se da je Hitler, kao običan vojnik, naprosto bio opčinjen ratnom propagandom engleskog tek uspostavljenog Ministarstva informiranja 1914.

rasprava se isključivo vodila o tome – napasti Irak ili ne. Nitko, međutim, od “javnih intelektualaca” u toj “državnoj demokratskoj religiji” nije posumnjao u opravdanost da se jedna suverena država uopće može napasti. Takvo pravo moćne sile naprosto se podrazumijevalo. Nakon obaranja “nedemokratskog režima” i rušenja “diktatora” saga se nastavlja. I sve je isto, već viđeno, i opet ni “golubovi” ni jastrebovi”, ne smatraju upitnim – opravdanost napada na Irak, na temelju neistinitih informacija i bez rezolucije Vijeća sigurnost, nego dvoje o tome koliko je potrebno američkih vojnika da se kaos na ulicama iračkih gradova svede na prihvatljivi prag snošljivosti, kako bi se početkom 2005. održali izbori i tako odglumila demokracija. Ovakve i slične “pristanke” proizvodi upravo “industrija odnosa s javnošću” kroz prevladavajući trend u tiskovnim i elektronskim medijima koji su dio sustava moćnog korporacijskog vladanja svijetom. U “umjerenim demokracijama” propagandom se postiže ono što totalitarizam uspijeva postići nasiljem.

U demokraciji u kojoj se “dragovoljno pristaje na ispiranje mozga uz *privid slobode*”³⁶ obrazac glasi: prividni sukob “tvrdih” i “mekih” + mediji = skrivanje uzroka → održanje “umjerene demokracije”.

Ovisnost medija o moći najbolje je vidljiva iz afere Watergate. Često je ta afera u novinarskoj praksi navođena kao primjer moći i slobode tiska³⁷ koji određuju tijekove demokracije na Zapadu. Međutim, “moć” je novinara u aferi Watergate bila moguća samo zbog toga što su to dopustili “moćni”. Naime, namjerno se zaboravlja činjenica kako je predsjednik Richard Nixon poslao “bandu malih kriminalaca da provale u sjedište moćne Demokratske stranke”. A Demokratska stranka predstavlja najmanje polovinu moćnog poslovnog svijeta i sustava. I tu je grješka predsjednika Nixona, jer moćni imaju moć i braniti se. Informacija o Watergateu dana je novinarima od moćnog u moćnoj Americi. Da je upad bio u neku “minornu stranku”, a ne u moćnu Demokratsku, stvar bi se, kao i bezbroj puta do tada, prešutjela. Otuda Chomsky i tvrdi da su upravo u aferi Watergate mediji pokazali koliko su ovisni o moćnima, a ne slobodni od njih. Popratna svrha afere Watergate bila je stavljanje na marginu jedne druge ništa manje zanimljive afere o tome da su tajne policije vršile teror, zatim ubojstva i prepade na prvake socijalističkih radničkih partija, prisluškujući ih, ucjenjujući i uznemiravajući. Kao to nisu bile moćne stranke i organizacije, sve je ostalo u sjeni.³⁸

36 Postavka, Noam Chomsky.

37 “Danas se govori o prenatraglašenju slobodi medija, a upravo ta sloboda medija govori o neslobodi onih koji pišu u tim istim medijima. Postoji jaka veza između medija i materijalnih interesa”, Kardinal Josip Bozanić, 12. veljače, 2004. za posjeta VII. gimnaziji u Zagrebu.

38 Noam Chomsky na ovu pojavu duhovito je rekao: “Naprosto, moćni ljudi upravljaju i imaju moćne medije i ništa više”.

Takve "odobrene istine" i "dogovoreni prostori slobode" vidljivi su svakodnevno u hrvatskim pisanim i elektronskim medijima pod kontrolom moćnih međunarodnih čimbenika i predstavnika. Trik je jednostavan: uvijek se nađe i uvrsti, po mogućnosti u manje gledanom terminu, neka emisija u televizijskoj shemi, ili na zabačenim stranicama tiskovina, gdje se "odobri" novinarska sloboda kritika i napada na domaće zaštićene političare i javne djelatnike ili međunarodnu zajednicu i njezine predstavnike. Ali, doći do pozadine rasprodaje hrvatskih telekomunikacija, INA-e, hotela, otoka i otočića, banaka, ugovora s MMF-om ili svjetskom bankom, kredita za izgradnju prometnica, "zabranjeno je voće", ili u najboljem slučaju "tabu tema". Donošenje odluka je u rukama "elite" (ovdje one međunarodne). To se zove demokracija. Mediji su tu, isti kao u zapadnom svijetu, u funkciji "proizvodnje pristanaka stada". Pa zašto se onda uopće truditi za "ulazak u euroatlantske integracije" kako to danonoćno s televizijskih zaslona i novinskih naslovnica propovijedaju politički i ini djelatnici u službi determinizma? Hrvatski mediji su, iako mali čvorić, već od 2000. dio informativne mreže svjetske moći

14. Informacijski rat

Rat kao neprevladana pojava početkom devedesetih godina 20. stoljeća doživio je promjenu u odnosu na klasično ratovanje jer su se snage čvrsto uvezale u komunikacijsko-informacijske strukture sposobne za djelovanje u četveroprotežnom prostoru (kopno, voda, zrak, vrijeme).³⁹ Iz svijeta simetričnosti ušlo se u svijet asimetričnosti. Na poprištu bojnog polja pojavila se i nova vrsta ratnika – *virtualni ratnik* čije je sredstvo ratovanja računalo i modem. Teoretičari ratovanja, prije svega oni na Zapadu, bili su uvjereni da je konačno došlo vrijeme da se taj novi oblik rata – informacijski rat – sa stajališta važećih odrednica međunarodnog ratnog prava, može smatrati ratom nevojnim sredstvima.

Međutim, brzo su uvidjeli svoju zabludu. Spiralu rata nemoguće je nadzirati pa i onda kada se raspolaže moćnim zapovjedno-obavijesnim sustavima. Neizvjesnost i nejasnoća koje na bojnopolju može stvoriti protivnik nisu nestali. Odluka protivnika, bez obzira kakva bila, ostala je izvan nadzora. Zato tvrdnja: *"Po mom vojnom mišljenju korištenje informatičkog rata protiv Rusije ili njihovih oružanih snaga kategorički neće biti smatrano kao nevojna faza sukoba, bilo da se radi o kauzalnostima ili ne uključujući moguće katastrofalne konsekvence nastale korištenjem informatičkog oružja od strane neprijatelja, bilo na ekonomsko ili državničko područje, kontrolni sustav, ili na borbene potencijale naoružanih snaga, Rusija se pridržava prava da upotrijebi nuklearno*

³⁹ Usp. Davor Domazet-Lošo, Hrvatska i veliko ratište, Udruga Sv. Jurja, Zagreb 2002.

oružje najprije protiv sredstava i snaga informatičkog rata, i onda protiv samog napadača (agresora).⁴⁰ Te riječi najjasnije ukazuju gdje spirala informacijskog rata može završiti.

Hladni rat ili ispravnije rečeno sukob različitosti društvenih sustava Zapada i Istoka uvjetovali su i različite pristupe informacijskoj tehnologiji. Dok je Zapad jako rano ušao u računalno doba, na Istoku široko razgranata integracija računalne tehnologije bila je kočena dvojako: "željeznim" držanjem informacija i tehnološkog sustava (potpuni nadzor umnoživača, osobnih računala, patenta itd.) i protivljenje za ozbiljno proučavanje informacijskog sustava.⁴¹ Nakon pada "željezne zavjese", stvari su se promijenile. "Glad" za informacijskom tehnologijom na Istoku ublažavana je razgranatom piratskom nabavom softwarea i hardwarea. Kao rezultat toga računala su brzo prodefilirala kroz zemlje Istoka, osobito Rusije tako da se pojavila bojazan na zapadu da Rusija ne samo što može ubrzo uhvati, nego možda čak prestići njihovu tehnologiju u nekim područjima. Koliko je ta bojazan bila opravdana pokazat će vrijeme. Sličan proces ubrzane informatizacije odvija se i u Kini, što navodi na zaključak da mogući informacijski ratovi u budućnosti neće biti ratovi samo dva protivnika. U računalnom dobu, zaista ostaje malo mjesta za uživanje.

Kako pristupiti razumijevanju informacijskog rata? U situaciji kad ne postoji opće prihvaćen stav o informacijskom ratu, nije razvidno definirana njegova doktrina, ne zna se što je napad a što obrana u takvom ratu. Ako se u obzir uzme još uvijek tehnološka asimetrija (neravnoteža) između Zapad i Istoka, korištenje nuklearnog zastrašivanja, pa i uporaba nuklearnog oružja posve je realna. Dok Rusija i Kina ne dostignu Zapad da mogu ući u ravnopravnu bitku s onima koji koriste informacijske operacije protiv njih, kao demonstraciju sile. Takva opcija je realna opasnost za sve, za cijeli svijet.

Veliki koji raspolažu informatičkim oružjem moraju sjesti za zajednički stol i otvoriti diskusiju o specifičnim aspektima informatičkog rata. Ako se to ne učini, otvara se još jedna utrka u naoružanju, u ovom slučaju – kako napasti informatički sustav kroz elektromagnetski spektar, preko treće generacije nuklearnog oružja ili uništiti software preko sofisticiranog kompjuterskog virusa. Istodobno, suradnja je nužna zbog još jednog važnijeg razloga: da se ta neprocjenjiva tehnologija drži što dalje od ruku terorista i kriminalaca.

Kako nema službeno prihvaćene definicije informatičkog rata, iznijet ćemo nekoliko neslužbenih. Zanimljive su dvije informacije koje dolaze iz ruskih izvora od ruskih službenika sa

40 "Rusko mišljenje o informacijskom ratu", *Airpower Journal*, specijalno izdanje, mr. Tim Thomas, srpanj, 1996.

41 Primjerice, kibernetika je službeno propisana za vrijeme Nikite Hruščova dakle, pedesetih godina 20. stoljeća.

Akademije za osoblje. Jedna od njih opisuje informacijski rat kao informacijsku konfrontaciju.⁴², dakle, ostaje u području sukoba a ne njegovog ekstrema – rata. Zbog toga se definira na tehničkoj i psihologijskoj razini pa je: *Informacijski rat način rješavanja sukoba između suprotstavljenih strana. Prednost jednih je zadobiti i zadržati informacije, a da druga strana za njih ne zna. Ovo se postiže upotrebom specifičnog informacijsko-psihološkog i informacijsko-tehničkog utjecaja na političku odluku, na populaciju i na zapovjedno-obavijesne sustave uz pomoć dodatnih sredstava, kao što su elektronička i nuklearna.* Kad je riječ o operativnoj verziji strategijske razine opis informacijskog rata glasi: *Informacijski rat sastavljen je od posebno planiranih i usklađenih, povezanih akcija snaga i efektivnom inteligencijom, ranim upozorenjem, zapovijedima i nadzorom, komunikacijama, lukavštinom i elektronskim djelovanjem, čija je svrha osiguravanje uspjeha.*

U drugoj analizi nema bitnih razlika osim što se ne govori o informacijskom sukobu nego o informacijskom ratu;⁴³ Međutim, oba pristupa su važna za pravilno razumijevanje informacijskog rata. U širem smislu, informacijski rat je jedna inačica “hladnog rata”, bolje rečeno “vrućeg mira” – protumjere između protivničkih strana, koje se provode većim dijelom za vrijeme mira a nisu težišno usmjerene prema oružanim snagama, koliko prema civilnoj populaciji i ljudima u javnosti, odnosno administrativnom, produkcijskom (gospodarskom), znanstvenom, obrazovnom i kulturnom sustavu. Dakle, on pripada kategorijalnom pojmu sveobuhvatnosti ratovanja ili ratovanja “velikom strategijom”.

U užem smislu, informacijski rat je jedan od oblika vojne aktivnosti (operacije, akcije), ili priprema za njih, u svrhu postizanja prevlasti nad protivnikom, učinkovitosti i mogućnosti oslanjanja na informacije tj. na njihovu uporabu, kako bi se ostvarila superiornost (pobjeda) na bazi djelotvornog rada oslonjenog na pravodobne odluke.

Unatoč nepostojanju opće i prihvaćene definicije informacijskog rata on se može odgonetati ne samo iz stručne literature nego i iz medija kao “meke sile”, jer pružaju mogućnost njegova razumijevanja. Njegove su sastavnice: uporaba računalnog (borbenog) virusa; informacijske komponente u borbenim sustavima; procesuiranje informacija i korisnost informacijskih sustava (izvidnički i obavještajni sustavi), te sustava za protuelektronska i protuobavještajna djelovanja i u vrijeme mira i u vrijeme rata; specijalni rat (informacijske manipulacije i psihološke operacije – PSYO).

Borbeni računalni virus i drugo informatičko vezano oružje može biti uporabljeno kao jaka sila multiplikatora preko njegovih

⁴² Na ruskom, informatsionnoye protivoborstbo, tj. informacijska konfrontacija.

⁴³ Na ruskom, informatsionnoya vojna , tj. informacijski rat.

sinergetičkih ili međusobno ublažavajućih efekata, a u budućnosti bi bio jedan od najvažnijih aspekata informatičkog rata. Virus predstavlja poseban problem na strategijskoj razini, zato "jer koristi znakove kao bezlične *imprinteve*" i omogućava prelazak iz korelacijske sile na mogućnost one koja se bazira na preciznosti ubijanja implantatima virusa. Tako borbeni virusi postaju snaga multiplikatora koja može promijeniti početnu fazu rata u čisti kaos, ako su oni (virusi) pušteni pravodobno. Postoji nekoliko borbenih virusa. To su: "trojanski konj" (ostaje miran neko vrijeme i onda uzrokuje katastrofalne destrukcije informacijskih sustava); zatim virus karantene (izbaci program iz jedinice u koju je on bio utemeljen, i tako uništava cijeli sustav ako njegove komponente nisu odvojene); pa onda virus opterećenja (brzo se širi kroz cijeli sustav i potpuno usporava njegove operacije); i senzorski virus (probija već prije isplanirane sektore računalnog data-storage područja i uništava banku podataka i njezine informacije u kritičnim trenucima).

Rusija je svojedobno optužila SAD da njezina služba "Computer Virus Countermeasures" sračunato pušta "bugs" u software. Na taj način informacijski rat postaje realističniji, jer se uništavaju linije još u doba mira, znatno prije mogućih stvarnih operacija, što daje drugu dimenziju principu iznenađenja.

I u ovom informacijskom obliku rata postoje protumjere. Prva je najjednostavnija a to je čuvanje sustava od infiltracije virusa, a druga je znatno teža i obuhvaća detekciju i uništavanje virusa. Kreiran je *antivirus* koji nosi pojavu lažnog programa i koji se još naziva "neprimjetni virus". Ovaj virus ne djeluje u normalnim prilikama tj. ne eksponira se u formi proširenog filea. Umjesto toga, neprimjetni se virus krije zajedno sa fileom koji čvrsto drži svoju originalnu veličinu i oblik. Razvijena je složena matematička procedura koja uspoređuje fileve na disku sa strukturom filea i virtualno slobodnog prostora da bi se razotkrio neprimjetni virus.

U informacijskom ratu niti jedna informacija ne može i ne smije se smatrati sigurnom. Dinamika izmjene lažnih informacija postala je opasna za sudbinu ne samo osoba (pojedince) nego za čitave naroda, pa i svijet u cjelini. Njihova djelotvornost ne leži u činjenici da ubrzano rastu, nego u tome, što im je jako teško otkriti izvore. Kolika je njihova opasnost govori i podatak da devet od deset informacija⁴⁴ koje ovog trenutka cirkuliraju u elektroničkom obliku su lažne. Neovlašten pristup informacijama uvijek je moguć. Pošto je svijet u većem dijelu kompjuteriziran i umrežen javlja se opasnost upada asimetričnih ratnika u informacijske sustave čije djelovanje može prouzročiti štete globalnih razmjera. Sredinom devedesetih godina 20. stoljeća u razvijenim zemljama osnivaju se vladine agencije za informacijsku sigurnost koje uz

⁴⁴ Prema ruskom izvoru, mr. Tim Thomas, isto.

neznatne razlike imaju nadležnost u: zaštiti specijalnih komunikacija (uključujući vladine komunikacije), kriptografiji i inženjersko-tehničkom osiguranju otvorenih komunikacija, aktivnostima izvještajnih službi u komunikacijskim sustavima i dostavljanju specijalnih informacija višim tijelima u nadležnost.⁴⁵ One se bore tako da zaustavljaju neovlašten pristup informacijama i sačuvaju administrativni sustav države od kolapsa kad je napadnut informacijskim oružjem. Ciljevi napada informacijskim oružjem postaju: telekomunikacijski sustavi, sustavi zapovijedanja i nadzora, prometni i transportni sustavi, financijska infrastruktura. Učinak uspješnog napada može se usporediti s efektom oružja masovnog uništavanja.

U ovoj utrci "štita i mača" (obrane i napada) u informacijskom ratu za sada izgleda prednost ima mač jer su varijacije prijetnji brojnije i raznovrsnije: napad pojedinca, organizacija, asocijacija, država i koalicija. Obilježje napada informacijskim oružjem je točkasto, pa se ciljano napadaju stabilizirajući čimbenici kako bi se stvorilo destabilizirajuće okruženje (okruženje kaosa) da se prijetnja kao informacija utisne u misli pojedinca ili javne svijesti, kako bi bila percipirana kao spontana, a ne kao prijetnja napadača (agresora). U takvom prividu, destabilizacija (determinirani kaos) ne iskazuje se kao posljedica vanjskog djelovanja (napada) nego kao entropija sustava nastala zbog slabog ili nikakvog funkcioniranja institucija društva ili države.

Zato ne postoji potreba za deklariranjem rata protiv vidljivog neprijatelja, jer se ne izvode klasične veće ili manje vojne operacije, a nastoji se izbjeći i tradicionalno mišljenje o borbenom sukobu. Ono što stoji iza kulisa je plan o "prikrivenom ratu" koji uzima u obzir korisne i razarajuće granice usmjeravanog nasilja (kontrolirani kaos), što sve zajedno postaje prihvatljivije za javno mnijenje. Irak je eklatantan primjer ovakvog rata. Televizijske slike nakon vojnih operacija koje su odašiljane diljem svijeta bile su slike rušenja spomenika, pljački svih vrsta, paleža, uličnih sukoba kako bi se pokazalo kako je to izraz "spontanosti" zbog življenja u diktaturi, a ne posljedica izvanjske intervencije. No, međutim, tu igru "spontanosti" od Amerikanaca i njihovih koalicijskih partnera preuzeo je Al Sadr i nastavio u biti njihovim putem.

Informacijska komponenta borbene moći provjerena je u Zaljevskom ratu (1991.) i steklo se iskustvo o tome kako se mišljenja omjer tijekom napada u uvjetima prevlasti zapovjedno-obavijesnih sustava, te kako informacijska potpora neborbenim sustavima pomaže pri izvršenju borbene zadaće. U biti to je bila pobjeda superiornosti logistike i informacijske potpore sustavu zapovijedanja u operaciji. U tom ratu pokazalo se i to da informa-

⁴⁵ Najpoznatije dvije takve agencije su američka NSA – Nationa Security Agence i ruska FAPS.

cijska potpora unaprijed određuje razvoj nove generacije motri- lačke opreme kao i to da je moguće njezino korištenje u svim uvjetima, na cijelom prostoru bojnog polja i na svim razinama uključujući i onu najnižu – običnog vojnika.

Sve ovo dovodi do zaključka da prioritet prilagodbe infor- matičke potpore borbenim postrojbama u svom razvoju vodi do prevladavajuće uloge “elektronike, vatre, borbe” u konceptu vođenja rata. Ako dvije borbene skupine imaju jednake borbe- ne mogućnosti u oružju, ali jedna ima prednost nad drugom u pogledu informatike, tada će borbeni potencijal te strane biti puno viši.⁴⁶ Postoje razvijene metodologije koje izračunavaju vrijednosti specifičnih indikatora svake vrste oružja i postrojba pa je moguće odrediti visinu prilagodbe sveukupne informati- čke potpore vojnoj opremi, uzimajući u obzir njezine odnose i sadržaj i operacijske uvjete pri izvršavanju borbene zadaće.

U današnjem informacijskom valu ratovanja borba se vodi za prevlast nad informacijama. Kad je u pitanju vojna komponenta toga rata razvoj će u budućnosti istaknuti dva područja. Prvo, to je razvoj oružja (ali neborbenog) za postrojbe koje sudjeluju u mirovnim operacijama, i drugo, je razvoj oružja za “funkcionalnu destrukciju” odnosno oružja, temeljeno na elektromagnetskom i visokofrekventnom spektru. Pod funkcionalnom destrukcijom sredstava podrazumijeva se paraliziranje neborbenih i borbenih sustava koje se temelje na informatičkoj tehnologiji. Po nekim predviđanjima elektromagnetsko pulsirajuće oružje bila bi četrta generacija nuklearnog oružja koje bi moglo uništavati zapovjedno-obavijesne sustave i X-laserske zrake. Peta generacija nuklearnog oružja, temeljila bi se na novim fizičkim principima, uključujući one koji će djelovati na ljudski organizam tako da proizvedu promjenu u fizičkom i mentalnom sklopu. O šestoj generaciji futuristi govore kao o “načelnosti nove vrste oružja”, a po predviđanjima ono bi uključivalo: geofiziku, elektromagnetske ili radio frekvencije, infrasonic, genetiku, etiku, psihoeletroniku i nesmrtonosno oružje.⁴⁷

Nakon Zaljevskog rata, analitičari i znanstvenici razmatrali su zbog čega korištenje (vladanje) bazama podataka te procesiranje i prezentiranje informacija, omogućuje prednost u sukobu. Došli su do zaključka da je to brza integracija informacija i dovoljni kapaciteti da se te informacije pouzdanim sustavom veza (data link) prenesu do korisnika. Drugi je zaključak da je najdjelotvor- niji, naravno osim fizičkog uništenja, dezinformacija neprijatelja u svakom pogledu, istodobno “čuvajući” moguće kanale koji bi

46 Prije se omjer borbene moći određivao uspoređivanjem kakvoće i brojnosti borbenih snaga i oružanih sustava, dok se danas taj omjer određuje u postotku udjela informatičkih komponenti u postrojbama i u bojnim napravama.

47 Možda će nova otkrića u prirodnim znanostima omogućiti drukčije vrste oružja koja mi danas ne možemo uopće anticipirati.

mogli biti od koristi za prikupljanje važnih informacije. To je ono što se zove paraliza zapovjedno obavijesnog sustava.

Što je s dezinformacijama kada su one usmjerene protiv ljudi, grupa ili naroda s temeljnim ciljem pritiska na čovjekovu svijest. Takva vrsta informacijskog ratovanja posebno je pogodna u onim društvima, gdje je javno-politička i socio-ekonomska situacija nestabilna, te cjelokupno stanovništvo može poslužiti kao meta za djelovanje. Znak da je neko društvo izloženo dezinformiranju jest pojava velikog broja glasina, njihovo ponavljanje, brojnost diskusija od ulice do onih u programskim shemama elektronskih medija. Svi raspravljaju, svi sve znaju, svi su tobože informirani, svi imaju nekakve povjerljive podatke, i konačno svih se prislušuje. Korak do kolektivne paranoje nije daleko. Samo da je malo pribranosti, smirenosti i vjere brzo bi se ustanovilo da se neke procedure dezinformiranja mogu odmah uočiti jer su očigledne, a neke su pak neuvjerljive i svima bi potom bilo lakše. Da do toga ne dođe brine se "meka sila", ona proces nastavlja, novim glasinama, stvaranjem novih događaja i otvaranjem stranica, odnosno emisija za nove diskusije. I proces se nastavlja!

Povijesno gledajući, dezinformiranje nije nova pojava. Odisejev konj rječito govori. Vrijeme "hladnog rata" bio je dobro vrijeme za razvoj teorija informatičkog managmenta. Propagandni stroj nije stao rušenjem berlinskog zida. Nastavio je novom žestinom u "vrućem miru". Jedna od najinteresantnijih metoda upravljanja informacijama iz vremena "hladnog rata", a primjenjuje se i nakon njega, je pridobivanje ljudi. Opisana je kao – *teorija refleksne kontrole*. Refleksna kontrola je "grana teorije nadzora povezana s utjecajem na odluke drugih."⁴⁸ U vojnom kontekstu, to znači omogućavanje zapovijedanja s mogućnošću posrednog nadzora preko oponenta zapovjednikovog procesa pri odlučivanju. Refleksna kontrola uključuje kreiranje uzoraka ili omogućavanje djelomičnih informacija na koje će protivnik djelovati točno onako kako mi želimo, a da neće biti svjestan da se manipulira njime. Dakle, napada se cilj koji je podmetnut, koji nema specifičnu težinu, a napadač misli suprotno, da je cilj s gravitacijskim atributom, što će reći, od izuzetne važnosti. U cijeloj toj igri svrha je prisiliti protivničkog zapovjednika da napravi takvu odluku (uz

48 Vladimir Lefebvre, sovjetski istraživač Ministarstva obrane početkom šezdesetih godina prošlog stoljeća o refleksnoj kontroli se izrazio ovako: "... kod izgrađivanja njegove (zapovjednik protivničke strane op. a.) odluke, neprijatelj koristi informacije o području sukoba, o svojim i našim snagama, o njihovoj mogućnosti za borbu itd. Mi možemo utjecati na njegove kanale informacija i poslati poruke koje ćemo zamijeniti s onima koje nama odgovaraju. Neprijatelj koristi najmoderniju optimizaciju i pronalazi optimalne odluke. Kako god, to neće biti istiniti optimum, već odluka koja je proizašla od naše strane. Pri donošenju te naše odluke, trebali bismo znati kako proizvesti neprijateljsku odluku baziranu na informacijama za koje on vjeruje da su istinite." *Airpower Journal*, specijalno izdanje.

manipuliranje informacijama) koja je već unaprijed određena, ali od suprotne strane.

Na strategijskoj razini igra refleksne kontrole, ako se ne pozna je može učiniti toliko štete da je ni nekoliko narednih naraštaja nije u stanju popraviti.⁴⁹ Kako ta teorija funkcionira u slučaj Hrvatske i njezinog ulaska u Europsku uniju? Uzorak i djelomična informacija je – blagostanje i gotovo potpuna sigurnost (jer hrvatska politička vladajuća i oporbena elita to tako percipira). Ona na temelju toga određuje da joj je ulazak u tu asocijaciju politički cilj bez obzira na cijenu. A cijena je izuzetno velika – rasprodaja svega. U tom žurnom ulasku u Europsku uniju, Hrvatska postupa točno onako što želi birokracija u Bruxellesu, živi u uvjerenju da je čin ulaska hrvatski interes, a ne interes Europske unije.

U vojnom aspektu refleksna kontrola kao “kontrola nad neprijateljem”⁵⁰ odvija se prema četiri principa: *prvi*, refleksivna priroda odlučivanja traži da zapovjednik sebi mora zacrtati moguće neprijateljske odgovore na uvjete za koje želi da se dogode; *drugi* je problematična priroda vlastite odgovornosti, zbog neprijatelja koji može propagandom prikriti svoje aktivnosti i provoditi svoje nadzorne mjere; *treći* je uočavanje rastuće važnosti razvoja tehničko borbenog stanja, pogotovo motrenja; *četvrti* je korištenje oštrih oblika pritisaka na neprijatelja, pritisaka koje će se odraziti na socijalne, intelektualne, psihičke, etičke i ideološke čimbenike.

Primjer za četvrti princip je: *vidljiva okrutnost prema civilnoj populaciji ili ratnim zarobljenicima u području sukoba*. Potpuna primijenjena navedenog načela uprizorena je u Čečeniji, Afganistanu, a poglavito u Iraku. Mučenje iračkih zarobljenika u zatvoru Abu Graib, nije slučajnost, nego samo primjena četvrtog načela refleksne kontrole. Slike mučenja su s namjerom puštene u medije, kako bi efekt pritiska bio što uvjerljiviji i vremenski što duži. U informacijskom ratu zaista se ništa ne događa slučajno.

Informacijski rat (sa svoje dvije komponente, vojna i medijska) otvorio je novu stranicu sučeljava u sukobima budućnosti. Ako ne dođe do razgovora glavnih protagonista isti onih koji su kreirali “hladni rat” u “vrućem miru”, prošireni za Kinu, mogli bi otvoriti novu trku u naoružanju. Je li to što veliki dio svijeta želi? Sigurno ne!

Varšavski pakt je propao jer nije mogao pratiti novu američku visoku tehnologiju osamdesetih i devedesetih 20. stoljeća, koja je stvorila mogućnost “nevidljivih” operacija, s gotovo nepostojećim postotkom vlastitih gubitaka. Pravi (simetrični) ratovi se izbjegavaju, a regionalni (asimetrični) sukobi su sadašnjost ali i stvarnost vremena koji je pred nama. Popraćena američkom

⁴⁹ Prema ruskom mišljenju američka Strategic Defense Initiative (SDI) nije ništa drugo nego refleksna kontrola dizajnirana da bi se financijski iscrpio Sovjetski Savez. Posljedice uspjeha tog projekta su poznate, komentar nije potreban.

⁵⁰ General bojnik M. Ionov, “Morskoy Sobornik”, srpanj 1995.

“Extended Information Dominance”, ta globalna strategija nastupanja nastoji gospodariti svjetskim informatičkim, informativnim i obavještajnim sustavom. Cijelo to postrojenje ima svoju veliku slabost, svoju Ahilovu petu – duh i identitet naroda ne mogu se baš tako lako savladati.

***

Priča jednog filma veoma je poučna, pače obrazac za razumijevanje informacijskog rata. Glavešine ne smo engleske tajne, službe potajno nadziru ilegalnu trgovinu oružjem međunarodnih terorista na ruskoj granici. Među kupcima je i Henry Gupta (Ricky Jay), čovjek koji je praktički izmislio tzv. tehnoterizam. Naravno, James Bond (Pierce Brosnan) svojim vratolomijama rješava sve probleme osim jednog: Gupta je pobjegao s tempiranom atomskom bombom i nuklearnim torpedom. No tu je još ozbiljniji problem, naime, britanski ratni brod “Devonshire” nestao je u kineskim teritorijalnim vodama (Južno kinesko more), a medijski tajkun Eliot Carver (Jonathan Pryce) u svojim novinama i televiziji ekskluzivno obznanijuje da su ga potopile kineske vlasti.⁵¹

U ovom filmu uprizorene su postavke informacijskog rata gdje “meka sila” postaje odlučujuća za stvaranje (oblikovanje) virtualne stvarnosti. Najzanimljivija i najintrigantnija je postavka Eliota Carvera da “nema bolje vijesti od loše vijesti” jer je ona postala prvo načelo “meke sile” u vođenju informacijskog rata. A drugo, također, iz navedenog filma – “Daj ljudima ono što žele!”

15. Specijalni rat

U znanstveno-stručnoj literaturi ne postoji jednoznačno određenje pojma specijalni rat, odnosno psihološki rat kao česti oblik specijalnog rata.⁵² Sintagmom specijalni rat obuhvaća se po pravilu vrlo široko područje destruktivnog djelovanja, gotovo sve osim oružanog sukoba: od državnog terorizma, do industrijske špijunaže ili tajnih novčarskih pothvata kojima je cilj potkopavanje gospodarskog sustava neke države.⁵³ Ako je rat po Clausewitzu nastavak politike drugim sredstvima, onda bi se moglo reći

51 Sutra nikad ne umire, (Tomorrow never dies), akcijski triler, 1997.

52 O specijalnom ratu pisano je mnogo. Od mnogih pristupa, a za objašnjenje ovog pojma u ovom dijelu poglavlja korištena je analiza, odnosno predložak za multimedijску prezentaciju – “Specijalni rat protiv Hrvatske od 1987. do 1997.” – koja je izrađana u Političkoj upravi, Ministarstva obrane Republike Hrvatske u studenom 1997.

53 Financijski inženjering u Hrvatskoj, i Albaniji, upad Srbije u monetarni sustav bivše Jugoslavije – kaos u novčarskom sustavu neke zemlje u pravilu je prvi pouzdan simptom koji inicira skori oružani ili nenaoružani napad na postojeći državni ustroj. Kriza u Albaniji (1998.) isprovocirana je naizgled na beznačajnom događaju – financijskom inženjeringu. Ova tipična operacija vođena prema principima specijalnog rata potaknuta je i koordinirana izvana u suradnji s razvlaštenim agentima i vlastodršcima iz vremena komunizma. Posljedice

da je specijalni rat nastavak politike prije, poslije i za vrijeme rata. Specijalni rat je po svojoj vremenskoj protežnosti rat u svakom vremenu i za svako vrijeme. Vodi se samostalno ili kao sastavni dio vojnih operacija. Kao i u slučaju informacijskog rata bit neke operacija iz područja specijalnog rat primijeti se ili shvati kad je ona već okončana. Dakle, doktrina specijalnog ratovanja nije neposredno vidljiva i prepoznatljiva.

Za vođenje specijalnog rata ne postoji unaprijed određen organizacijska struktura i ustroj i načelno ne podliježe uobičajenim standardima vojnog organiziranja. Isključivo okolnost određuju organizacijsku strukturu i ona postoji i funkcionira onoliko koliko traje operacija.

Operacije specijalnog ratovanja, bez "meke sile" (medija) su nezamislive. U biti specijalni rat se vodi pomoću medija ili preko medija.⁵⁴ Oni predstavljaju "platformu" s koje se izvodi "desant preko horizonta" ali bez desantnih snaga. Mediji su najjeftinije ali najrazornije oružje u vođenju specijalnog (psihološkog rata). Mogu se uporabiti u svakoj prilici, u svakom trenutku, na svakom mjestu, i protiv svakoga. Kad netko ili nešto postane cilj ovoga rata teško može izbjeći "zahvat" bojnog polja. Kao i u informacijskom ratu, informacije su i u ovom obliku ratovanja odlučujući čimbenik za pobjedu. Točna informacija osigurava prednost, daje izvjesnu moć, a kriva⁵⁵ (netočna) dezorganizira, slabi, smućuje. Zato su sredstva za vođenje specijalnog rata tako raznolika: svakojake tiskovine, plakati, leci, izjave prebjega (disidenata), izjave diplomata, političara, javnih djelatnika, građana, predstavnika

---

financijskog inženjeringa u Albaniji bili su krvavi sukobi, parlamentarna kriza, bezvlašće, prijevremeni izbori. Međutim, krajnji cilj je bio preko oružane pobune izazvati politički kaos kako bi se na kraju osigurao dolazak socijalista (kao recikliranog komunističkog kadra) na vlast. Ovaj primjer s Albanijom naknadna je pouka. Istodobno je i objašnjenje (na sreću u samom početku osujećenog) pokušaja financijskog inženjeringa većih dimenzija u Hrvatskoj (1990./1991.). U vrijeme uspostave tek izabrane vlasti, početnog nesnalaženja sigurnosnog sustava iznevjerenog povjerenja pojedinih državnih dužnosnika ili smišljene destrukcije – to je bilo moguće. Doduše, i prije uspostave nove hrvatske vlasti, za vrijeme Ivica Račana i Ante Markovića Srbija je upala u monetarni sustav ondašnje Jugoslavije, točnije 28. prosinca 1990. Miloševićev režim je tim upadom došao do 1,83. milijarde dolara!!! Ne treba zaboraviti činjenicu da je Slobodan Milošević i prije svog predsjednikovanja bio prisni Egelburgerov prijatelj i najvažniji bankar Beobanke, kao ni činjenicu da su komunistički prvaci iz Hrvatske u tadašnjoj vlasti prešutjeli i bez ikakvog protivljenja, kukavički prihvatili posljedice ove pljačke. Nije prošlo ni šest godina od tog događaja, a ti isti ali kao "socijaldemokrati" uspjeli su domisliti svoju predizborno parolu o "čistim rukama, obrazu, poštenju, i boljem životu svih ne samo njih".

54 Novinari su postali najdjelotvornije "ubojice" u ime determinizma. To je nova vojska s "dječjim licem" ili licem žene, zato je u medijima sve više novinarki.

55 Moć neistinite tvrdnje razvidno ilustrira geometrijska progresija širenja informacija. Zamislimo da – izvor neke informacije osoba (pojedinaac) i on tu informaciju u roku od petnaest minuta telefonom prenese najmanje petorici svojih poznanika i zamoli ih da i oni tu informaciju prenesu petorici svojih poznanika, moleći ih za petnaestominutnu žurnost. I istim načinom informacije

manjina, udruga, nevladinih organizacija, grafiti, prijeteća pisma, pisma bombe, telefon, radio-amaterski uređaji, računalne igre, elektronska pošta ...⁵⁶

Za vođenje uspješnog specijalnog rata, potrebni su neki preduvjeti. Jedan je neizbježan – *vladavina nad "mekom silom" osobito komponentom zvanom "elektronski mediji"*. Kada se osvoje mediji, (bitka za njih je uvijek najžešća i najprljavija) četiri petine posla je obavljeno, što znači da je to gotovo pobjeda u specijalnom ratu.

Iz navedenih razloga u analizi "Specijalni rat protiv Hrvatske"⁵⁷ se navodi da zaista nije začuđujuće ili nije čudno što su, primjerice, međunarodne snage Federaciji Bosne i Hercegovine ukinule program na hrvatskom jeziku ili u "Republici Srpskoj" zamračile frekventno područje na kojim je moguće emitirati televizijski program. Nije slučajno što su prvi ciljevi raketnih udara JNA bili odašiljači Hrvatskog radija i televizije. Nije slučajno ni to da je Soros najviše novca uložio u medije (milijun dolara godišnje samo za medije u Hrvatskoj) ili postao vlasnikom kabelaške televizije. Nije slučajno da su BBC i VOA od 1993. vrbovali ravnatelje lokalnih radio postaja u Hrvatskoj kako bi emitirali emisije za što bi dobili svu opremu i odašiljače. Nije slučajno što je treći kanal Hrvatske televizijski olako i jeftino prepušten determiniziranoj multinacionalnoj televizijskoj kući. Nije slučajno što je svojedobno novinarska udruga Forum 21 tražila reformu Hrvatske televizije i da postane javna televizija. Rezultati te pretvorbe itekako su vidljivi. "Razbacivanje anacionalnih zvončića" u hrvatski medijski prostor s te dalekovidnice svakodnevna je pojava. Nije slučajno da su SAD-e vršile pritisak na Australiju da sa svog odašiljača na sjevernom teritoriju omogući emitiranje programa "Slobodna Azija" kako bi on mogao biti gledan u Kini. Nije slučajno da u Hrvatskoj niču televizije s nacionalnom koncesijom kao gljive poslije kiše. Na kraju sigurno nije slučajno što su prostori televizije NTV u Rusiji izgorjeli u požaru. Zaista, kad se radi u borbi za elektronske medije, ništa nije slučajno.

Bitaka za medije nikad dosta i nikad ne prestaju. Vladavina na njima mora biti apsolutna. Taktički postupak za ovladavanjima svim medijima u nekoj nacionalno državi kao što je Hrvatska je

---

dalje nastave širenje. Ako se postupak ilustrira brojčanim rezultatom dolazi se do zaključka da je u roku od sat vremena moguće obavijestiti dvadesetak tisuća ljudi (19 531) što određuje brzinu protoka i mogući učinak informacije ili glasi-
ne telefonom. Kakav se tek učinak postiže ako bi se slična informacija objavi na lokalnoj radio postaji? Ili, kakav se učinak postiže u slučaju da mreža lokalnih radio postaja sinkronizirano objave neku vijest razarajućeg učinka? A tek komercijalna televizijska mreža ili pak državna televizija. Ako se sve to stavi na Internet onda to poprima i planetarni razmjor. Specijalni rat protiv Hrvatske od 1987. do 1997., Ministarstvo obrane, Politička uprava, Zagreb, 1997., str. 6. i 7.

⁵⁶ Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske od 1987. do 1997., isto, str.6.

⁵⁷ Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske od 1987. do 1997., isto, str. 7. i 8.

jednostavan. Stalno "urlati" kako nema slobode medija. Iza svakog ovakvog krika, država ostaje bez neke tiskovine ili radijskog, odnosno televizijskog kanala. Kad se "osvojeno" stavi u trezor determinista postupak se ponavlja, i tako Hrvatska u kratkom roku ostade gotovo bez ijedne tiskovine koja dosljedno zastupa nacionalne interese, a na televizijskim programima hrvatsku himnu moguće je čuti samo kad igra reprezentacija (ako se u vrijeme sviranja ne puštaju reklame).

Zato su u Hrvatskoj priče (od 1993. do 2000.) o medijskoj slobodi i neovisnosti medija bile isključivo u funkciji političkih pritisaka, kako bi se ostvarila "proizvodnja pristanka". Tu nisu pomagali ni evidentni dokazi. O postojanju slobode medija, moglo se naći upravo u medijima koji su tvrdili da slobode medija nema. Primjer prvi, u tjedniku *Globus* (prosinac 1996.) pišući o lošem "državnom novinarstvu" objavljuje se tekst u kojem se tvrdi kako tri nezavisna lista *Nacional*, *Feral Tribune* i *Globus* prodaju 200 tisuća primjeraka, a četiri državotvorna 30 tisuća primjeraka. Da nema o Sorosu ovisnog novinarstva⁵⁸ kako bi broj prodanih primjeraka bio sedmerostruko veći od broja prodanih primjeraka "državnih" listova? Primjer drugi, u Hrvatskoj (u 1997.) je izlazilo 562 domaća izdanja, a u prodaji je bilo 1264 inozemna izdanja, dakle ukupno 1826. Govori li to o slobodi ili o neslobodi medija? Primjer treći, svoj program na raznim frekvencijama sredinom devedesetih godina 20. stoljeća emitiralo je 105 radijskih postaja s odobrenom koncesijom i 11 televizijskih koncesionara.⁵⁹ Govori li to o slobodi ili neslobodi medija? Dakle, u vremenima kad se Hrvatsku najviše prozivalo za neslobodu medija, ona je bila zemlja u kojoj je u odnosu na broj stanovnika, bilo novinskih izdanja i toliko radijskih i televizijskih postaja kao niti u jednoj drugoj zemlji svijeta.

U Hrvatskoj u tim vremenima ne samo da je postojala sloboda medija – već su se tom, ničim ograničenom slobodom služili ponajviše oni koji su u jakoj nacionalnoj državi vidjeli prepreke vlastitoj dominaciji.

16. Primjeri operacija vođene prema modelu specijalnog rata

Od prvih dana osamostaljenja Hrvatske ciljevi napada snaga specijalnog rata gotovo su isti: predsjednik Republike dr. Franjo

⁵⁸ Bilo bi zanimljivo da osporavatelji demokratičnosti i medijske slobode u Hrvatskoj predoče dokaze o vlasništvu Nacionala, Globusa, Novog lista, Bumeranga, Ferala, DAN-a, Imperijala, Tjednika, Pečata, Arene, Mile, Zaposlene, Vijenca, Arkizina, Erazmusa, ... Ili, neka izvedu dokaze o vlasništvu države nad Radio 101, RTL televiziji, Nova TV, OTV, ali isto tko i pod čijom palicom vodi program na tzv. "državnoj televiziji". Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 8.

⁵⁹ Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 9.

Tuđman, politika vrhovništva temeljena na nacionalnim interesima, Hrvatska vojska, hrvatske izvještajne službe i a posebno Katolička crkva. Ti će ciljevi napada zasigurno još dugo ostati isti.

Magnum crimen – prije svih ratnih događanja i srpske agresije na Hrvatsku, u vrijeme hrvatske šutnje, istodobno kad i memorandum SANU (1996.), ponovno se pojavila knjiga, Viktora Novaka – *Magnum crimen*. Ta je knjiga trebala podsjetiti na 'hrvatsku povijesnu krivnju' iz vremena Drugog svjetskog rata (1941.-1945.) – kao opomena za novo vrijeme. List *Start* je u nekoliko brojeva potkraj 1989. odnosno početkom 1990. (kada je Miloševićovo "događanje naroda" u tzv. "antibirokratska revolucija" bilo na vrhuncu⁶⁰) donio desetak intervju s preživjelima iz logora Jasenovac. Nakon toga, objavljen je serijal o križnom putu i Bleiburgu – s jasnom porukom – *Hrvate bi mogla zadesiti slična sudbina ako opet pokušaju s uspostavom svoje države*. Kontrapunkt Jasenovac – Bleiburg u ovom slučaju je imao svrhu naznačiti onu tezu koja govori da je svaka državotvorna ideja kod Hrvata dio zločinačke ideologije. U tim olovnim vremenima trebalo je zatomiti svaku pomisao suprotstavljanja Miloševiću i odustati od samostalne hrvatske države, jer bi pokušaj stvaranja države bio zločin sam po sebi, a na kraju kazna opravdana. U političkom ozračju *Magnum crimena* Hrvatska je živjela šuteći, kome se to sviđalo ili ne, do – govora dr. Franje Tuđmana koncem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog stoljeća.

Hrvatska je, počevši od vremena kada je u koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog (24.-25., veljače 1990.), javno izrečen zahtjev za uspostavom samostalnosti, neprekidno izložena različitim oblicima specijalnog rata.

Od 1990. do 2000. mogu se razlikovati tri dionice specijalnog rata protiv Hrvatske.⁶¹

(1) Od početka oružane pobune ("balvan revolucija", srpanj 1990.) do mirovnog sporazuma (3. siječnja 1992.) – na djelu je bio specijalni rat vođen izravno iz Beograda uz potporu dijela međunarodnih moćnika (Velike Britanije i Francuske).

⁶⁰ Gazimestan, nedaleko od Prištine bilo je mjesto gdje se održala 600. obljetnica Kosovske bitke. Na manifestaciji je sudjelovalo od jedan do dva milijuna ljudi (ovisno od izvora koji je procjenu davao) U svom petnaestominutnom govoru, koji je često dovodio prisutne do euforije i bio isprekidan uzvicima "Slobo slobodo", Milošević je naglasio da nesloga i izdaja prate srpski narod kao zla kob kroz čitavu njegovu povijest, što je pokazala i kosovska bitka, jer je uz primjere junaštva pokazala i primjere nesloge i izdaje. Krešendo je uslijedio kada je srpski vođa, pred euforičnom masom na Gazimestanu, zaprijetio: "Šest stoljeća kasnije opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, premda i takve još nisu isključene. Ali, bez obzira kakve da su one, bitke se ne mogu dobiti bez odlučnosti, hrabrosti i požrtvornosti". Dvije godine kasnije otpočele su i oružane bitke za "Veliku Srbiju".

⁶¹ Podjela na tri dionice i opis specijalnog rata protiv Hrvatske preuzeti su iz analize "Specijalni rat protiv Hrvatske" od 1987. do 1997., str. 10. i 11.

(2) Od dolaska mirovnih snaga (21. veljače 1992.)⁶² do *Oluje* (4.-7., kolovoza 1995.), u vođenju specijalnog rata Beograd manje koristi izravnije metode, djeluju posredno preko trećih zemalja, i agente unutra Hrvatske. Istodobno zemlje kontaktne skupine a prije svih Velika Britanija i Francuska pojačavaju svoj angažman, služeći se specijalnim ratom kao političkim pritiskom.

(3) Od Daytonskog sporazuma (22. studenoga 1995.) do (3. siječnja 2000.) sadržaj specijalnih djelovanja protiv Hrvatske postaje raznovrsniji, metode suptilnije. Kombiniraju se djelovanja iznutra i izvana, pojačan je upliv nevladinih udruga. Uravnotežuje se uloge žutog tiska, elektronskih medija, oporbenog novinarstva i stranačkog oporbenjaštva.

Velikosrpski politički ciljevi bili su postavljeni u Memorandumu SANU. Na tom konspirativno ideološkom predlošku velikosrbijanska politička elita⁶³ s Miloševićem na čelu preuzima djelatnu ulogu u ostvarivanju memorandumskog plana. Milošević, zajedno s pojedincima iz udbaškog miljea, formira zaseban stožer za vođene specijalnih operacija. U najranijoj fazi, prije agresije na Hrvatsku, posredni ciljevi bili su preuzimanje vlasti u samoj Srbiji, potom u Vojvodini i Crnoj Gori. Miloševićev dolazak u Kosovo Polje 20. travanja 1987. može se smatrati trenutkom aktiviranja plana rađenog prema scenariju i metodologiji specijalnog rata. Sve je detaljno isplanirano: Miloševićev susret s legalnim rukovodstvom, obilazak gospodarskih objekata, susret s "ugroženim srpskim narodom" koji prijete iseljavanjem ako se ne ispune njegovi zahtjevi, davanje jamstva o promjeni stanja, odnosno promjeni Ustava. Ulogu jednog od predvodnika i poticatelja nezadovoljnih (ugroženih) Srba na Kosovu dobio je agent Službe državne sigurnosti Srbije Miroslav Šolević. (Kasnije će taj Šolević formirati nekoliko dobrovoljačkih, četničkih odreda, za rat u Hrvatskoj). Na paroli promjene ustavnog statusa Kosova i

62 Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda usvojilo je Rezoluciju br. 743 o slanju mirovnih snaga na prostore bivše Jugoslavije. Rezolucija je donijeta u skladu s mirovnim planom specijalnog izaslanika UN-a Cyrusa Vancea, te uspostavlja na prostorima bivše Jugoslavije Snage UN za zaštitu – UNPROFOR (United Nations Protection Force) UNPROFOR. Postrojbe "plavih kaciga" bit će raspoređene u UNPA-područja (United Nations Protected Areas) s mandatom od 12 mjeseci. Kronologija rata, Hrvatski informativni centar, Zagreb, 1998., str. 140.

63 Jedan od glavnih protagonista te politike bio je akademik Dobrica Ćosić. U hajci na hrvatski narod i njegova suverena prava išao je tako daleko da je otvoreno priznalo da mrzi Hrvatsku i Hrvate. Naime, inozemnom glasilu (rujan 1989.) – talijanskom *Il Tempo* – izjavljuje da je Istru, Zadar i otoke Tito okupirao i dao Hrvatskoj. S jedne strane Ćosić ne priznaje te krajeve hrvatskim teritorijem, a s druge strane poziva na ponovno otvaranje jadranskog pitanja i pridobivanja dijela talijanske javnosti za svoje ciljeve. Dobrica Ćosić ponavlja već jednom doživljeno: poziva Talijane da bi zaplašio Hrvatsku i prisilio je na Ustav "po mjeri Memoranduma" (tako je činio i kralj Aleksandar prije Drugog svjetskog rata), zastrašujućim riječnikom koji govori o mržnji. Ćosić kaže "borimo se netrpeljivošću i mržnjom", dakle, on priznaje da mrzi odgovarajući tako na vlastitu hipotezu da njegov narod mrzi druge. Kronologija rata, str. 9.

zaštite srpstva na Kosovu, Milošević uspješno mobilizira sve veći broj pristalica i simpatizera, zadobivajući sve veću političku moć. Od tog vremena do njegove otmice i odvođenja u Haag (2001.) preko stožera za specijalna djelovanja i Službe državne sigurnosti, odnosno njezinih šefova Jovice Stanišića i Božidara Spasića, paralelno s djelovanjem na tlu Srbije djeluje se u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini.⁶⁴ Pojava članaka u tisku o "povijesnoj istini" iz Drugog svjetskog rata, često spominjanje ustaštva te "hrvatskog nacionalizma koje nitko ne sprječava"⁶⁵ koincidira s naglašenim obavještajnim radom na tlu Hrvatske. Kontraobavještajna služba (KOS) ugrađuje agenturu u civilnim strukturama (i MUP-u) pridodajući posebnu pozornost kasnije okupiranim (a 1995. oslobođenim) područjima Hrvatske. Posebno su opsežne pripreme bile za kasniju "pobunu srpskog naroda u Hrvatskoj". Umirovljeni oficiri JNA iz Beograda dobivaju ulogu organizatora pobune.⁶⁶ Obilaze sela i propovijedaju o nužnosti obrane "ugroženog srpstva". Operacija organizirane pobune, naoružavanje "srpske teritorijalne obrane" iz skladišta JNA koordinira načelnik KOS-a general major Aleksandar Vasiljević preko načelnika sigurnosti Vojno pomorske oblasti kapetana bojnog broda oblasti Ljubiše Beare (između ostalih, na agenturnoj vezi osobno drži Milana Martića). Cilj je izazivanje pobune prečanskih Srba i istodobno preuzimanje skladišta oružja u gradovima i mjestima s hrvatskom većinom, kako bi se stvorili preduvjeti za sigurnu premoć i vojnu pobjedu.

Operacije specijalnog rata protiv Hrvatske u predvečerje i u vrijeme Domovinskog rata bile su sastavni dio općeg plana srpske agresije. Zbog svoje zamaskiranosti a ponekad i dužine

64 Kosovski scenarij bit će ponovljen, ali na drugi nači dvije godine kasnije u Bosni i Hercegovini. Opet se Srbi iseljavaju "pod pritiskom". Upravo je to bila bit jedne tajne policijske informacije, koja je napisana u Beogradu 24. kolovoza 1989. a poput najrazornije bombe odjeknula u Sarajevu. U središtu afere je bila Služba državne sigurnosti, tvorac informacije. Naime, u tajnom izvještaju te službe stajalo je da se iz istočnobosanskih općina Bratunac i Srebrenica već više godina odvija proces iseljavanja srpskog stanovništva, a presudan faktor u tome je pritisak muslimanskih nacionalista. Međunacionalni odnosi u tom dijelu Bosne i Hercegovine zaoštreni su do otvorene netrpeljivosti, bila je ocjena srbijanske policije, te se navodi da pojedini lokalni rukovodioci, čak i oni srpske nacionalnosti vode antisrpsku politiku, baš kao i pojedinci u Islamskoj vjerskoj zajednici, za koje je tajna policija tvrdila kako rade na čišćenju ovog kraja od srpskog stanovništva. Političke su ocjene, kao što je vidljivo, više nego teške i imale su stravične posljedice na te gradove u srpnju 1995. Sudbina Srebrenice bila je određena šest godina ranije – jednog vrućeg kolovoškog dana.

65 Kasnije će tu ulogu preuzeti dobar dio "nezavisnih medija", a pojedine televizijske emisije kao "Latinica" Denisa Latina su često na repertoaru imale borbu protiv "povampirenog ustaštva". I sam će Latin u rujnu 2004. izjaviti kako takve emisije više nisu potrebne jer se sada time navodno bavi Vlada.

66 "Mitinzi istine" kako su ih Srbi nazivali služili su za mobilizaciju masa. Jedan od najvećih u Hrvatskoj bio je onaj koji je održan 4. ožujka 1990. na Perovoj gori gdje se okupilo oko 50 000 ljudi s Korduna, Banovine, Like, Bosanske krajine, Pokuplja, Vojvodine, Srbije (a stigao je i poseban vlak s Kosova). Glavni govornik na tom "narodnom zboru" bio je narodni heroj general pukovnik Dušan Pečić

trajanja bilo ih je teško prepoznavati. To su valjani razlozi da se neke od njih opišu, kao i to da se odrede modeli po kojima su izvođene. Budući da su mnoge od njih opisane u analizi "Specijalni rat protiv Hrvatske" posao za određivanje modela po kojima su izvedene je olakšan.

*Operacija "Blatuša"*⁶⁷ – jedna od prvih akcija koja je vođena iz Beograda po modelu specijalnog rata bio je propagandni projekt *Blatuša*, krajem 1988. Na njemu je provjeren model koji će kasnije doživjeti razne inačice. Akciju je "otvorio" gotovo beznačajan događaj. "Netko" je u studenome 1988. "otkrio" da je prije osam godina (dakle one godine kada je umro Tito)⁶⁸ u napuštenom gliništu u Blatuši, nedaleko od Gvozda (Vrginmosta) "netko iz Zagreba zakopao dvije bačve radioaktivnog otpada". Taj slučaj s radioaktivnim otpadom počeo je puniti stupce tiskovina u Hrvatskoj, ali i u Srbiji. Dok se u hrvatskom tisku slučaj shvatio kao ekološki prekršaj, tisak u Srbiji je "razbuktao" slučaj. Nedugo zatim ubačena je glasina da je nekoliko stanovnika iz toga kraja umrlo pod tajanstvenim okolnostima od "neke čudne bolesti". Ubrzo se u srbijanskom tisku moglo pročitati kako Hrvati truju "ostatak nepoklanog srpskog naroda u Hrvatskoj". Potom je uslijedila faza pružanja pomoći "ugroženom srpskom narodu u Hrvatskoj". Ta se pomoć izražavala mnogim brzojavima, pismima potpore, protestima umirovljenih generala JNA i boraca iz rata (kao onih iz Srbije tako onih iz Hrvatske) itd.

Model operacije "Blatuša" je u četiri koraka i vrlo je jednostavan: konstatira se ugroženost srpskog naroda → ugroženost se potvrđuje kao istinita činjenica (koja se ne provjerava) → krivac za tu ugroženost su Hrvati → organiziraju se protesti da bi se ugroženima mogla ponuditi pomoć → pomoć dolazi u obliku vojne sile.

*Operacija "Mlinar"*⁶⁹ – slučaj Mlinar također je izveden prema modelu specijalnog rata. U svibnju 1990. "neidentificirane osobe"

---

i tom prigodom je istaknuo da je deplasirano polemizirati s nacionalističkim i separatističkim strankama koje nude mržnju i rat, jer će zakon o stranačkom sistemu takve stranke zabraniti. Okružujuća atmosfera, nije baš odgovarala proklamiranoj paroli "bratstva i jedinstva". Na štandovima su se prodavale knjige na temu Kosova, značke, bedževi, zastavice i poster i sa svetosavskim obilježjima i likom Slobodana Miloševića. Nosili su se transparenti i uzvikivale parole: "Hoćemo promene", "Petrova gora čuvaj nam Jugoslaviju", "Vratite nam ćirilicu", "Što je Čarjanović raselio to je Slobodan ujedinio", "Hvala vam na bogu, od vašeg boga i krsta Glina ima ožiljak", "Dolje Tuđman", "Slobodane srpski sine, kad ćeš doći do Udbine", "Ovo je Srbija", "Život damo, Kosovo ne damo", "Ubit ćemo Tuđmana", "Jača Srbija, jača Jugoslavija". Kronologija rata, str.19.

67 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 12. i 13.

68 U operaciji Blatuša godina Titove smrti nije slučajna. U metaforičkom smislu ona je značila kraj Jugoslavije onakve koja je Srbima omogućavala dominaciju. Da ne izgube ono što su stekli u drugoj Jugoslaviji, mogu sačuvati samo u "Velikoj Srbiji". Doći do "Velike Srbije" moguće je samo ako se "pokaže i dokaže" njihova ugroza od Hrvata. Za to je dovoljno i nekoliko bačava sa "radioaktivnim materijalom".

69 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 13.

napale su studenta beogradske akademije dramskih umjetnosti dvadesettrogodišnjeg Miroslava Mlinara i nanijele mu "povredu u predjelu vrata". Mlinar se naravno više ničeg kasnije nije mogao sjetiti, ali je priopćenje Glavnog odbora Srpske demokratske stranke u Kninu objavljeno u svim novinama u to vrijeme. "Zločin na Mlinara nosi u sebi nemišljenju agresiju, ubilački instrument noža i grlo predstavljaju asocijaciju na ono vrijeme od prije 50 godina kad su Srbi mlađi i stariji od našeg Mlinara postajali žrtve masovnog zločina..." Poslije ovog političko promidžbenog teatra s Mlinarom uslijedio je niz događaja: najprije sjednica SUBNOR-a Srbije, pa se onda javio jugoslavenski savez *Solidarnost*, javilo se i kosovsko udruženje *Božur*, Glavni odbor Narodne stranke u Titogradu, pa društvo Srba iz Hrvatske itd. Svi ti tobože zbrinuti za sudbinu mlađahnog Miroslava Mlinara mogli su se upitati nije li možda student dramskih umjetnosti svoju ulogu lošeg glumca stradalnika od "ustaškog noža" uvježbao još u Beogradu, gdje mu je za to i novac isplaćen. Nisu se potrudili saznati da je Mlinar napustio zadarsku bolnicu na vlastiti zahtjev i zahtjev svog odvjetnika, a protiv savjeta liječnika (dr. Anđelko Gregov, ravnatelj kirurgije Medicinskog centra u Zadru) koji je utvrdio da se kod njega radi o lakšoj tjelesnoj ozljedi, posjekotinama koje nisu zahvatile organe, živce ili mišiće. Tu lakšu tjelesnu ozljedu nisu nanijeli nepoznati izvršitelji, nego sam sebi nesvršeni polaznik dramskih umjetnosti, ali je taj igrokaz poslužio da Srpska demokratska stranka prekine odnose s novom hrvatskom vlašću i povede Srbe na put pobune.

Model operacije "Mlinar" sastoji se od pet koraka: loš glumac → osobna ugroženost činom "noža i grla" → nepovjerenje u legalne institucije (napuštanje bolnice) → krivac za to je hrvatska vlast (prekidanje odnosa) → potpora onih koji već bili stradalnici (borci, Srbi s Kosova) → opravdana pobuna "srpskog naroda u Hrvatskoj".

Operacija "Pismo kninskih policajaca"⁷⁰ – pedesetorica policajaca 4. srpnja. 1990. napisala je pismo tadašnjem sekretaru za unutarnje poslove Petru Gračaninu u kojem ga izvješćuju o tome kako "MUP Republike Hrvatske priprema zamjenu policijskih odora koje su slične odorama vojnika ustaške NDH".⁷¹ Pismo su po već ustaljenoj praksi objavili svi mediji u Srbiji, odnosno u bivšoj Jugoslaviji. Pokrenula se velika hajka (reagirali su mnogi savezni dužnosnici) jer se radilo, kako su tada tvrdili, o "opravdanoj pobuni". U vrijeme slanja pisma Gračaninu, hrvatska policija nije imala nikakvu odluku o izgledu odora. Već sutradan, 5. srpnja izbio je "spontani revolt naroda ispred stanice javne sigurnosti u Knin da bi spriječio progon milicionara potpisnika pisma". Ovaj

70 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 13. i 14.

71 Inačica ove igre s odorama poznatija je kao "skup crnokošuljaša na Širokom Brijegu" s Ivanom Zvonimirom Čičkom i Marinkom Božićem u stvarnim glavnim ulogama.

primjer pokazuje kako potpuno izmišljena informacija, sadržajno promišljena, vremenski dobro tempirana, emitirana u više vrsta medija, postaje "istinitom". Mnogi su u ovu informaciju povjerovali. Operacija "Pismo kninskih policajaca" imala je za svrhu da na neki način legalizira opravdanost "osnivanja srpske autonomne oblasti krajine u Hrvatskoj" koja je četiri dana ranije (1. srpnja 1990.) javno obznanjena pred mnoštvom na proslavi Vidovdana u Kosovu kod Knina. Po zamisli njezinih tvoritelja obuhvaćala je tri sjevernodalmatinske općine (Benkovac, Knin i Obrovac) i tri ličke općine (Gračac, Donji Lapac i Korenica), čiji je "glavni grad" Knin, a prvi predsjednik dr. Milan Babić. Ni jedan a poglavito "glavni grad" ne može biti pod nadzorom strane policije i to još zločinačke, nego mora imati vlastitu, odanu predsjedniku.

Model operacije "Pismo kninskih policajaca" u četiri koraka je: skupina "nezadovoljnika" → ugroženost "zločinačkom odorom" → medijsko multipliciranje informacije → potpora dužnosnika (političkih istomišljenika) → stvaranje nelegalne političke tvorevine ("srpska autonomna oblast u Hrvatskoj").

Operacija "Čiji je Vukovar"⁷² – kako jedno obično pismo može biti u zlouporabljeno pokazuje i primjer "pisma" kojeg je objavio beogradski *NIN*, 25. listopada 1991. u vrijeme najžešćih napada na Vukovar. Radi se o pismu grupe Srba iz Vukovara koji su 2. studenog 1932.⁷³ godine uputili "vojnom ministru Nediću u Beograd". Navodno pismo je objavljeno pod naslovom "Čiji je Vukovar". Što je Državna sigurnost Srbije htjela postići objavljivanjem informacija ovakvog sadržaja? Osnovna namjera nije bila da plasirana informacija putem medija bude prenesena u Hrvatskoj (koja je objekt napada – izložena agresiji) iako takve informacije u specijalnom ratu služe u tu svrhu.⁷⁴ U potpunosti iskonstruirana informacija o "pismu vukovarskih Srba vladi u Beogradu" bila je usmjerena prema inozemnim medijima a još više na sudionike Mirovne konferencije koja je tog istog dana imala plenarnu sjednicu u Haagu. Srbijanski predsjednik Milošević nije prihvatio modificirano rješenje jugoslavenske krize kojeg je ponudio lord Carrington, tvrdnjom da Jugoslavija više ne postoji. Na press konferenciji rečeno je da su akcije na Vukovar i Dubrovnik potpuno neopravdane. Da su te operacije ipak "opravdane" trebalo je kao dokaz poslužiti *pismo "Srba iz Vukovara vojnom ministru Nediću"*.

72 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 14. i 15.

73 To lažno pismo namjerno je datirano na početak mjeseca studenog, jer je Vukovar u to vrijeme bio pred padom i okončanje operacije za osvajanje grada Srbi su predviđjali početkom studenog.

74 U ovom slučaju mogla se dogoditi i nenamjerna pogreška, naime, mediji čiji urednici ili ne vode računa ili ne prepoznaju što je istinita a što konstruirana "informacija" mogu prenijeti informacije i tako sami postati sudionici operacije specijalnog rata a da uopće nisu toga ni svjesni.

Model operacije "Čiji je Vukovar" ima samo tri koraka: nepostojeće pismo (falsifikat) → usmjerenost prema glavnom igraču (međunarodna zajednica) a ne prema objektu koji se napada (Hrvatska) → sve "sudionike" veže isto vrijeme (datum događanja) → opravdati postupak koji će uslijediti (okupacija Vukovara).

Operacija "Operetni rat"⁷⁵ – "Slovenski rat" kao zamka za Hrvatsku⁷⁶ – hrvatski stranački prvaci (s desnice i ljevice) na početku šestodnevnog rata u Sloveniji (od 27. lipnja do 4. srpnja 1991.) u brojnim svojim nastupima, koristeći i medije, postali su žučljivi zagovornici "bratske pomoći Sloveniji", koja, gle čuda, za razliku od Hrvatske nije bila razoružana. Nešto više od pola godine prije rata u Sloveniji, *Slobodni tjednik* ugošćuje bivšeg agenta KOS-a "prebjega" Romanka Ljeljaka.⁷⁷ Ljeljak je u ST-u, (broj 28. od 3. listopada 1990.) dao intervju pod naslovom: "Kontraobavještajac koji je progovorio". Govoreći o planovima JNA u slučaju odcjepljenja Hrvatske ili Slovenije, Ljeljak između ostalog govori o "... Varijanti da JNA ne reagira, jer se teško naoružanje odvozi u Beograd" (!?). U nastavku iznosi tvrdnju. "...Sve teško naoružanje iz Slovenije i Pete armijske oblasti seli prema jugu zemlje, u Srbiju. Tako je već nekoliko artiljerijskih jedinica otišlo prema južnim krajevima. Ostaje samo živa sila s lakim naoružanjem. Slično se čini i u Hrvatskoj". Čitatelja, i ne samo njega, želi se odvesti na krivi trag, odnosno navodi ga se na pomisao kako se teško naoružanje seli prema Kosovu, tj. da JNA nema nikakvih namjera ratovati ni u Sloveniji ni u Hrvatskoj. Ova je dezinformacija imala za cilj prikriti stvarne namjere, taktički manevar, plansko izvlačenje i prestrojavanje snaga JNA za agresiju na Hrvatski i Bosnu i Hercegovinu⁷⁸, a ne i na Sloveniju. Zanimljivo da su najgovorniji zagovornici pomoći Sloveniji bili "dopisni" član američkog Kongresa Dobroslav Paraga i bivši ministar obrane general zbora Martin Špegelj. Nije teško zaključiti kakve bi posljedice proizišle u slučaju da se Hrvatska (bez oružja) umiješala u jedan simulirani sukob. Da državno vodstvo (točnije dr. Franjo Tuđman) nije dobro procijenilo karakter sukoba i da je kojim slučajem brzopletnim uplitanjem dalo povoda JNA za radikalnu intervenciju "svim sredstvima"⁷⁹, tadašnja JNA bi imala pred međunarodnom javnošću opravdavajući izgovor za agresiju na Hrvatsku.

Operacija "Operetni rat" po postavljenim ciljevima i mogućim posljedicama pripada strategijskoj razini i njezin model, je model "tri strane": otpočeti simulirati sukob s trećom stranom (Slovenija) → drugu stranu (Hrvatska), stvarni objekt napada nastojati uključiti

75 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 17. i 18.

76 Usp. Simulirani rat, Hrvatska i veliko ratište, str. 69.-70.

77 U izdanu Slobodnog tjednika Ljeljak je objavio i knjigu.

78 Usp. Hrvatska i veliko ratište, str. 39.-98.

79 Usp. Veljko Kadrijević, Moje viđenje raspada – vojska bez države, Politika, Beograd, 1993.

u sukob u obliku pomoći trećoj strani → uključivanje druge strane (Hrvatska) prikazati pred međunarodnom zajednicom kao napad na prvu stranu (JNA) → opravdanost napada prve strane (JNA) na drugu stranu (Hrvatska), tj. na pravi cilj rata.

Operacija "Špegelj"⁸⁰ – među uspješnim operacijama vođenih prema modelu specijalnog rata svakako je film o "naoružavanju HDZ-a" s ministrom obrane Martinom Špegeljom⁸¹ u glavnoj ulozi. Film je proizveden u "produkciji" jugoslavenske kontraobavještajne službe (KOS-a) i prikazan je uoči već planiranog puča JNA 25. siječnja 1991.⁸² Montiran je tako da je pretežiti dio materijala snimljen tajnom kamerom⁸³ a dio je montaža iz intervjua kojeg je novinar HRT-a (Mladen Trnski) vodio s ministrom Špegeljom. Ako o filmu samo naoko postoje neka sporna pitanja, nužan je odgovor na njih. Postavlja se prva teza da Špegelj nije znao da ga snimaju, onda je on nesvjesno otkrio KOS-u planove napada na vojarne. Počinjena greška u tom slučaju je: da je bio aktiviran plan kojeg je Špegelj kasnije u javnosti zagovarao, zbog činjenice da je neprijatelj poznao taj plan (do kojeg je došao takorekuć iz prve ruke) onda bi hrvatski pokušaj završio tragično. Teza druga: ako je Špegelj znao da ga snimaju, u tom slučaju je svjesno dezinformirao KOS. To znači da su planovi na vojarne bili samo konstrukcija na papiru, odnosno varka, kako bi se neprijateljska strana zastrašila, odvrtila od nauma. Ako je, dakle, plan napada na vojarne bio samo konstrukcija na papiru, odnosno varka, zbog

80 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 18. i 19.

81 Martin Špegelj postao je ministar obrane Republike Hrvatske u rujnu 1990. O Martinu Špegelju novinarka Dunja Ujević je napisala: "Martin Špegelj u to je vrijeme bio član SDP-a. Kada ga je Tuđman imenovao za ministra obrane, Sabor ga je dočekao ovacijama. On je bio u predodžbi ljudi respektabilno vojničko ime, plus što sad, kao general JNA, ide kontra jugoslavenske armije i staje na hrvatsku stranu. To što ga je Tuđman imenovao za ministra, a on je član oporbene stranke, bio je to dokaz više da mu državni vrh poklanja povjerenje i da vjeruje u njegovu stručnost. Ljude je obuzeo osjećaj sigurnosti i zajedništva. U jednom trenutku zaista se činilo da je Hrvatska dobila svoga Kutuzova." Dunja Ujević, Ministar obrane – jedno sjećanje na Gojka Šuška, Alfa d.d., Zagreb 2003.

82 U priopćenju Saveznog sekreterijata za obranu (SSNO-a) od 23. siječnja 1991. otvoreno se najavila intervencija snaga JNA u Hrvatskoj, dakle, samo dan prije prikazivanja filma o ministru obrane Martinu Špegelju. U njemu je stajalo: "U Republici Hrvatskoj mobiliziran je sastav raznorodnih, u biti, vojnih formacija... Svi mobilizirani oružani sastavi moraju se odmah raspustiti. U protivnom, ako se na području Hrvatske odmah ne raspuste svi mobilizirani oružani sastavi, Jugoslavenska narodna armija će, postupajući po odredbama točke 4. i 7. naredbe Predsjedništva SFRJ, podići borbenu gotovost svojih jedinica na nivo koji će garantirati provođenje na zakonu zasnovanog krivičnog postupka i izvršenja sudskih odluka." Kronologija rata, str.38.

83 Kamera za tajno snimanje bila je ugrađena u televiziju koja se nalazila u prostoriji gdje su Špegelj i Jagar razgovarali. Osim toga pripadnici "Labradora", su nekoliko sati unaprijed znali kada i gdje će biti dostava oružja. Tako je u ranu jesen 1990. i provaljen lanac naoružavanja Zbora narodne garde (čuveni TV snimci koji su emitirani u siječnju 1991.) Glavni akter na KOS-ovoj strani u toj akciji bio je kapetan Jager – rođak Martina Špegelja.

čega je Špegelj i nakon afere s filmom javno zastupao taj svoj famozni plan sveopćeg juriša na vojarne i oficire JNA i njihove obitelji u svojim stanovima.⁸⁴

Iz ovakve analize moguća su dva zaključka: prvi, da je puka namjera optužiti državno vodstvo (predsjednika države dr. Franju Tuđmana) zbog nesposobnosti i neodlučnosti, brzog, i takorekuć, bezbolnog oslobađanja Hrvatske.⁸⁵ Drugi, da Hrvatska gradi sustav obrane na krajnje nasilnim metodama koje su u opreci s međunarodnim ratnim pravom i u tome ona treba biti spriječena bilo intervencijom JNA, bilo političkim pritiscima izvana ili njihovom kombinacijom. U svakom slučaju bilo je iznimno važno poslati Zapadu poruku u kojoj će se kompromitirati hrvatska vlast i sva zbivanja u Hrvatskoj svesti na ustaški stereotip.⁸⁶

Još nekoliko opaski o "Špegeljevom planu". Nažalost, u Hrvatskoj su viđane svakakve državne tajne po medijima, pa začuđuje činjenica da "Špegeljev plan" nikad nitko nije objavio ili pak da se netko pohvalio kako ga je vidio. To navodi na utemeljen zaključak da plan uopće nije postojao. Kako državni vrh ništa nije znao o namjerama obmanjivanja protivničke strane može se dalje zaključiti da je to bila isključivo Špegeljeva ideja i (ili) namjera. On na dužnosti ministra obrane bez znanja Vrhovništva nikako se samostalno nije smio upustiti u takvu avanturu, ali je ipak to učinio. Zašto? U svakom slučaju proizlazi da je bivši ministar obrane Martin Špegelj u očitoj kontradikciji. Između ostalog, malo je poznato da je u svom nastupu na jednoj tribini u Njemačkoj Špegelj, propovijedajući o svom slamanju JNA, objasnio da se plan napada na vojarne JNA odnosio i na vojarne u Bosni i Hercegovini, dakle, u onim republikama gdje je razoružana teritorijalna obrana, odnosno tamo gdje se na "velikom ratištu" trebala stvoriti "velika Srbija". S druge strane Izetbegovićeva ponuda Špegelju (u dva navrata!) da bude ministar obrane Bosne i Hercegovine, doista je indikativna. Špegeljevo priznanje: *"Izetbegović je sumnjao da su se Milošević i Tuđman dogovorili o podjeli Bosne, pa je stoga vjerovao kako će JNA braneći jedinstvenost Jugoslavije braniti u isto vrijeme jedinstvenost Bosne i Hercegovine"*⁸⁷ nesvje-

84 "U tom filmu Špegelj, ne sluteći da je Jagar zapravo agent KOS-a, detaljno opisuje kako u praksi treba izgledati plan eliminacije ključnih ljudi JNA u Zagrebu, odnosno likvidacija oficira i njihovih obitelji: 'ideš od kata do kata, dum, dum, i ideš dalje.' Kada ga Jagar, da bi ga navukao, pita: 'A, djeca?', Špegelj odgovara da nema veze, treba ih sve!", Dunja Ujević, isto, str. 94.-95.

85 "Tuđman je shvatio da ga netko želi kompromitirati. No, nije bio načistu je li to bila glupost ili je posrijedi opstrukcija. Čiji je to bio cilj? Tko je radio svjesno, a koga su navukli? No, što god bilo, bilo je identično scenariju famoznog filma (potcrtao a.) koji se pojavio nedugo nakon tog sastanka na kojemu general Martin Špegelj razgovara s izvjesnim Jagarom, a koji je snimljen prema uputama jugoslavenske kontraobavještajne službe.", Dunja Ujević, isto, str. 94.

86 "Napad na Zagreb bio bi, dokazao bi to Špegeljev film "preventiva protiv oživljavanja ustaštva i neophodna zaštita Srba u Hrvatskoj.", Dunja Ujević, isto, str. 95.

87 Erasmus, br. 9. 1994.

sno otkriva i njegov vlastiti motiv, žaleći se usput kako hrvatska strana nije prihvatila taj prijedlog. Ako je Izetbegović vjerovao u JNA, logično je da je za svog ministra tražio čovjeka s istim uvjerenjem. Na kraju, da je hrvatsko Vrhovništvo postupilo kako je to Martin Špegelj predlagao to bi značilo nestanak Hrvatske na samom početku njezine samostalnosti.

Operacija "Špegelj" predstavlja onu vrstu operacija specijalnog rata čiju je "zagonetku" teško odgonetnuti, i tijekom vremena ne gubi na aktualnosti, njezin je model: visoko rangirana osoba (Špegelj) u sustavu vlasti dobiva povjerenje → osoba iznosi nekakav plan koji je samo njoj poznat → protivnička strana (KOS) objelodanjuje taj plan (film) do kojeg je došla tajnim postupcima → osoba (Špegelj) tvrdi da je film falsifikat, odnosno da je neistinit → druga strana (KOS, JNA) zna da je film istinit → više ne zna, postoji li ili ne postoji plan, je li film istinit ili nije, i to nije ni bitno, bitna je poruka koja je ostala "u Hrvatskoj je na djelu oživljavanje destruktivne zločinačke vlasti".

Operacija "Zračni juriš na Hrvatsku" – pokušaj stvaranja beznada u narodu u uvjetima psihoze zabrinutosti i straha zbog vanjske ugroze⁸⁸, izveden je u jesen 1991. u režiji tjednika Globus. Krijući se iz anonimnog ekspertnog tima (kako bi uvjerljivost kod čitatelja bila veća) na nekoliko stranica te tiskovine "otkrivena" je srpska strategijska napadna operacija za okupaciju Hrvatske. Takav pristup odredio je i sadržaj "analize": U njoj je bio napisano. "Prema procjenama vojnih stručnjaka, JNA je izvukla pouke iz slovenske kampanje kad su oklopno-mehanizirane postrojbe angažirane bez pješačke zaštite i zrakoplovne pripreme, pa sad čak i kolone kamiona koji se povlače iz Slovenije, prati znatnim zrakoplovnim snagama.

Istodobno, JNA se "čisti od kolebljivaca" i tu se nabrajaju nekakvi Kolšek, Rožič, Špehar, Erceg. Iz rasporeda postrojbi Kopnene vojske (KoV-a) lako se uočava plan Generalštaba za frontalni napad na Hrvatsku. Za frontalni napad na Hrvatsku formirano je zapovjedništvo Sjevero-zapadnog vojišta (SZV), s okosnicom 5. korpusa kopnene vojske (KoV) u čijem su sastavu: zagrebački, novosadski, banjalučki, kninski, sarajevski, mostarski i podgorički korpus. Podršku iz zraka pružit će ojačane snage 5. korpusa Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane (RV i PVO) pod zapovjedništvom general-majora Marka Kulića: doveden je na aerodrom Bihać gdje će vjerojatno biti i zapovjedništvo Sjeverozapadnog vojišta.

⁸⁸ To je vrijeme, "bedema ljubavi" – zabrinutosti i molitve majki čiji su sinovi na odsluženju vojng roka u JNA. To je vrijeme mirovne konferencije o Jugoslaviji u Haagu – gdje se zaključilo da nema promjena granica silom. To je vrijeme "puzajuće okupacije" hrvatskog ozemlja (hrvatskog Podunavlja, zapadne Slavonije, Banovine, Korduna, Like i Dalmacije), od strane JNA. To je vrijeme pogibije kamermana hrvatske televizije studija Osijek Željka Kajića. To je vrijeme početka mirovne misije EZ-a u Hrvatskoj... Kronologija rata, str. 90.-92.

Kopnena vojska sa svojim korpusima ima prioritetan zadatak izlaska iz vojarni i postavljanje na polazne položaje za opći napada. To potvrđuje raspored topničkih položaja oko Zadra, oklopnih jedinica oko Biograda i Vrlike, na Kupreškom polju, oko Trebinja, oformljena borbena linija oko Belog Manastira do Morovića (Srijem), ukopane snage oko Okučana...Može se zaključiti da Generalštab priprema klasičnu zračno-kopnenu bitku s osnovnim ciljem uništenja snaga MUP-a i ZNG-a, zauzimanje teritorija Hrvatske pod izlikom "zaštite srpskog stanovništva", a zapravo vraćanje Hrvatske u sklop krnje Jugoslavije, te svrgavanje legalne vlasti.

"Taktička podvarijanta jest operacija postepenog rasijecanja i odsijecanja manjih dijelova teritorija Hrvatske kao i u slučaju Baranje, gdje će se uporabiti združene snage Kopnene vojske i Ratnog zrakoplovstva, uz angažiranje pričuvnih ratnih formacija Riječne ratne flotile (RRF) ..."

Zrakoplovna ofenziva – prva faza: izviđanje i pregrupiranje opisuje se detaljno kako u logističkoj potpori tako i u operativnom rasporedu zrakoplovnih snaga i zaključuje se kako je dosad "Ratno zrakoplovstvo imalo prvenstvenu zadaću izviđanja teritorija Hrvatske te da je glavni operativac Ratnog zrakoplovstva – bivši obavještajac školovan u SAD – pukovnik Šovagović (nepoznata osoba!) – odlično zna svoj posao, ali mu je protuzračna obrana ZNG još uvijek nepoznanica. Zatim se navode nekakve slabosti Ratnog zrakoplovstva kao npr. nedostatak ubojnih sredstava, kojih navodno imaju samo za sedam dana rata (što je očita laž) ili pak neispravnost zrakoplova (što je velika laž), ali zato slijedi neobičan zaključak, "Moral zrakoplovnih jedinica 5. korpusa Ratnog zrakoplovstva očišćenih od većine Slovenaca i Hrvata ocjenjuje se kao "vrlo dobar". Zatim se tobože ti veliki eksperti igraju vojnog umijeća i ništa manje nego se čitateljstvu *Globusa* nudi i ovo: "Zračno-kopnena bitka ili zaljevski model rata u zauzimanju Hrvatske dilema koju će uskoro morati razriješiti Generalštab JNA, a za hrvatski narod to znači nova razaranja". A, da se zamaskira prava namjera ovog uratka psihološkog rata uskliknut će: "Ako je to cijena neka bude! Hrvatska je odlučnija nego ikad da brani i obrani svoj suverenitet". Ali odmah nakon te uvjetne "odlučnosti" slijedi podnaslov – Faza: vatreni udar s udaljenosti – s obzirom na "slovensku lekciju", valja očekivati pokušaj da se Hrvatska slomi samim zrakoplovnim snagama. U takvom napadu može se očekivati 100 do 250 zrakoplova, u 20 do 25 grupa i na isto toliko objekata u 3 do 4 naleta u trajanju 3 do 7 dana. Sva dva sata ponavljali bi se napadi na iste ili alternativne ciljeve, ovisno o učinku napada. Nakon ovakve najave masovnih zračnih udara, slijedi prokušani recept psihološkog djelovanja, prividno umanjenje prethodne tvrdnje koja je potkrijepljena brojkama i čija je impresija na čitatelja snažnija, od one koja slijedi. "Brojnost

i žestina zračnih udara ipak neće biti kako je opisana, nego će se dio zrakoplovstva angažirati u zračnoj obrani teritorije, za izviđanje i prevoženje, a dio lovačke avijacije (MiG-21 i MiG-29) ostao bi u zaštiti snaga lovačko-bombarderske avijacije". Ovdje je obmana toliko prozirna da postaje čak i smiješna. U to vrijeme Hrvatska je zaista imala vrlo skromna sredstva protuzračne obrane (topove 20 mm i ponegdje 40 mm, te lake raketne prijenosne sustave strijela-M), pa navodno odvajanje srpskog zrakoplovstva za lovačku zaštitu je groteskno. Hrvatska nije imala niti jednog jedinog zrakoplova koji je bio u stanju voditi zračne borbe!!! Srpske obavještajne službe znale su za to.

Zatim slijedi opis pripreme za zrakoplovnu ofenzivu – Dan "D" – u kojoj bi se zauzele i blokirale kontrole letenja na zrakoplovnim lukama, a ciljevi napada srpskog zrakoplovstva su snimljeni i piloti upoznati sa aero-foto snimkama. Nešto ranije, s općim zračnim napadom uslijedile bi aktivnosti kopnenih snaga, a tu je naravno i djelovanje KOS-ovih agenta, te u završnom dijelu te faze, kako se kaže u tekstu, uslijedila bi "sinkronizirana aktivnost četničko-terorističkih grupa na cijelom pojasu od Osijeka do Dubrovnika". I konačno na dan "D" zrakoplovne snage djelovale bi u tri zrakoplovne grupacije: centralna – sa zračnih luka: Bihać, Banja Luka, Udbina, Sarajevo, i Bajna Bašta jačine 80-120 zrakoplova; sjevernu zrakoplovnu grupu sačinjavale bi postrojbe iz zračnih luka: Tuzla, Sombor, Kraljevo, Batajnica. Jačina ove grupe je 60-80 zrakoplova i konačno južna zrakoplovna grupa: stacionirana na zračnim lukama: Udbina, Glamoč, Mostar, Podgorica, bez navođenja jačine. Hoće li se generali odlučiti? Tako pita *Globus* i završava rečenicom ... "Generalski vrh – u svojim bunkerima – bio bi sposoban da donese i takvu odluku".

Naravno tu si i dvije sheme zrakoplovnih udara na cijelu Hrvatsku jedna na pola, a druga na dvije trećine stranice izrađenih po svim pravilima stožernog rada tadašnje JNA, tako da ne bi bilo dvojbe ili pak sumnje u vjerodostojnost, plana kako bi psihološki učinak bio još jači u obeshrabrenju pružanja otpora takvim snagama.

Koliko li zablude u tom tekstu. Pripadnici JNA u cjelini kao i njezin establishment u operacijskom i doktrinarnom smislu nisu o zračno-kopnenoj bitki znali gotovo ništa, jer je važeća doktrina JNA bila doktrina "naoružanog naroda", dakle, masovnosti, a ne doktrina vladanja informacijama u realnom vremenu. Njezino navođenje u kontekstu članaka imao je za cilj podsjetiti čitateljstvo na televizijske slike iz *Pustinjske oluje* koja se odvijala samo osam mjeseci ranije. Slike uništenih iračkih snaga bile su još svježije, samo podsjećanje na njih u psihološkom smislu značilo je kod čitatelja stvoriti uvjerenje da je svaki otpor takvoj sili uzaludan.

Eto, tako je pisao *Globus* samo osam dana prije hrvatskog napadaja na vojarne koji je donio prekretnicu u početnoj dionici

rata na "Velikom ratištu".⁸⁹ Operacija "Zračni juriš na Hrvatsku" je tipična medijska operacija specijalnog rata. Njezin je model zaista jednostavan: uvjerljivom "stručnom pričom" anonimnog ekspertnog tima kod "nestručne" čitateljske publike izazvati malodušnost i strah.

Operacija "Labrador"⁹⁰ – prisjećajući se osnovne postavke o "povijesnoj krivnji hrvatskog naroda" iznesene u knjizi *Magnum crimen*, odnosno pokušaj da se težnje hrvatskog naroda za vlastitom državom izjednači s fašizmom, bit će jasniji cilj i prozirnija namjera koja se htjela postići, na primjer, miniranjem zgrade židovske općine. U tom smislu govoreći, jasnije će se iskazati metode specijalnog rata prema Hrvatskoj kojima se služila mreža *Labrador*. Špijunsku grupu *Labrador*, u okrilju šire obavještajne mreže poznate pod imenom *Opera* (Savjet za psihološko-propagandnu aktivnost, Odjeljenje za psihološki rad) organizirala je služba sigurnosti Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane bivše JNA. Grupa *Labrador* nije imala samo zadatak skupljati obavještajne podatke o pojedincima, organizacijama i institucijama u Hrvatskoj, poglavito među novoosnovanim strankama, i izvoditi terorističke akcije i likvidacije, već je njezin krajnji cilj bilo obaranje legalno izabrane vlasti. U toj grupi su bili ljudi koji su radili na različitim poslovima u političkim strankama, ministarstvu unutarnjih poslova i drugim institucijama.⁹¹ S ciljem kompromitiranja hrvatske vlasti, grupa *Labrador* je izvela nekoliko diverzantskih akcija. Između ostalog, postavili su eksploziv u zgradi židovske općine u Zagrebu, minirali su židovski spomenik na Mirogoju i postavili eksploziv na Zrinjevcu u neposrednoj blizini američkog generalnog konzulata. Hrvatska vlast u očima svijeta, trebala je, nakon terorističkog napada na židovsku općinu i židovski spomenik izgledati kao antisemitska, fašistička. Takvim se činom htjelo međunarodnoj javnosti nametnuti teza da je nova hrvatska vlast poput one ustaške. Ovu propagandnu formulu o neofašizaciji Hrvatske primjenjivat će redovito *Feral Tribune*, *Arkizn*, *Novi list*, a kasnije će im se pridružiti *Globus*, *Nacional* i *Jutarnji list*, odnosno mnogi svjetski deterministi. Djelovanje mreže *Labrador* osjećalo se najviše u medijima. U vrijeme promjene sustava i političkih odnosa u Hrvatskoj 1990. u duhu plana "Slog", namjera mreže *Labrador* je da preko svojih suradnika osigura ponajprije opstanak, a potom revitalizaciju "jugoslavenske ideje" preko svojih konfidenata (zavrbovanih novinara) i pokretanjem novih listova.

89 Zračni juriš na Hrvatsku, Ljubo Kos i "Globusovi" eksperti, *Globus*, 6. rujna 1991.

90 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 20.

91 U intervjuu koji je (u proljeće 1994.) dao agenciji AIM iz Podgorice, potpukovnik Ivan Sabolović, ustvrdio je da su "labradori" bili ugrađeni u sve razine hrvatske vlasti: u Vrhovništvu, MUP-u, Stožeru zbora narodne garde, vrhu HDZ-a, Hrvatskoj stranci prava i njezinim paramilitarnim formacijama (HOS) a pozicije u nekim hrvatskim redakcijama vodile su se pod šifriranim imenom "Slog".

Vrhunac terorističkih aktivnosti prema Hrvatskoj bio je raketiranje banskih dvora.⁹² Ovu akciju napada na hrvatskog predsjednika planirala je služba sigurnosti Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane JNA. Ta je služba, na planovima likvidacije hrvatskog predsjednika, mobilizirala svoje najsposobnije kadrove. O kakvoj se zahtjevnoj i opsežnoj obavještajnoj operaciji radilo vidljivo je iz samog načina, mjesta i trenutka raketnog udara. Neprijatelj je preko agenture doznao dnevni plan Predsjednikovih aktivnosti. Na prikupljanju obavještajnih podataka bila je angažirana i skupina *Labrador*. U Odjeljenje za psihološki rad u Zemunu razrađen je plan propagandnih aktivnosti nakon atentata, računajući 90 posto s uspjehom same akcije napada, smrt ili teško ranjavanje Predsjednika.⁹³ Obezglavljenjem Hrvatske agresor bi došao do nedostižne strateške (vojne i političke) prednosti, jer bi, prije svega – kako je KOS računao – došlo do rascjepa u državnom vodstvu. Posljedice takvog rascjepa bile bi blokada Hrvatske i na međunarodnom planu.

Zanimljivo je da, tužitelji hrvatskog Predsjednika i njegove politike prema Bosni i Hercegovini nikada ne spominju logičnu činjenicu da dr. Franjo Tuđman uopće nije bio u poziciji bilo što dogovoriti s inspiratorima atentata kojeg su na njega izveli 7. listopada 1991. Ako je tomu tako onda JNA ne bi krenula na Bosnu i Hercegovinu jer bi tada nestao jedan od "djelitelja" Bosne i Hercegovine i Milošević bi ostao sam. Teza o Tuđmanu kao "djelitelju" Bosne i Hercegovine proizvedena je u "laboratoriju" Savjeta za psihološko-propagandnu aktivnost u Beogradu, a njezini distributeri i zagovornici postali su i međunarodni⁹⁴ i hrvatski glasnogovornici determinizma. I jedni i drugi su tako postali izravni sudionici specijalnog rata.

Za razumijevanje operacije "*Labrador*" i sve oko nje što se događalo neophodno je ući u njezinu genezu. Hrvatskom je u prvoj polovici rata (1991.-1993.) kružio strah – fobija od "koso-vaca" i "udbe". Ponekad je to imalo i razmjere paranoje. Zašto je i

92 Tekst objavljen u Narodnoj armiji od 31. srpnja, 1991. na osobit način najavio je ovaj teroristički čin. Naime, u tekstu se komentira rad hrvatskih obavještajnih službi i kaže se kako su se "obavještajci i agentura hrvatskih obavještajnih službi uljuljkali u osjećaj da su svemoćni". Takav zaključak temelje na činjenici da (KOS) "još ... ne primjenjuje pravila igre koja su u ovom poslu surova". Ova rečenica govori s kakvim se protivničkim službama Hrvatska sukobljavala na svom tlu u vrijeme Domovinskog rata. Prijetnji su se obistinile u raketnom napadu na Banske dvore 7. listopada 1991.

93 Vijesti o napadu na Banske dvore izazvale su ogorčenje diljem svijeta. Službeni odgovor srpskih političara i federalne armije je stigao ubrzo. Naime oni su poricali da je JNA poslala zrakoplove kako bi ubili hrvatskog Predsjednika i njegove goste. U njihovoj službenoj izjavi se navodilo kako je hrvatska Vlada postavila eksploziv unutar zgrade i u okolne ulice kako bi izazvala međunarodni skandal i optužila JNA. Kronologija rata, str.100.

94 Zanimljiv je podatak da su uoči raketiranja Banskih dvora, mnogi predstavnici (diplomati) Zapada kao i ruski konzul u Hrvatskoj, napustili Zagreb.

koliko u svemu tome bilo razloga za takvo stanje? Tko ga je proizveo? Koliko istine ima u svemu tome? Sudeći po izjavama oficira tajne vojne službe (KOS), i njihovim "ispovijedima" na sudskim procesima održanim u Beogradu (1994.), u Hrvatskoj je zaista, nakon pobjede HDZ-a na izborima (u proljeće 1990.), formirana specijalna obavještajna mreža,⁹⁵ koja će naknadno dobiti naziv "Labrador". Nastala je spajanjem više postojećih lokalnih obavještajnih centara, a ulogu koordinatora preuzeo je potpukovnik Ivan Sabolović.⁹⁶ Izravno nadređeni potpukovniku Ivanu Saboloviću bio je pukovnik Slobodan Rakočević, načelnik odjeljenja sigurnosti u ratnom zrakoplovstvu.⁹⁷ Istodobno u Generalštabu JNA je formirana posebno opremljena (kadrovima i tehnikom) kontraobavještajna grupa (KOG) usmjerena na djelovanje prema Hrvatskoj. Na njezinom čelu nalazio se general major Aleksandar Vasiljević, kasnije načelnik KOS-a. Sa izbijanjem sukoba, a za stvaranje psihoze kaotičnosti u dijelu Hrvatske izvan neposrednih borbenih djelovanja, pobrinuli su se "labradori" koji su tijekom ljeta 1991. izveli oko 450 eksplozija. Dvije najpoznatije već su navedene: bile su one podmetnute ispod Židovske općine i Židovskog groblja na Mirogoju. Nakon tog čina puštane su glasine o mogućim "minerima" kako bi se stanje kaotičnosti produbilo.⁹⁸ Hrvatska službena politika je tvrdila da je to nedjelo čin Radenka Radojčića, obavještajaca KOS-a.

U rujnu 1991. Radojčić napušta Zagreb (gdje mu je ostala obitelj) i prelazi u Beograd. U krugu oko pukovnika Slobodana Rakočevića – tada već načelnika KOS-a, koju se planovi o formiranju "Opere", tj. obavještajno propagandne grupe za specijalni rat protiv Hrvatske. Na operativno-obavještajnoj razini "Opera" se oslanjala na "labradore", dok je na propagandnom polju koristila svoje pozicije u hrvatskim medijskim redakcijama (prema planu "Slog"), kontakte sa stranim novinarima kojima su dostavljali najbolje fotografije i najbolje informacije o "ustaškom karakteru protivnika", a proboj na srpskom medijskom prostoru, osiguran je bio mnogo ranije još za vrijeme "antibirokratske revolucije".

95 Cilj mreže bio je razbijanje pokreta za hrvatsku nezavisnost, stvaranje konfuzije i poticanje "projugoslavenskih" elemenata.

96 Centar iz kojeg je potpukovnik Sabolović djelovao bio je obavještajni detašman korpusa ratnog zrakoplovstva (RZ i PZO) u Zagrebu. Vjeruje se da su "labradori" centrali u Beogradu i najvišim državnim tijelima dostavljali "podatke izuzetnog obavještajnog sadržaja". Potpukovnik Sabolović tvrdi da su se na osnovu toga mogli donositi "pravovremeni i pravovaljani zaključci i odluke". Vladimir Jovanović, Labradori i šinteri, NIN 20. svibanja 1994.

97 Njegova kancelarija nalazila se u Zapovjedništvu ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane (RZ i PZO) u Zemunu.

98 Krug potencijalnih "minera" bio je u ta dva slučaja raznolik: od slovenskog desničara Zmaga Jelinčića do Dobroslava Parage, preko tvrdnji da je to urađeno po odluci Franje Tuđmana osobno (zbog njegovih, navodnih, antisemitskih sklonosti). Vladimir Jovanović, isto.

U domu JNA u Zemunu otvara se "radnja" i stvar funkcionira tako dobro da je dio hrvatskih političara i hrvatske javnosti bio uvjeren da postoji sukob između zapovjednika obrane Vukovara Mile Dedakovića Jastreba i predsjednika države dr. Franje Tuđmana, ne znajući da je taj sukob potaknut i nadziran kanalima *Labradora* i *Opere*. To je, kao što je poznato, bio uvod čak i u oružane sukobe ZNG-a i HOS-a, kao i kasnije uhićenje Parage. Preko njega se, nastojalo stvoriti što "ustaškiju" sliku o hrvatskoj vlasti.⁹⁹

Dio "labradora" prilikom osvajanja Zapovjedništva 5. korpusa RZ i PZO u Zagrebu (sredina rujna 1991.), bio je provaljen tako da se mogla rekonstruirati obavještajna mreža KOS-a u Hrvatskoj. Obavljena je prema svim profesionalnim kriterijima i pokazalo se da je te godine u Hrvatskoj bilo više od četiri stotine agenata KOS-a raspoređenih u svim područjima. Organizacijska struktura mreže bila je sastavljena od deset jezgri (čvorišta)¹⁰⁰ na dvije razine, tako da je svatko znao samo pet obavještajaca, koji su znali drugih pet.

Tijekom prosinca 1991. Generalštab JNA prihvaća u potpunosti politiku državnog vrha Srbije o stvaranju "krajine" i Jugoslavije bez "krnje Hrvatske" i Slovenije.¹⁰¹ U tom pravcu razvija se *Opera* i tog prosinca otpočinju operacije *Opera-orjentis* i *Plitvice-orjentis*, s ciljem da osiguraju vojno, gospodarsko i obavještajno održavanje "krajine". Činilo se da *Opera* trijumfira.

Početak 1992. dolazi, međutim, Vanceov plan o miru¹⁰², a 6. siječnja 1992. zrakoplov JNA – koji je poletio iz zračne luke Bihać – obara nad Hrvatskom helikopter s promatračima Europske unije.¹⁰³ Odmah nakon toga ostavku podnosi general armije Veljko Kadrijević, a general Zvonko Jurjević, dotadašnji zapovjednik ratnog zrakoplovstva, biva suspendiran.

To je bio sukob uvjetno nazvano "projugoslavenske" i "prosrpske" skupne unutra vrha JNA. Potpisivanje mirovnog sporazuma u Sarajevu (3. siječnja, 1991.) i prihvaćanje Vanceovog plan "prosrpska" skupina doživjela je to kao pobjedu Hrvatske, odnosno dr. Franje Tuđmana u toj prvoj dionici rata. Za taj ne-

99 Vladimir Jovanović, isto.

100 Podatak je potvrdio i potpukovnik Ivan Sabolović, agencija AIM, isto.

101 Usp. Veljko Kadrijević, isto.

102 U Sarajevu, u nazočnosti Cyrusa Vancea, hrvatski ministar obrane Gojko Šušak i predstavnik jugoslavenske armije general Andrija Rašeta potpisali su sporazum o bezuvjetnom prekidu vatre, dogovorenom u Ženevi 23. studenog između predsjednika dr. Franje Tuđmana i generala armije Veljka Kadrijevića, koji stupa na snagu 3. siječnja u 18 sati. To je otvorilo put dolasku međunarodnih snaga UNPROFOR-a na prostor bivše Jugoslavije. Kronologija rata, str. 127.

103 "MiG" jugoslavenske armije u 14 sati i 10 minuta borbeno je djelovao na dva helikoptera Europske promatračke misije koji su letjeli na području Policijske uprave Varaždin. Jedan je helikopter pogođen, a drugi se spustio neoštećen u blizini pogođene letjelice. U pogođenom helikopteru, svih pet članova posade poginulo je, a njegovi djelovi razasuti su u krugu od 200 metara. Kronologija rata, str.128.

uspjeh okrivila je "projugoslavensku" skupinu jer u ostvarivanju memorandumskih ciljeva, po njihovu mišljenju, nije bila dovoljno radikalna, pa je zato očekivani uspjeh izostao. To mišljenje jednako tako se odnosilo i na operacije specijalnog rata koje su bile vođene protiv Hrvatske.¹⁰⁴ Dakle, nije su tu radilo ni o kakvim različitim pristupima jugoslavenskoj krizi, nego o načinu i brzini stvaranja "velike Srbije". Iza obaranja helikoptera europske protimatračke misije, stajala je "prosrpska" skupina na čelu s general pukovnikom Božidarom Stevanovićem.

Nastalo stanje, podjela i obračuna unutar armijskog vrha, posljedica je činjenice (iako je bila planska) da se JNA (proljeće 1992.) podijelila na tri srpske vojske: Vojska Jugoslavije, "vojska republike srpske" i "srpska vojska krajine". Dok je "vojska republike srpske" ostavljena da vodi rat protiv Bosne i Hercegovine, odnosno "srpska vojska krajine" protiv Hrvatske, Vojska Jugoslavije je postala oružana sila nove države sastavljene od bivših jugoslavenskih republika Srbije i Crne Gore. Ta država je nazvana Savezna Republika Jugoslavija. U tim okolnostima došlo je i do velike smjene mnogih visokih dužnosnika JNA, pretežito pripadnika meke "projugoslavenske" struje za koje se smatralo da nije dovoljno vjerna velikosrpskoj ideji i preuzimanje vodećih vojnih položaja od strane pripadnika tvrde struje. Uloga vodstva jugoslavenskog ratnog zrakoplovstva u čistkama i potonjim događajima je bila odlučujuća.¹⁰⁵ Skupina unutra ratnog zrakoplovstva, koju je predvodio, kasnije njezin zapovjednik, general Božidar Stevanović, polako uzima stvar u svoje ruke.¹⁰⁶ Početkom ožujka u "Večernjim novostima" pojavljuje se tekst o navodnom "ustaskom leglu" u zapovjedništvu ratnog zrakoplovstva. Bio je to kraj *Opere* i početak progona njezinih protagonista. U svibnju (1992.), poslije emisije na RTB-u, Rakočević, Sabolić, Radojčić i ostali biva-ju smijenjeni i uhićeni. Uslijedilo je suđenje pred Vojnim sudom u Beogradu početkom prosinca 1992., koje je završilo u veljači

104 Misteriozno ubojstvo, krajem siječnja (1991.), Željka Paraćina u zemunskom kafiću "O.K." bila je tek najava bure i obračun sa ljudima iz *Opere*. Pilot Paraćin, izgleda, nekome je bio suvišan. Puno je znao i sudjelovao u bombardiranju poligona ZNG kod Čakovca, što će mnogi sebi pripisati kao isključivu zaslugu. Vladimir Jovanović, isto.

105 To vodstvo je možda naslijedilo neke karakteristike njihovih predratnih, kraljevskih prethodnika koji su izvršili puč protiv princa Pavla (1941.) sa svrhom da se odbaci pakt sa silama Osovine; ta akcija potakla je Hitlera da napadne Jugoslaviju. Dr. James Gow, predavač u Centru za obrambene studije, London, Beograd i Bosna – procjena jugoslavenske vojske, Obavještajna revija, Kraljevski koledž, London 1993.

106 U prosincu je pobjeda čvrste struje bila očita i na jedan drugi način – u vrijeme ona se uključila sferu vojnog izdavaštva. Na godišnjem sastanku uprave vrhunskog vojno-teorijskog žurnala *Vojno delo*, nadmoć Stevanovića je pokazana njegovim postavljanjem za predsjednika uredničkog odbora. To je osiguralo njegovu čvrstu kontrolu nad višim ešalonima jugoslavenske vojske. Dr. James Gow, isto.

1993.¹⁰⁷ Novi načelnik službe sigurnosti u ratnom zrakoplovstvu postaje (na prijedlog generala Stevanovića) pukovnik Neđeljko Bošković sa zadaćom da identificira i odstrani "špijune" i "izdajice" iz vojske u cjelini. To je bilo neobično postavljeno jer je Bošković povučen iz mirovine da bi preuzeo novu dužnost i bio unaprijeđen u čin general-majora usprkos tome što nije imao potrebne kvalifikacije. Kulminacija ovih poteza došla je u prosincu 1992. kada je s dužnosti načelnika uprave sigurnosti Vojske Jugoslavije smijenjen general major Aleksandar Vasiljević i na njegovo mjesto postavljen general major Aleksandar Dimitrijević (čovjek od osobnog povjerenja Slobodana Miloševića).¹⁰⁸ Uslijedilo je suđenje generalu Aleksandru Vasiljeviću (ožujak 1993.) na kojem se general armije Veljko Kadijević pojavio kao svjedok obrane.

Svi ovi događaji trebali su prikazati kako Slobodan Milošević nije utjecao na događaje na prostoru bivše Jugoslavije i da nije kriv za agresiju na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu (1991.-1992.) nego da je to djelo "projugoslavenskog" vojnog vrha i kako su to, prema feljtonu (od jedanaest nastavaka) objavljenog u listopadu 1992. u "Politici ekspres", organizirali pripadnici *Opere* i *Labradora* koji su u svom obavještajnom radu radili u korist hrvatskog režima. "Optužbe" su polazile od toga da su mnogi iz te dvije skupine hrvatske (Sabolović) ili židovske (Radojčić) nacionalnosti, što prirodno implicira postojanje zavjere, do sumnjičenja da se *Opera* bavila kriminalom, švercom oružja, kao i terorizmom (miniranje židovskih objekata u Zagrebu). Za srpsku javnost KOS je prikazan kako je imao namjeru održavati ili čak širiti stupanj autonomije u odnosu na predsjednika Slobodana Miloševića. Za potkrjepu takve teze u opticaj je puštena glasina da je glavna zadaća Vasiljevićevo rada bila uhoditi "antijugoslavenske snage", posebno srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića, a to je uključivalo prisluškivanje generala Stevanovića i zapovjedništva 252. eskadrile u Batajnici.¹⁰⁹

107 Jedan misteriozni događaj, međutim, prethodi otpočinjanju sudskog procesa: 5. prosinca 1992. u ranim jutarnjim satima na Avali je pronađen leš kasnije identificiranog pukovnika Radosava Mitrovića, jednog od pomoćnika načelnika KOS-a generala Neđeljka Boškovića. Pukovnik Mitrović bio je u komisiji koja je utvrđivala činjenično stanje povodom slučaja Opera. Tvrdi se da je u pitanju samoubojstvo. Prema pisanju Politike, Mitrović je trebao 4. prosinca odvesti sina u bolnicu zbog lakše povrede noge. Ostavio ga je u predsoblju stana, a on "skoknuo da kupi cigarete". Više se nije vratio. Originalno smišljeno samoubojstvo nema što. Vladimir Jovanović, isto.

108 Prema vlastitom iskazu generala Aleksandra Vasiljevića na stranicama NIN-a (1993.), njega je osobno smijenio generala major Neđeljko Bošković i to u pratnji dvojice agenata srpske Služba državne sigurnosti (SDB). Vladimir Jovanović, isto.

109 Koristeći 252. eskadrilu, (baza u Batajnici), general Stevanović je inicirao ponekad zračne napade protiv Hrvatske bez znanja Generalštaba. Ta eskadrila se pokazala kao žarišna točka velikosrpskog tabora u jugoslavenskom ratnom zrakoplovstvu. Isto tako vojnim helikopterima opskrbljivala je ekstremne paravojne skupine Šešelja, kapetana Dragana, Mirka Jovića te Željka Ražnjatovića Arkana. Dr. James Gow, isto.

Da bi stvar do kraja bila "zamršena", odnosno da se planere i izvršitelje operacija specijalnog rata protiv Hrvatske ne može i ne smije podcijeniti, budući da su svoju ulogu odigrali vrlo dobro. Naime, na suđenju svi su uglavnom dobili vremenske kazne zatvora sa pravom žalbe, ali je postalo jasno da to neće "držati vodu". Čim su se našli na uvjetnoj slobodi, žalili su se Vrhovnom vojnom sudu Srbije. Kreću u ofenzivu: podnose 7. travnja (1993.) krivične prijave protiv generala Neđeljka Boškovića, Božidara Stevanovića i ostalih, kao i protiv Branka Kostića (bivši član predsjedništva Jugoslavije). Početkom oktobra, na suđenju u Vrhovnom vojnom sudu, Radenko Radojčić je u potpunosti oslobođen optužbi,¹¹⁰ a u prosincu iste godine Vrhovni vojni sud poništava odluku prvostupanjskog suda o vremenskoj kazni Rakočeviću (četiri godine) zbog navodnog švercanja oružja i prisluškivanja, što ionako nije imalo nikakve veze s *Operom*. Potpukovnik Ivan Sabolović, i ostali, oslobođeni su optužbi.

Konačno, još su se dvije značajne promjene dogodile u Vojsci Jugoslavije tijekom 1992. a koje su izravno vezane oko "afera" s *Operom* i *Labradorom*. Prvo, došlo je do premještanja nadzora nad službom sigurnosti iz Ministarstva obrane, gdje je ta služba bila pod izravnim nadzorom ministra obrane.¹¹¹ Drugo, zapovijedanje

110 O profilu osoba koje su planirale i vodile operacije specijalnog rata protiv Hrvatske možda najbolje pokazuje profil Radenka Radojčića objavljen u NIN-u 20. maja 1994. "Radenko Radojčić je dijete vojnog lica (zastavnika), Crnogorca po nacionalnosti, majka Židovka. On se izjašnjavao kao Židov. Za vrijeme hrvatskog 'maspoka' dobio je zadatak da vrši pritisak na studentske lidere na Sveučilištu. Jednom od njih, Anti Rumori, nanio je teške tjelesne povrede. Tijekom sedamdesetih, Radojčić se specijalizirao za obavještajno 'pokrivanje' Katoličke crkve. Katkad je – kao početkom osamdesetih – ulazio u otvorene polemike zbog pisanja 'Glasa koncila', te tiskanja nekih knjiga koje su izlazile u poluprivatnim izdanjima. Polemike je vodio naročito u zagrebačkom 'Oku'. Sredinom osamdesetih iz Beograda 'ugradila' ga je UDBA u slovenski tzv. alternativne krugove. Postaje bas-gitarista avangardne grupe 'Lajbah'. Krajem osamdesetih u Zagrebu organizira darkersko društvo samoubojica 'Crna ruža', koje izaziva buru u javnosti. Vjeruje se da je Radojčić bio sklon crnoj magiji i da je veze s ljudima iz tog kruga, pored ostalog, koristio za dobivanje podataka. (...) U rujnu 1991. dolazi u Beograd i tu ulazi u operativno-propagandnu grupu 'Opera'. Tvrdi se da je sa sobom donio u Beograd i pozamašnu dokumentaciju iz analitičkog odjeljenja CK SK Hrvatske (tajna partijska policija). Spominje se preko 150 000 stranica dokumentacije na mikrofilmovima i računalnim disketama sa kompromitirajućim dosjeima uglavnom ljudi iz hrvatske vlasti (na osnovu kojih je – u lancu trgovine sa drugim obavještajnim službama – moguće kontrolirati hrvatski politički život, važne odluke, rascjepe...). Nakon uvjetnog puštanja iz zatvora u veljači 1993. Radojčić je imao namjeru osnovati svoju vjersku sektu u Beogradu, pod nazivom Univerzalna gnostička crkva. Prijavu za njezinu registraciju u nekoliko navrata Ministarstvo vjera Srbije je odbilo. (...) Radojčić se za to vrijeme bavio biznisom o čijem karakteru se malo zna. Tvrdio je, pred sudskim vijećem, da ima značajne veze s Izraelom i Nizozemskom, kao i sa utjecajnim lobijima u svijetu. Vladimir Jovanović, isto

111 Od travnja do prosinca 1993. položaj ministra obrane držao je Milan Panić, američki građanin, rođen u Srbiji, koji je u isto vrijeme bio savezni premijer; kasnije je taj položaj preuzeo Panićev crnogorski prijatelj Pavle Bulatović.

i nadzor nad jugoslavenskom vojskom je postalo potpuno drukčije nego što je to bilo u vrijeme JNA. Odgovornost za nadzor nad jugoslavenskom vojskom je smještena u tijelo koje se zvalo – Vrhovno vijeće obrane. Ono je obuhvaćalo predsjednika federacije (Dobrica Ćosić), Srbije (Slobodan Milošević) i Crne Gore (Miomir Bulatović). Federalni predsjednik bio je ujedno predstavnik ovog tijela ali odluke je donosilo vijeće u cjelini. Podjela nadležnosti i način ustroja bez obzira na politiku i položaje koje su imali savezni političari u Beogradu, omogućili su da je zapovijedanje vojskom u značajnoj mjeri bilo je u rukama republika.

Ujedno, pred međunarodnom javnošću htjelo se pokazati da srbijanski predsjednik Slobodan Milošević, zapravo, posjeduje djelomično izravan nadzor nad vojskom Jugoslavije, a ni takav nadzor nije imao nad JNA. Drugim riječima da nije imao nikakve veze s JNA. Međutim, Milošević je u biti nakon te nove reorganizacije Vojske Jugoslavije imao potpun nadzor nad njom, jer zaista samo potpora jednog od dvojice preostalih članova vijeća bila je dostatna da Vojska Jugoslavije slijedi njegove zapovjedi. Isto kao i prije Milošević je ostao ključna figura u političkom i vojnom vrhu Jugoslavije (Srbije).

Sve ovo je ukazivalo da glumljeni nizak stupanj uključivanja Vojske Jugoslavije u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj od vremena podjele JNA na tri vojske se može promijeniti u trenutku za koji Beograd prosudi da je podesan. Tu podjelu na tri vojske koja je izvedena čisto iz diplomatskih razloga, objasnio je general pukovnik Božidar Stevanović riječima: *“da se osiguraju uvjeti za jačanje vlasti nad srpskim područjima u Bosni i Hercegovini koja će, kako se nadamo, biti u budućnosti u Jugoslaviji”*. Sve to, poduprto njegovom porukom svojim postrojbama u vrijeme kad je postavljen za zapovjednika Ratnog zrakoplovstva u veljači 1993. – *“nudim vam samo rad i rat”* – pokazuje da će se angažiranje Vojske Jugoslavije u srpskoj agresiji na Bosnu i Hercegovu i Hrvatsku nastaviti. Ta potpora imala je više fizičkih manifestacija. Tako je jugoslavensko Ratno zrakoplovstvo nastavilo, pružati logističku i borbenu potporu srpskim postrojbama u Bosni i Hercegovini na i oko bojišnica, a prema okupiranim područjima Republike Hrvatske održavati zračni most. Sve se to događalo usprkos zoni zabrane letova iznad Bosne i Hercegovine, koju je UN nametnuo u listopadu 1992. Međutim, takva se potpora još više odnosila na kopnene snage izravnim sudjelovanjem operativnih sastava Vojske Jugoslavije u istočnoj Bosni. U isto vrijeme zapovjednik *“vojske republike srpske”* general pukovnik Ratko Mladić održavao je redovite odnose s Beogradom. Dnevno je komunicirao s jugoslavenskim ministrom obrane i načelnikom Generalštaba od kojih je dobivao zapovjedi koje su mu davale široka ovlaštenja na operacijskoj razini.

I konačno, uspješan poduhvat tvrde struje (i generala pukovnika Božidara Stevanovića) unutar Vojske Jugoslavije bio je izveden da se pokaže "otvoreno" neprijateljstvo prema Zapadu, odnosno, da se sugerira – bude li zračnih udara na srpske snage u Bosni i Hercegovini, planeri NATO-a neće moći ne računati s otvorenim miješanjem Vojske Jugoslavije.

Eho i posljedice operacija *Opera* i *Labradora* i sudbina njihovih protagonista poslužit će hrvatskim deterministima za gradnju teze o "dogovorenom ratu", koju će oni javno zastupati od 1993.

Operacija "Labrador" po svojoj širini (uključenosti odabranih; svjesnih i nesvjesnih; slučajnih protagonista), vremenu trajanja (nekoliko godina), posljedicama (unutar Srbije, Hrvatske te međunarodne zajednice) predstavlja strategijsku operaciju specijalnog rata najviše razine. Njezin pojednostavljeni model je: organizirana visoko profesionalna skupina djelatnika tajne službe infiltrirana na teritoriju protivničke strane (u Hrvatskoj) → razvijena obavještajna mreža u strukturama vlasti i institucijama a naročito u medijima napadnute strane (plan "Slog") → terorističke akcije sa svrhom diskreditiranja, odnosno označavanja aktualne vlasti napadnute zemlje kao fašističke (pomno odabrani ciljevi napada – Židovsko groblje i općina), → uhićenje dijela vodstva skupine od strane za koju ratuju (Srbija) → improvizirano suđenje uhićenom dijelu skupine da se prikaže kako njihovo djelovanje nije politička opcija agresora, nego da je to opcija bivših "porazenih i diskreditiranih" političkih snaga → reorganizacija cjelokupnog sigurnosno-obavještajnog sustava, te sustava zapovijedanja oružanim snagama kako bi agresor u "novim okolnostima" nastavio agresiju.

Operacija "Prijetnja atomskim oružjem"¹¹² – vrijedno je navesti jedan primjer smišljenog medijskog planiranja i interpretiranja nekog događaja. Srbijanski tisak 1993. i 1994. orkestrirano je pisao o tome kako "postoje sumnje da Beograd ima atomsko oružje" Takvo pisanje smješteno je u kontekst napisa u stranom tisku o postojanju međunarodnog podzemlja koje krijumčari nuklearnu tehnologiju i radioaktivne materijale. Prema tekstovima objavljenim u srbijanskom tisku među takve materijale spada i jedan živin izotop ("crvena živa") iz koje je onda moguće postojećim tehnološkim postupcima doći do atomske bombe. Ta medijska priča o tajnom oružju kojeg posjeduje Beograd vezana je za kontraverznog ruskog političara Vladimira Žirinovskog. Za vrijeme svog boravka u Beogradu Žirinovski je u jednom svom intervjuu rekao kao će on posredovati da se Beogradu stavi na raspolaganje tajno oružje kojeg posjeduju Rusi, oružje velike razorne moći, tj. eliptonsko oružje (kako ga je on nazvao). Takvu izjavu eksploatirala je srpska propaganda, pišući u petnaestak tekstova i intervju a o krijumčarskim kanalima, o krađi radioakti-

112 Usp. Specijalni rat protiv Hrvatske, od 1987. do 1997., isto, str. 22. i 23.

vnog materijala, pa i o tome kako postoje sumnje da krijumčarski lanac završava u Beogradu.

Pridodaju li se "sumnja" i otvorene prijetnje Radovana Karađića i generala Ratka Mladića da će raketirati ne samo München i Beč, već i duge veće europske gradove, jasnijim se čini pokušaj i namjera da se kod mnogih čitatelja izazove strah od srpskog oružja, odnosno srpske vojne moći. Hrvatske obavještajne službe raspolagale su točnim podacima o vrsti i količini oružja koje je iz Rusije dolazilo u Srbiju. Bilo je to isključivo klasično oružje (protuoklopna sredstva, sredstva zračne obrane, pričuvni dijelovi za zrakoplovstvo i sl.) oprema koju je Rusija isporučivala Vojsci Jugoslavije na račun klirinškog duga.¹¹³ Još jedan zanimljiv moment, priča o tajnom oružju iz srbijanskih medija imala je svoj nastavak – zagrebački *Globus* objavio je nekoliko tekstova koji su govorili o toj mogućnosti. Početkom kolovoza 1994. *Globus* objavljuje tekst pod naslovom "Srpska vojna industrija ubrzano radi na projektu uranskog pentratora za tenkovske topove". Nedugo zatim novinar Baron Brljević objavljuje intervju s Ivanom Supekom o mogućoj srpskoj nabavi nuklearnog oružja. Na tragu tih sumnji napisana su još tri teksta tako da se "prijetnja" učini vjerodostojnijom. U jednom intervju sa zamjenikom glavnog urednika njemačkog lista *Fokus*, Eugenom Georgom Schwarzom, novinar Srećko Jurdana na sličan način spekulira o krijumčarenju radioaktivnih materijala. Nedugo zatim novinari Vlado Vurušić i Roman Matejić, pišući o slovačkoj vezi i trgovini radioaktivnim materijalima, u tekstu pod naslovom "Ciganski kralj Farkaš u rusko-srpskoj vezi" zaključuje kako "ruske ekstremne lijeve i desne političke snage neposredno zdvajaju nad nepravdom koju Jeljcinova politika čini siroti napaćenoj Srbiji. Čak i neki generali drže da su sva sredstva dopuštena kako bi se ta nepravda ispravila...". Sve se to događalo u vrijeme kada je hrvatska politika počela preuzimati strategijsku inicijativu na "velikom ratištu" najavom otkaza UNPROFOR-u, a vježbama "Bandira" i "Posejdon 94" pokazala da raspolaže respektabilnom vojnom moći i da je u mogućnosti izvoditi napadne operacije više razine. Međunarodna zajednica, točnije Sjedinjene Američke Države¹¹⁴, u to vrijeme pokazivale su odlučnost da zra-

113 "Hrvatska ima podatke o dostavi ruskog oružja, pa i najsuvremenijeg, u Srbiju", izjavio je ruskim novinarima (2. travnja 1993.), koji su u organizaciji hrvatskog Ministarstva vanjskih poslova boravili u Hrvatskoj, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske general zbora Janko Bobetko. Njegovu je izjavu prenijela ruska agencija RIA. "Hrvatska zadržava pravo da se obrati svjetskoj zajednici radi postignuća strogog poštivanja embarga UN na opskrbu oružjem sudionika u jugoslavenskom sukobu", rekao je general Bobetko. Rusko oružje za Srbiju, *Krologija rata*, str. 257.

114 Odlukom saveznika NATO-a u Bruxellesu, da konačnu riječ prepusti Vijeću sigurnosti i glavnom tajniku Boutrosu Ghaliju, Britanija i Francuska praktično su izborile pravo veta na vojnu intervenciju. Predsjednik Clinton zatražio je da operaciju zrakoplovnih snaga vodi stožer NATO-a, ali saveznicima nisu to prihvatili.

čnim udarima prisile Srbe na poštivanje postignutih sporazuma. Ukupno gledajući te 1993. a poglavito 1994. Srbi su se našli u političkoj i vojnoj defenzivi.¹¹⁵ U propagandno spašavanje Srba, što je i razumljivo uključila se Velika Britanija i njezini mediji. Naime, izjavu generala Ratka Mladića kako će *"bombardirati London"*¹¹⁶ ako Zapad intervenira u Bosni i Hercegovini, ocjenjena je u Britaniji kao dosad *"najizravniji izazov međunarodnoj zajednici"*. Zatim je nekoliko članova britanskog Parlamenta, kao i predstavnici pojedinih ministarstava isticali da je Mladićeva izjava *"potvrda ekstremnog fanatizma u srpskim redovima i još jedno upozorenje da se ne može računati na razum srpskih predvodnika"*. I tadašnji ministar obrane Malcolm Rifkin, iako nije izravno spominjao Mladićevu prijetnju, uzvratilo je izjavom da je *"Britanija spremna za vojnu intervenciju u Bosni i Hercegovini"*, ali je i dodao da se i dalje protivi ukidanju embarga na uvoz oružja. Ova izjava se može iščitati samo kao nastojanje da se održi *status quo*, odnosno da Zapad odustane od zračnih udara na srpske ciljeve u Bosni i Hercegovini. O multiplikaciji Mladićeve "grožnje" pobrinuo se *The Daily Mail* koji je na naslovnoj stranici objavio Mladićeve riječi: *"Ako oni bombardiraju nas, ja ću bombardirati London"*. U tekstu su istaknute i Mladićeve riječi kako *"Srba ima u Londonu, Srba ima u Washingtonu. Jedan bijesan Srbin može učiniti, mnogo štete sa samo jednom šibicom"*, a *"zapadna vojska koja bi intervenirala u Bosni, ostavit će ovdje svoje kosti"*. Mladićeve prijetnje britanski mediji povezivali su s izjavom Radovana Karadžića, koji je rekao da je *"Vance-Owenov plan mrtav, a srpska država u Bosni i Hercegovini stvarnost. Svijet samo gubi vrijeme s Vance-Owenovim planom"* kako bi prijetnje dobile na uvjerljivosti.

Na temelju iznesenog slijedi logičan zaključak da su zagrebačka tiskovina i londonski mediji potvrdili propagandnu namjeru preuzetu iz klasičnih udžbenika o specijalnom ratu. No, ni tu nije kraj, oni su bili prvi koji su položili ispit ili "malu maturu", ona "velika matura" bit će položena tek devet godina kasnije tj. 2003. u specijalnom ratu protiv Iraka, o tobožnjem kemijskom oružju i opasnosti za cijeli svijet.

Vijeće sigurnosti i glavni tajnik neće odobriti intervenciju, ako se Velika Britanija i Francuska budu tome protivile. Te dvije zemlje imaju osobito veliki utjecaj na Ghaliju, s obzirom da su članice Vijeća sigurnosti i da imaju najveći broj vojnika u Bosni i Hercegovini. Veto na intervenciju, London, 4. kolovoza 1993., Kronologija rata, str. 292.

115 Početkom 1994. Sjedinjene Američke Države intenzivnije su se vojno uključile u rat u Bosni i Hercegovini. Tako su 28. veljače iste godine dva američka zrakoplova tipa F-16, stacionirana u bazi NATO-a u Avianu (Furlanija), srušila nad sjevernom Bosnom četiri srpska zrakoplova J-21 "jastreb". Po izjavi admirala Jeremija Boorda zapovjednika južnog krila Atlanskog saveza zrakoplovi su imali za cilj bombardirati tvornicu streljiva i oružja u Novom Travniku. Početkom travnja 1994. u samostalnim akcijama u nekoliko navrata američki su zrakoplovi bombardirali i srpske ciljeve oko Goražda. Kronologija rata, str. 363. i 365.

116 Mladić bi bombardirao London, Kronologija rata, str.271.

Operacija "Prijetnja atomskim oružjem" je tipična medijska operacija specijalnog rata u samo dva koraka, a njezin model je: objava u medijima teško provjerljive informacije o razarajućem oružju napadača (Srbija) → medijska multiplikacija te informacije u zemlji mogućeg napada (Hrvatska, Bosna i Hercegovina) i u zemlji koja podržava politiku napadača (Velika Britanija) → zadržati status quo na ratištu, odnosno spriječiti namjere da napadač (agresor) bude kažnjen (porazen).

17. Napadaj informacijom

Da bi se razumjela priroda neargumentiranih napadaja¹¹⁷ treba odgovoriti što se podrazumijeva pod pojmom psihološko-propagandno djelovanje. U najkraćim crtama – to je skup mjera i postupaka iz područja duhovne nadgradnje, čiji je cilj izvršiti utjecaj na svijest, opredjeljenja i ponašanje ljudi u zemlji prema kojoj se poduzima operacija specijalnog rata. Nadalje, psihološko-propagandna djelovanja imaju dvostruko značenje: s jedne strane pomoću njih se pripremaju gotovo sve druge djelatnosti u specijalnom ratu, a s druge strane, sve druge djelatnosti sadrže i namjeru da se izazovu određeni psihološko-propagandni učinci.

Suvremena psihološko-propagandna djelovanja temelje se na najnovijim dostignućima psihologije pojedinca i mase a u praksi znače zlouporabu (u svakom pogledu) i bez obzira na namjeru (koja je uvijek upitna) tih dostignuća kojima se manipulira sa čovjekom, pojedincem ili cijelim društvenim skupinama i zajednicama. Preciznije, znače povredu čovjekove osobnosti i integriteta i zbog toga taj vid djelovanja je u osnovi nemoralan.

Ovladavanje svijješću masa oduvijek je bio cilj politike sile. To načelo sastavni je element svih doktrina o specijalnom ratu. Danas, kad je u tijeku proces integracije svjetske zajednice, ovladavanje svijješću čitavih naroda, postaje jedan od odlučujućih čimbenika svjetske moći (velikih i manje velikih sila) u njihovom pokušaju dostizanja ciljeva hegemonije i prevlasti na globalnoj razini. Kod toga borba za duhovnu hegemoniju je najbitnija. Nadalje, novo doba obilježeno je erupcijom informacija ali više poplavom dezinformacija. Nikada kroz povijest ljudi nisu bili brže i obilnije informirani o svemu što se događa u svijetu, ali isto tako oni nikada nisu bili više manipulirani nego sada. U neoliberalnoj demokraciji ugrađena je inverzija u odnosu na informiranje u komunizmu. Deterministi su uočili da je slabost, koja je između ostalog dovela do pada komunizma, upravo "nedostatak" informacija. Nova obmana, koja se gradi na njegovim ruševinama je inverzna (n^{-1}) – odnosno gradi se na abnormalnom broju infor-

¹¹⁷ Takve napadaje doživjela je Hrvatska 2. svibnja 1995. nakon završetka operacije Bljesak. Dolazile su iz arsenala lorda Davida Owena, stožera UNPROFOR-a u Zagrebu i pobunjenih Srba.

macija – njezinoj patologiji. Nema sumnje da je takvim stanjem stvari u borbi za ovladavanjem sviješču ljudi pridonio i opći stupanj u razvoju znanosti i tehnike, a osobito nagli razvoj sredstava za masovno komuniciranje. U svjetlu ove tvrdnje mora se sagledati i pojam informacijskog rata i napadaja informacijama u okviru tzv. digitaliziranog bojišta. Tako na primjer, u okvirima američke nacionalne politike i mjerodavnih vladinih ureda, koji se bave problemima informacijskog rata (IW – *Information Warfare*), ne postoji jasan stav oko preciznog imena koji bi ga kao takvog označavao. Njemu se između ostalog pribjegava zato jer se u ratovanju po njegovim načelima ne može suditi za ratne zločine. Praksa pokazuje da se za ratne zločine sudilo onima koji su rat vodili u drugoj dimenziji (kopneno ratovanje) a tek djelomično u trećoj (zračno ratovanje). Zato se na prostoru bivše Jugoslavije ne sudi časnicima zrakoplovstva, jer bi se tada sudilo i saveznicima iz Drugog svjetskog rata, a o ratovima koji su vođeni nakon njega da se i ne govori, poput onog na Kosovu, Afganistanu ili Iraku, sutra u Iranu, Sudanu ili Siriji. Nazivi kao što su C²W (*Command and Control Warfare*) – ratovanje pomoću zapovjedno-obavijesnih sustava, IO (*Information Operation*) – informacijske operacije, RT (*Real Time*) – stvarno vrijeme (četvrta dimenzija rata), rat temeljen na znanju i digitalizaciji, samo dočaravaju svu šarolikost pokušaja definiranja IW-a (ili po “staroj” kvalifikaciji onoga što je poznato kao psihološko-propagandna djelatnost) i u stanovitoj mjeri oslikava nastojanje pojedinih grana vojske Sjedinjenih Američkih Država, koje žele dati поближе značenje djelatnosti koju provode. Pojam IW – informacijsko ratovanje je uporabljen kako bi se поближе označio predmet o kome se raspravlja: kopnena vojska SAD koristi pojam digitalizacija, dok ratno zrakoplovstvo SAD-a (USAF) koristi pojam koji upućuje na “petu dimenziju rata”. Ponajbolji opis pojma informacijsko ratovanje daju značajke radne definicije koju rabi američko zrakoplovstvo a koja glasi: “*Bilo koja akcija koja će poreći ali i uskratiti, iskoristiti ili iskriviti, razoriti neprijateljsku informaciju, ali i informacijski sustav i onesposobiti njezino funkcioniranje, pri čemu se maksimalno mora eksploatirati informacijske operacije prijateljskih snaga*”.¹¹⁸ Nadalje, uz definiranje zadaća, USAF je predložio raspravu na temu informacijskog ratovanja i njegove podjele na tri temeljne zadaće: protuinformacije – ili nadzor i eksploatacija iz informacijskog okruženja s jedne strane, te zaštita vlastitih informacijskih operacija od protivničkog napadaja; napadaj zapovjedno-obavijesnim sustavima – što znači eksploataciju informacija kao ofenzivnog oružja; informacijske operacije – ili sveobuhvatno povećanje djelatnosti postrojbi (ali i drugih institucija) pomoću prikupljanja i uporabe vijesti (informacija) iz različitih izvora.

---

118 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

Informacijskim ratom napada se duh čovjeka i (ili) naroda i rat sve više iz fizičke strane – rana, krvi, tjelesa, dima, zgarišta i ruševina prelazi u metafizičku – razara se duh i identitet bilo čovjeka bilo naroda. Ovakav rat nema fizičkih žrtava ali zato ima duhovnih. Primjer za to su Sudište u Haagu i mediji u Hrvatskoj, jer su na istom zadatku – “dokazati” da je Hrvatska država nastala na zločinu. To dakle, nije napadaj u sferi fizičkog, nego duhovnog. I dok klasična dezinformacija slučajno “pada” na ciljanu žrtvu s određenim stupnjem vjerojatnosti ostvarenja svojeg cilja (analogija s navođenim ubojnim sredstvima) dotle informacijski napadaj u suvremenoj doktrini (psihološko-propagandnog rata) ima sasvim drukčiji značaj. On se radi zornosti može prikazati kao napadaj na “točkasti” cilj, kako to na primjer izvodi laserski navođena bomba.¹¹⁹ Nadalje, takva tehnologija napadaja informacijom (zahvaljujući informatičkoj revoluciji i razvoju komunikacijskih sredstava) ima posebno psihološko značenje za ciljanu žrtvu, ali i za njezin okoliš. Ubija se ne samo čovjek, nego i njegovi bližnji, njegova obitelj, prijatelji, istomišljenici, a narodu se nameće kolektivna krivnja za nešto što nije učinjeno tako da se ne može obraniti, niti se kroz dugi vremenski period optužba može izbrisati. Kolektivna krivnja tako ostaje naraštajima u “nasljeđe”. Nažalost, to su Hrvati dobro iskusili.

Kako bi se pojasnila ova složena problematika nužno je pogledati na trenutak povijest njezine terminologije. U zapadnoj vojnoj misli susreću se dva različita pojma. Prvi, psihološko ratovanje potječe iz 1920. i smatra se da ga je prvi put uporabio britanski vojni teoretičar J. F. Fuller u svojoj raspravi o tenkovima. Prema njegovom viđenju budućih ratova on je ustvrdio da će se u budućnosti tradicionalna sredstva ratovanja moći zamijeniti čisto psihološkim ratovanjem. U njemu se neće uporabljivati klasično oružje i u njemu neće postojati vidljivo bojište. Doktrina tog novog ratovanja temeljit će se na “korupciji” ljudskog razmišljanja, pomračenju (smanjenju) ljudskog intelekta i dezintegraciji morala i duhovnog života čovjeka i naroda. U novijoj vojnoj misli, osobito u američkoj rabi se pojam virtualnog bojišta koje ima šire značenje od Fullerovog promišljanja i podrazumijeva i simulacijske modele koji zahvaljujući suvremenim komunikacijskim sredstvima omogućavaju istodobnost odvijanja operacija. Drugi pojam, su psihološke operacije. Prvi put je uporabljen početkom 1945. U kasnijem razdoblju tijekom 50-tih službeno je prihvaćen pojam psihološke operacije umjesto pojma psihološko ratovanje, zato što je taj pojam bio prihvatljiviji u uvjetima relativnog mira (“hladnog rata”), osobito u razvijanju određenih djelatnosti prema prijateljskim zemljama, savezničkim zemljama i zemljama trećeg svijeta. Namjera je naprosto izbjeći uvijek diskriminirajući

¹¹⁹ Usp. Hrvatska i veliko ratište, str.280.-282.

pojam "rat". U Velikoj Britaniji se pak, umjesto pojma psihološki rat, za koje su se opredijelili Amerikanci, uporabljuje pojam političko ratovanje.

No, bez obzira na različite nazive ove vrste rata tijekom vremena, njegova je bit uvijek ostala ista. Bliže pojašnjene pojma psihološki rat obuhvatilo bi propagandne postupke usklađene s vojnim, političkim ili gospodarskim pritiscima koje dotična propaganda zahtjeva, tj. koji mogu izazvati željene psihološke učinke. Naravno i tu se teži sveobuhvatnosti i simultanosti propagandnih postupaka i odgovarajućih pritisaka u drugim područjima čime se dobivaju cjelovita psihološko-propagandna djelovanja.

Psihološko-propagandne djelatnosti su usmjerene u svjetonazorsko područje, područje ideologije, tekućih propagandno-informativnih djelatnosti i posebice na montiranje raznih postupaka, ili umjetno iskonstruiranih "objektivnih okolnosti" sračunatih na željene psihološke učinke. Provode ih pretežito vladine, nevladine ali i nadnacionalne agencije s mrežom središta diljem svijeta. Sva ta središta surađuju s akreditiranim novinarima i dopisnicima inozemnih listova. Nadalje, suradnja se proširuje i na uredništva glavnih i lokalnih listova, časopisa, TV i radio postaja u zemlji domaćina. Ovim trima vrstama djelatnosti izražavaju se i njihove temeljne značajke:¹²⁰ (1) svaki se postupak u ovoj djelatnosti prethodno detaljno proučava, određuju se ciljevi i metode djelovanja koje jamče najveći mogući uspjeh, kao i snage koje su u stanju realizirati takve zamisli; (2) nastojanje subjekta ovih djelovanja da uz akcije verbalne propagande koristi i vješto odabrane postupke, čijom se realizacijom postižu, ili makar očekuju željeni psihološko-propagandni učinci u sredinama prema kojima su takve djelatnosti usmjerene. Ti postupci mogu biti: demonstracija vojne sile duž državne granice, uvlačenje u kriminal ili zločinačke radnje određenog broja više ili manje utjecajnih ljudi, a zatim njihovo kompromitiranje, pa sve do dovođenja pred "svršen čin" pojedinca, skupina te različitih organizacija; (3) bitna značajka psihološko-propagandnog djelovanja je nastojanje da se u pojedine akcije u cjelini ili djelomice uključe informativna sredstva zemlje prema kojoj se takve djelatnosti usmjeravaju. To ima osobito značenje, jer uspjeh na tom području ima vrijednost sa stajališta izvođenja psihološko-propagandnih djelatnosti, kako u idejnom pogledu, tako i u području tekuće, aktualne propagandne djelatnosti.

Može se reći da ovisno od značaja međunarodnih odnosa i stanja u zemlji prema kojoj su usmjerene psihološko-propagandne akcije, mogu biti uključene veoma različite snage i primijenjeni različiti oblici i načini djelovanja. Organizator nastoji da mu akcije što duže vremena ostanu neidentificirane u pogledu

120 Usp. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

krajnjih namjera, pa pri izboru sadržaja tema strogo vodi računa da ostanu prividno u granicama tekuće unutarnje društveno-političke i međunarodne kritike.

18. Realno vrijeme u diplomatskim operacijama

“Hrvatska je predana miru i stabilnosti u bivšoj državi. Žaljenja je vrijedno da članak *‘The Posta’* negira napore te države. Na posljetku, Hrvatska se kao logistička baza potpore otvorila postavljanju američkih (savezničkih) vojnika u Bosni. Uspjeh toga ovisi o uporabi hrvatskih morskih i zračnih luka, cesta i željezničkih pruga. Zagreb je jedini grad u kojem je američkim vojnicima dopušteno da se zbližavaju s mjesnim žiteljima.” Eto i to je Hrvatska dobrohotna, otvorena, gostoljubiva i geostrateški značajna, ali ne u medijima, ni domaćim, ni inozemnim, nego je to rečeno na dodjeli priznanja američkom diplomatskom obavještajnom timu.¹²¹

Američko veleposlanstvo u Sarajevu u rujnu 1996. poslalo je šaćicu zaposlenika na teritorij radikalnih Srba radi nadgledanja mjesnih izbora. Dužnosnik za sigurnost u veleposlanstvu tražio je od članova jedinstvenog obavještajnog tima, pojačan rad i veće mjere osiguranja njihovog kretanja i boravka. Međutim, dužnosnici su željeli da lokacija na kojoj će raditi ostane tajna. Obavještajni tim zadužen za osiguranje imao je mogućnost u svakom trenutku dobiti satelitske izvidničke fotografije, povjerljiva obavještajna vojna izvješća i osjetljivi materijali o mogućim civilnim nemirima,¹²² koji su bili mogući jer su se saznanja o njima temeljila na američkom i savezničkom prisluškivanju u tom području.

Izbori su prošli bez smetnji te veleposlanstvo nije moralo otkrivati vojne planove radi spašavanja zaposlenika. No američki dužnosnici će ustvrditi da je vješti nadzor nad mogućim prijetnjama američkom osoblju pridonio osvajanju jedne od najvećih nagrada za obavještajce. Nagrada je nazvana po Jamesu R. Killianu,

¹²¹ Izvor, R. Jeffrey Smith, Washington 1996.

¹²² Općinski izbori u Bosni i Hercegovini, kao i održavanje općih izbora, bili su odgođeni za četiri dana i održali su se 14. rujna 1996., zbog očitih nepravilnosti pri registraciji birača na području pod srpskim nadzorom, prema izvavi Roberta Frowicka, OESS-ova predstavnika zaduženog za izbore u Bosni i Hercegovini. Na izborima, sukladno odredbama Daytonskog sporazuma birao se sastav Predsjedništva BiH, Zastupničkog doma Skupštine BiH, Zastupničkog doma Federacije kao i predsjednika i potpredsjednika “Republike Srpske”, te zastupnika u Narodnoj skupštini srpskog entiteta. Izbore je nadgledalo 940 međunarodnih promatrača, a izbore je pratilo i visoko izaslanstvo američke Vlade i Kongresa koje je vodio “arhitekt” Daytonskog sporazuma Richard Holbrooke. Više od 60 tisuća vojnika IFOR-a osiguravalo je 19 posebno određenih cesta, kako bi se osigurala sloboda kretanja svim biračima koji su željeli glasovati u drugom entitetu. Njih je bilo oko 110 tisuća a bilo im je osigurano oko 1 000 autobusa Kronologija rata, str. 567. i 569.

bivšem predsjedniku Instituta za tehnologiju u Massachusettsu, koji je bio obavještajni savjetnik nekoliko američkih predsjednika, a timu je dodijeljena prilikom zatvorene ceremonije u Bijeloj kući, kojoj su nazočili mnogi visoki vladini obavještajni djelatnici. "Bosanski tim" nagradu je osvojio za "izvornost u izvršavanju aktivnosti inozemnog obavještavanja. No, nagrada je imala jasnu poruku. Politički dužnosnici su rekli da se ta postrojba razlikovala od svakog drugog takvog tima postavljenog u inozemstvu, jer su njezini klijenti bili diplomati. Sve do tada, do tog zatajnog (skrivenog) "postavljanja" tima u Bosni u proljeće 1996. samo su američke oružane snage imale pristup bazama podataka povjerljivih informacija, na lokacijama izvan teritorija Sjedinjenih Američkih Država.

Obavještajni dužnosnici analizirajući taj slučaj zaključili su da postoje dva osnovna razloga za taj izuzetak u američkoj obavještajnoj praksi. Američke se obavještajne zajednice bore u svijetu u kome prijetnje američkom interesu uglavnom nisu vojne, a američka se diplomacija mnogo češće bavi sprječavanjem kriza nego odgovaranjem na njih. Jedno je objašnjenje, kažu dužnosnici, da su se povjerljivi podaci ljubomorno čuvali, i njihovi bi se "čuvari" od njih razdvajali jedino kad su američki životi (nasuprot političkih ciljeva) mogli biti ugroženi. Drugo je objašnjenje, da proračun za američke vojne operacije uvelike prelazi namjene diplomatskih napora, dajući oružanim snagama prednost za uporabu njihovih najboljih stručnjaka i tehnologije.

Postrojba u Bosni i Hercegovini iz 1996. bila je sastavljena od analitičara iz CIA-e, obrambene obavještajne agencije (Defence Intelligence Agency – DIA), Agencije na nacionalnu sigurnost (National Security Agency – NSA), Ureda za obavještavanje i istraživanje ministarstva State Departmenta, i bila je prva terenska proba novog koncepta, kojeg su obavještajni analitičari ministarstva vanjskih poslova nazvali "*Potporom za diplomatske operacije*". To je ime izabrano kako bi se naglasila ne samo nova zamisao o diplomatskom nastupanju, nego da se te operacije razlikuju od sličnih ali skupih, ponekad i upitnih vojnih operacija, i koje su isključivo planirane unutar CIA-e i Obrambene obavještajne agencije (DIA-e).

Potpora diplomatskim operacijama do tada ovisila je o "dobro volji" vojnog zapovjednika na čijem se području odgovornosti odvijala operacija. U tako postavljenoj koordinaciji nespo razumi su bili česti. Naime, cijela obavještajna infrastruktura u kriznom području bila je pod nadzorom vojnog zapovjednika i on ju je podređivao pretežito za provedbu svoje zadaće, a ne i za zadaće diplomacije. Ako je situacija u kriznom području zahtijevala značajniju ulogu diplomacije, veleposlanik ili neki drugi dužnosnik koji je dobio zadaću po prirodi stvari "sukobio" bi se s vojnim zapovjednikom jer je to bila "borba" za jednaku pažnju i

žurnost. Brzina i značaj izvršenja zadaće dovodili su do toga da se ljudi u obavještajnom sustavu vuku za rukav, i na neki način tako se "varao" i sam sustav.

U doslovnom smislu riječi, sva američka zapovjednička mjesta (odnosno zapovjednici koji trenutno obavljaju dužnost na tim položajima) rutinski (zakonski) imaju pristup povjerljivim informacijama. Zanimljiv je podatak, da je do 1997. samo polovica američkih veleposlanstva u svijetu imala sigurne uređaje i opremu potrebnu za sličan pristup. Taj je problem bio još izraženiji kod onih dužnosnika (diplomata) koji su u područja kriza odlazili radi intenzivnog pregovaranja, i nisu bili u mogućnosti dobiti najnovije informacije, budući da su one previše osjetljive i da bi ih matična veleposlanstva u kriznim područjima svojom opremom nisu mogla poslati ili primiti.

Izbjeglička kriza sredinom devedesetih godina 20. stoljeća u Ruandi i Zairu potvrdila je slabost dotadašnjeg sustava obavještajnog osiguranja diplomatskih operacija. Američko veleposlanstvo u Kigaliu (kojem je nedostajala čak i baza CIA-e) nije moglo primiti satelitske fotografije izbjegličkih kolona te su najbolje informacije dobivene od djelatnika humanitarnih organizacija¹²³ koji su imali neograničenu slobodu kretanja u kriznom području. No, kad su oružane snage Sjedinjenih Američkih Država razmatrale planove za slanje vojnika radi dostave humanitarne pomoći, "iznenada je svo osoblje za obavještajnu potporu operacije stiglo" u krizno afričko područje.

Takvo stanje, po američkim gledanju, trebalo je mijenjati. Za eksperimentalno istraživanje "novog koncepta" Bosna i Hercegovina bila je više nego dobar uzorak. Naime, eksperimentalna baza (pokretački motiv) za provjeru funkcioniranja obavještajne postrojbe za potporu diplomatskih operacija "uspostavljena" je 1995. za vrijeme druge službene posjete državnog tajnika Warrena Christophera američkim vojnim obavještajnim središtima u Europi. Tamo, u tim središtima američki dužnosnici vidjeli su iznenađujuće fotografije koje su bilježile brojna srpska i muslimanska kršenja "zona razdvajanja". Na upit državnog tajnika može li se materijal smjesta poslati specijalnom izaslaniku Richardu Holbrookeu, koji se tada nalazio na području Bosne i Hercegovine radi pregovora, odgovor je glasio da je moguće "samo ukoliko putuje s vojnim časnicima". Poslije ovog događaja Richard Hoolbrooke, Tobi T. Gati (tada pomoćnik ministra za obavještavanje i istraživanje) te Jennifer E. Simms (njegova zamjenica), mjesecima su radili za dobivanje pristanka Ministra obrane i Direktora CIA-e u stvaranju združenog obavještajnog tima za potporu diplo-

¹²³ Iz ovog se primjera vidi da je obavještajna uloga glavna zadaća humanitarnih organizacija u krizama diljem svijeta i da je često humanitarna djelatnost pokriće za onu obavještajnu.

matskih operacija. Glavni izazov za ustroj prvog tima za njegovo upućivanje u Bosnu i Hercegovinu bio je adekvatna oprema koja može zadovoljiti uvjete zaštite i sigurnosti procesuiranja povjerljivim informacijama u uvjetima moguće evakuacije ili borbenih djelovanja. Naravno, i taj je problem riješen uz znatno manja financijska sredstva nego što je to potpora vojnim operacijama. Tim od četvoro ljudi dobilo je računala, satelitski komunikacijski sustav i prenosivu opremu za dešifriranje i uputio se u Bosnu i Hercegovinu na zadaću. Uspjeh nije izostao, eksperiment je uspio i od tada svi američki dužnosnici za diplomatske operacije "imaju pristup doslovce istim informacijama koje bi imali da su smješteni za terminalima u Washingtonu, uključujući i povjerljivu elektronsku poštu", izjavio je nakon primitka nagrade jedan od četiri člana "Bosanskog tima", gospodin Michael Morin.

Informacija u realnom vremenu nakon 1996. i "bosanske priče" postala je dostupna mnogim diplomatima (pregovaračima) diljem svijeta u njihovim operacijama "održavanja mira". Upravljanje krizama poprimilo je još više nevidljivije i suptilnije metode.

19. Informacijski rat za vrijeme oslobodilačkih operacija

Rat na prostorima bivše Jugoslavije (agresija na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu) osim svoje temeljne odlike, osvajačkog značaja, iza koje je stajao koncept stvaranja "velike Srbije", u sebi sadržava i drugi element – teror i teroriziranje, kao sredstvo ostvarivanja strategijske zamisli.

Učinak teroriziranja nesrpskih naroda na prostorima dviju Jugoslavija ogleda se u nasilnom nastojanju da se Srbi okupe u nekoj umjetnoj državnoj tvorevini svejedno je li kraljevina ili socijalistička federacija. To nastojanje je nazočno i od strane međunarodne zajednice koja je po svaku cijenu željela sačuvati Jugoslaviju,¹²⁴ a kad joj to nije pošlo za rukom, čitavo vrijeme srpske agresije njezino djelovanje se ogledalo u nastojanju obnavljanja federalno/konfederalnih veza na prostoru bivše Jugoslavije ili iznalaženja modusa koji će te narode okupiti pod jednim krovom "Zapadni Balkan" sa – Srbijom na čelu.

Postupak lorda Owena i njegov napadaj 2. svibnja 1995. predstavlja klasični primjer političkog pritiska (koji djeluje uskla-

124 Agencija UPI (18. lipnja 1991.) javila je "američka administracija sprema podržati ograničenu autonomiju šest jugoslavenskih republika, u pokušaju da potakne federalne jedinice da očuvaju jedinstvo zemlje", te da će to u Beogradu svojim sugovornicima prenijeti državni tajnik James Baker.

Austrijski dnevnik "Salzburger Nachrichten" istog dana objavljuje: "pokušaj talijanskog ministra vanjskih poslova Giannija de Michelisa da, u ime Europske zajednice kreditom Jugoslaviji od četiri do pet milijardi dolara, spriječi raspad te države zakašnjeli je pokušaj jer je njeni narodi više ne žele", Kronologija rata, str. 68.

đeno s propagandnim postupcima) iz područja specijalnog rata.¹²⁵ Ono što je bio zaista neobično već pri završnim satima operacije *Bljesak* (prijepodne 2. svibnja 1995.) a zapelo je za oči, jest to da su se svi pobunjeni Srbi, pripadnici 18. korpusa predali u civilnim odijelima. Na upit pripadnika hrvatskih redarstvenika koju su dužnost obavljali u postrojbama odgovor je bio – kuhari, vozači saniteta, logističari i tome slično. Sve neborbene dužnosti. Po njihovim izjavama takoreći nitko nije nosio oružje. Odgovor na tu čudnu pojavu treba potražiti u samim temeljima srpske strategije. Tijekom jednog savjetovanja, na temu *“Borba i otpor u gradovima na privremeno zaposjednutoj teritoriji”* – koje je bilo zatvoreno za javnost, održanog 17. i 18. listopada 1977., rad Radomira Đurašinića, potpukovnika u mirovini, na temu *“Zasjede u privremeno okupiranim gradovima”*, najbolje oslikava elemente te doktrine koja je primjenjiva od Srba u Domovinskom ratu.¹²⁶

Srpski agresor nedvojbeno je bio educiran za nekonvencionalne načine vođenja rata koji su zabranjeni međunarodnim ratnim pravom, pa je u tom cilju bio spreman koristiti nevojna sredstva i civile. Na temelju tih “civilnih” žrtava želio je izvršiti međunarodni pritisak na Hrvatsku. Enigma Owen-Gunness-Akashi i psihološko-propagandni napadaj na Republiku Hrvatsku tih dana doveo je čak u nedoumicu i strane predstavnike medija koji su utvrdili da se osjećaji prema Hrvatima primiču slijepoj mržnji. Takvu ocjenu potvrđivale su i izjave UN-ovih dužnosnika na njihovim internim dogovorima o tome kako će se medijima prosljeđivati informacije. Nadalje, temeljna značajka napadaja je da je on unaprijed planiran kao moguća opcija i da je po izjavama navedenih dužnosnika trebao prethoditi kritičnim događajima i na neki ih način modelirati, tj. isprovocirati (umjetno iskonstruirati “objektivne okolnosti”). Jedan od pokazatelja je i masovno “predavanje” pripadnika 18. korpusa “srpske vojske krajine” u “nezaštićene i nenaoružane” civile. Koji bi kaos nastao da hrvatske redarstvene snage od samog početka nisu držale nadzor

125 Bliži opis pojma politički pritisak, podrazumijeva postupak određene sile ili njezinog predstavnika, koji koristeći svoje pozicije, moć i utjecaj na međunarodnom planu, može diskreditirati određenu državu, njezinu vladu, odnosno politički pokret i njegovo vodstvo. U operacijama političkih pritisaka najčešće se napada društveno uređenje dotične zemlje, program njezine oslobodilačke borbe, proglašavajući to uređenje i tu borbu naroda za slobodu kao “nedemokratsko”, “diktatorsko”, “opasno za svjetski mir” ili slično. Taj napadaj se kanalizira na razne načine: kroz govore državnika, intervju odgovornih osoba, rezolucije političkih organizacija. Pritom se teži za te napadačke stavove pridobiti što je moguće više značajnih čimbenika u međunarodnom političkom životu kako bi se politički pritisak prema određenoj zemlji internacionalizirao i time dobio što veće značenje. Dodatak Hrvatskom vojniku, Oluja (III. dio) 1995.

126 “... Radi očuvanja tajnosti i ostvarivanja punog iznenađenja ljudstvo namijenjeno za zasjedu. Načelno, neće koristiti uniforme ili vidan znak pripadnosti oružanim snagama, niti nositi otvoreno oružje, što sve izričito zahtjeva sadašnje međunarodno ratno pravo. Ove zahtjeve neprijatelj redovito zloupotrebljava,